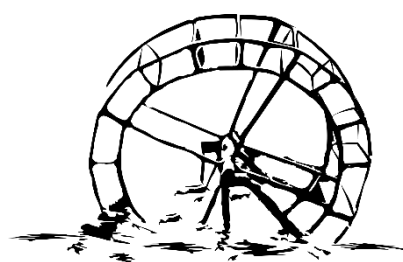
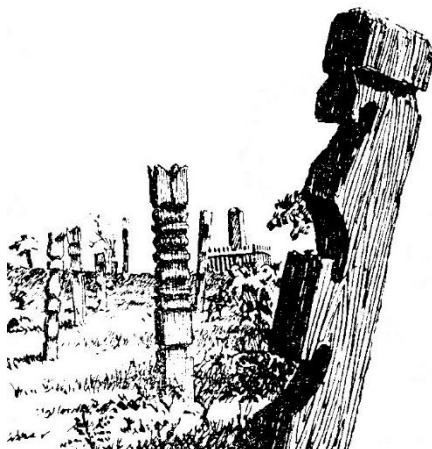

JÓSVAFŐI
HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK

45. füzet, 2020

Alapító szerkesztő (1994–2013):

SZABLYÁR PÉTER
(1948–2013)

Szerkesztőbizottság:

IZÁPY ZSÓKA
BERECZ BÉLA
SZMORAD FERENC

HU ISSN 1785-9956

Kiadja a Jósvafőért Alapítvány
Felelős szerkesztő és kiadó: BERECZ BÉLA

27. évfolyam, 45. füzet
2020

A kiadvány megjelentetését a Jósvafőért Alapítvány az SZJA 1%-os felajánlásaiból és adományokból biztosította.

A JHF korábbi számai elektronikus formában elérhetők a
<http://epa.oszk.hu> oldalon.

Nyomdai munkák: Litoplan Kft. (Kazincbarcika)
Felelős vezető: Tóth Zoltán

A kiadvány másolása nem tilos, inkább megtisztelő!

Jósvafő jövője – Jósvafő múltja

Tisztelt Olvasók!

Az idei év legnagyobb kihívása a világjárványként Magyarországra is begyűrűző koronavírus volt, ami kora tavasszal alapjaiban változtatta meg mindennapjainkat. Amit korábban biztosnak hittünk, egysapásra bizonytalan lett, amit addig stabilnak éreztünk, hirtelen instabillá vált. A COVID-19 megmutatta, mennyire sebezhető földi létünk és milyen törékeny az életünk. Jelenleg még nem tudjuk, csak reméljük, hogy előbb-utóbb visszatér korábbi viszonylagos biztonságunk és nyugalomunk. Ehhez – a komfortzónából kilépve – most a SARS-Cov-2 vírussal kell megküzdeni, ahogyan ez hasonló szituációban már többször sikerült a világtörténelemben!

A pandémia árnyékában még inkább örömteli, hogy a Jósvafői Helytörténeti Füzetek 2020-ban immár 27. évfolyamának 45. számához érkezett. Az előzmények tükrében jó érzéssel nyugtázhatjuk, hogy olvasnivalóban idén karácsonykor sem szenvedünk hiányt, hiszen tördelésre, szerkesztésre és nyomdai előkészítésre 10 szerző, 16 témában juttatta el hozzánk írását. Így ezek a publikációk alkotják az idei szám tartalmát, melyeket – a szerzők és szerkesztőtársaim munkáját és együttműködését megköszönve – felelős szerkesztőként és kiadóként ajánlok jó szívvel a tisztelt olvasók figyelmébe.

A megjelenő írások sokszínű és változatos tartalma Jósvafő település gazdag felszíni, illetve felszín alatti természeti értékeiből és kulturális örökségéből fakad. A témák között megtalálhatóak a környező barlangok kutatásával, térképezésével és igazgatásával kapcsolatos visszaemlékezések, az itteni kultúrtáját és a hagyományos gazdálkodást, illetve ezek változásait bemutató publikációk, de felbukkannak a közel- és régmúltat, valamint az akkor élő emberek életét feltáró cikkek is. Ugyanakkor szomorúságra ad okot, hogy Eszterhás István – egykori jósvafői tanító, barlangkutató és JHF szerző – 2020 augusztusában távozott az élők sorából, így idej írása mellett, sajnos a róla szóló nekrológ is helyett kapott a kiadványban. Nyugodjon békében!

Végezetül reméljük, hogy a település földrajzi elhelyezkedése és közel 700 éves múltja a jövő értelmes megélésében még hosszú ideig jó alapot és kiváló helyszínt biztosít számunkra. Mindeközben pedig továbbra is figyeljünk a jósvafői helytörténet hiteles dokumentálására, mert mint tudjuk „a szó elszáll, az írás megmarad”!

Jósvafő, 2020. december

Berecz Béla

**Mért éppen Jósvafő?
Az Izápy házaspár története**

Zsóka története (1968–1974)

Két szálon indul a visszaemlékezés, hiszen én 1968-ban kerültem ide, Gábor 4 évvel később. A Szabó József Geológiai Technikumból, ahová 1967-től jártam, minden nyáron termelési gyakorlatra kellett menni. A barlangász szakkörbe járó iskolatársaim áradoztak, lelkesedtek a jósvafői kutatóállomási, a „kutatós” gyakorlatokról, de tudatták azt is, hogy lány az oda nem mehet! Eddig csak fiúk jöhettek, de az iskolába is csak fiúk jártak eleinte. Én mégis megpróbáltam, és sikerült! Június eleje volt, nagy hőség, és azt hittem sose érünk ki a kutatóállomásra, az egyhónapi cuccommal a hátamon. A kilátás kárpótolt és lenyűgözött, mert mindenhol beültetett parcellákat, illatos búzaföldeket láttunk.

Érkezésünkkor Maucha László egy gyors eligazítást tartott, Szilvay Péterre bízott négyünket, és elutazott Budapestre, a pár napos elsőszülött fiát látni. A gyakorlat igazi felnőtt feladatokkal járt, geológiai térképezést bíztak ránk, megbíztak a munkánkban. Ez nagyon imponáló volt 16 évesen, és felelősségteljes időszak volt. Sajnos fizetés nem volt, és igazán csórók voltunk, de a napi ebéd sokat segített a kamasz étvágyon. Itt találkoztunk a falubeliekkel: Bak Pista volt a fuvaros; Szajkóné Erzsike volt

*1968, nyári termelési gyakorlaton, indulás a terepre
(az Izápy család archívumából)*

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 45.

a szakácsnő, Farkasné Bözsi néni helyett, aki kórházban volt; Obbágy János volt a mindenes és a felesége, Erzsike, az itteni dolgozók háztartását vezette; Tóth Lajos bácsi a favágó volt. Kedves, beszélgetős emberek voltak, kicsit rajtuk keresztül szerettem meg a jósvafői embereket. A következő évben már Bözsi néni volt a szakácsnőnk, róla egy regényt tudnánk írni, mert minden „kutatós” gyerek, barlangász őriz valami kedves, vagy vidám anekdotát róla. A faluba nem jártunk le sokat, a terepmunkák az erdőbe vittek a legtöbbször, de egy-egy frissítő sörre betértünk a kocsmába. Ott sok falubelivel sikerült találkozni, és én nagyon szerettem itt beszélgetni, ultizni is leültem néha. Volt egyszer egy Jósvafő – Kutatóállomás focimérkőzés (12:0 volt a falu javára!), a fiatalokkal is hamar barátkoztunk. 1970-ben már két hónapot dolgoztam itt, helyettesíttem az állandókat (Adamkó Pétert és Kérdő Pétert), akik barlangásztáborban voltak. 1971-ben végeztem el a technikumot és hamar dolgozni kezdtem Budapesten. Maucha Laci feljött értem Jósvafőről, és kikért a munkahelyemről, ahol még a próbaidőmet töltöttem. Szeptembertől állandó dolgozója lettem a kutatóállomásnak. Akkor ez nagy boldogság és büszkeség volt számomra. Itt élni más volt, mint csak a nyarakat itt tölteni, de nem volt idegen a hely, és nagyon családias volt a hangulat. Azt is szerettük, hogy kényelmesen tudtunk dolgozni, mert Bözsi néni minden nap főzött, és Obbágné, Erzsike egészen kevés pénzért takarította szobáinkat, kimosta, vasalta a ruháinkat, és ha kellett tejtermékeket is hozott, mert volt tehenük.

*Közös ebéd: főzelék tükörtojással
(Fotó: Izápy Zsóka)*

A munkám az észlelés és adatfeldolgozás volt, de lassan mindent el tudtam látni. Maucha Laci a kutatómunkába is bevont minket. A fő feladat akkoriban a beszivárgási százalék kiszámítása volt, és nekünk ehhez a számítógép előtti világban nagyon sok rész-számítást kellett elvégezni. Gábor ebbe a munkába kapcsolódott be, ekkor ismertem meg. Első budapesti találkozásunkkor annyit áradoztam a jósvafői létről, majdnem elriasztottam a helytől. Felkerülése után sokat jártunk a szabadidőnkben kirándulni, barlangba és egyre többet voltunk együtt. 1972 őszétől már egy pár voltunk, és 1974-ben összeházasodtunk.

Gábor története (1972–1974)

1972 márciusának egyik szombati hajnalán leszálltam Jósvafőn a járatos buszról, egyetlen emberrel, az utcát söprő Berecz Jánossal találok a teljesen kihalt faluban. Tőle kértem útbaigazítást, hogy merre juthatok a jósvafői karsztkutató állomásra, mert fogalmam se volt, hogy hol, s merre van. Mivel Budapesten is ritkán lehetett utcaseprőt látni, ezért mindjárt azt gondoltam, hogy nem lehet rossz hely, ahol ilyen rendes emberek élnek. A másfél kilométeres séta után a kutatóállomásra kiérve egy hatalmas kuvasz fogadott, leült előttem és a jobb kezét (mondjunk inkább mancsot) nyújtotta – igazán kedves fogadtatás, gondoltam.

A korai órában csend honolt a ház környékén, sehol senki, gondoltam körbejárom a házat. A háromszintes nagy ház alsó szintjén, a műhelyben egy fiatalemberrel, Szilvay Péterrel találok. Üdvözöltem, és viccelődve kérdeztem meg: itt ilyen korán kezdődik a munka? Nem – válaszolta –, még le sem feküdtem. Hát ez nem jól hangzik – gondoltam. Egy órán belül bevezetett a meteorológiai és a földrengésjelző állomás észlelési munkálataiba, majd megismerkedtem az állomást akkor vezető Borzsák Péterrel, valamint több éppen itt tartózkodó barlangásszal is, akik barátságosan fogadták a tájidegen, új kollégát. (A „kutatóba” akkor csak bakancsos, hátizsákos emberek jártak, nem bőrdös, ballonkabátos városiak, mint amilyen én voltam.) Ezután elfoglalhattam a Kis-Tohonya-forrás melletti, kb. 8 m²-es, fél-komfortos – budi az udvaron – szolgálati apartmanomat, a délután folyamán pedig már a Vass Imre-barlang sáros rejtelseibe és az ott folyó mérésekbe is betekintést nyerhettem, nem sejtve, hogy ezt még legalább két évtizedig fogom majd csinálni.

Valahogy így kezdődött 21 évesen Jósvafővel a kapcsolatom. A következő 13 évet a jósvafői kutatóállomáson töltöttem, a főiskola befejező félévét és a két év katonaságot leszámítva. Az itt-tartózkodás ideje alatt a városi diákokból igazi felnőtt vált, aki megismerte az igazi, élhető ember- és természetközeli világot. Megtudhattam azt, hogy milyen illata van a rétnek, az erdőnek az év különböző szakaszaiban, milyen élvezetes a hajnali napba nézni a nagy-oldali Oltárkőről, böggő szarvasbikával találkozni a Százholdsnál, a kakasmandikót csodálni a Nagy-oldalon, patakban gázolni a Tohonya-völgyben árvíz idején, sárban kúszni, vagy hideg vízben úszni a különböző barlangokban, és éjszakákat tölteni az elektrolaborban, vagy a Vass Imre-

*Munkában: Izápy Gábor vízkémiai vizsgálat közben
(Fotó: Izápy Zsóka)*

barlangban, műszerek szerelésével. A karsztok, a barlangok, a források csodálatos titkaiba, a barlangfeltárás keserveibe a kutatóállomás akkori vezetője, Maucha László avatott be. (A kutatóállomáson és környezetében 1957–92 között világviszonylatban is egyedülálló karszthidrológiai kutatásokat végeztek az itt dolgozók, és szerencsémnek tartom, hogy ennek én is tevékeny részese, hat évig vezetője lehettem.)

*A Nagy-oldal a kutatóállomás felől 1968-ban
(az Izápy család archívumából)*

Eleinte úgy gondoltam, hogy a világtól elzárt helyre, a világ végére kerültem, de már az első évben rá kellett jönni, hogy a világ idejött! A karsztot és barlangot kutató embereken kívül biológus, geológus, hidrológus kutatók, technikai és egyetemi hallgatók és a világ sok feléről érkező vendégek is megfordultak az állomáson, sok új ismerettel, élménnyel, közös táborúzzal, énekléssel tették változatossá a napi, rutinszerűen végzett munkát.

A falusi étellel, amely az 1970-es évek elején alig különbözött az évszázadokkal korábbi viszonyoktól, a falubeli munkatársaink révén ismerkedtem meg. Bözsi néni (Farkas Andrásné), Tóthné Erzsike, Izsó Antal, Obbágy János, Szajkó Mihály a munka mellett hagyományos módon is gazdálkodó emberek voltak, akik még sokáig őrizték az őseiktől örökölt életformát, míg a később csatlakozott Bokros Gyula kollégánk már az újabb, motorizált technikai kort is képviselte. A velük kialakult baráti kapcsolat révén nemcsak a családjukat, hanem a falu lakóinak nagy részét is megismertük, néhány éven belül mindenki jó ismerős lett.

A barlangászokkal is rokonszenvező munkatársaink: Farkasné Bözsi néni, Kuttor Tibor, Szajkó Mihály, Izsó Antal és Obbágy János a Musztáng-barlangnál 1974-ben (az Izápy család archívumából)

Ha az ember lement a faluba, nem érezte idegennek magát. Akkor még a falubeli gazdák is rendszeresen kijártak a földet művelni, kaszálni a „kutató” környékére, hiszen a Kis-galya, a Tohonya-völgy és a Tohonya-bérc is vagy ültetve volt, vagy kaszálták, ősszel pedig a csorda járt legelni.

A kutatóállomáson lakó dolgozók között gyakran szoros, baráti kapcsolat alakult ki. Amikor az állomásra kerültem, én is sok olyan munkatárssal dolgoztam együtt, akikkel még ma is jó barátságban vagyunk. Közülük számomra a legfontosabb Zsóka lett, akivel az első itt töltött évem alatt olyan sikeresen egymásba gabalyodtunk, hogy két év múlva házasságot kötöttünk, s közös életünket is a jósvafői kutatóállomáson kezdtük el, és folytattuk tizenegy csodálatos éven keresztül.

*Az 1974. novemberi esküvő
(az Izápy család archívumából)*

*A Papp Ferenc Kutatóállomás
(Fotó: Borzsák Péter)*

A közös történetünk

A kutatóállomáson (1974–1985)

Eleinte, 5 évig a völgyben levő kis ház volt az otthonunk, szerettük nagyon. Két fiunk született ide. 1979-ben Szilvayaiék elköltöztek, helyükre mi kerültünk, felköltöztünk a nagy házba. Az élet itt is küzdelmes, de nagyon változatos volt. Sok vendég nyaralt, kutatott és barlangászott itt, jó társaság volt. A gyerekek szerették ezt a szabadságot, mi megszoktuk, hogy egy kiló kenyér beszerzése egy kirándulás volt. 1981-ben még egy kisfiunk, 1982-ben egy kislányunk született.

Zsóka a gyerekekkel főleg GYES-en volt, később részidőben dolgozott is. Gábor a kutatóállomás ügyes-bajos dolgai mellett a meteorológiai és a földrengés észleléseket is ellátta, vízkémiai vizsgálatokat végzett. Éveken keresztül, havonta járták le a magashegyi csapadékmérő állomásokat. Sok alapkutatás is volt akkoriban, és a barlangi mérések is folytak. A rendszeres mérési idősorok 30 évnyi adatait később a VITUKI, Maucha László szerkesztésében ki is adta, az ún. zöld könyvben.

Természetesen a feladatokat csak mi nem tudtuk elvégezni, többen is dolgoztunk a házban. Volt aki családostól ott is lakott, de sokan jártak ki a faluból, főleg a ház fenntartási munkáit segítették. Néha a VITUKI Budapestről küldött terepjárót, amivel egyszer-kétszer kirándulni is elmentünk a munkatársainkkal. Később lett állandó autója a „kutatónak”, és így könnyebb lett az élet a nyolcvanas évekre.

*Kirándulás kedves munkatársainkkal: Szajkó Mihály, Obbágy János, Izsó Antal, Kuttor Tibor, Izápyék, Bözsi néni, Kovács Ferenc gépkocsivezető
(Fotó: Maucha László)*

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 45.

A faluban szerettek minket, együtt örültek velünk a gyerekek születésének. Sok segítséget kaptunk, az akkor már iskolás fiaink osztálytársainak családjától. A 6–7 éves gyerekeknek nem volt egyszerű a lejutás, hazajövés, esetleg a várakozás a faluban. Ekkor mélyült el a barátságunk a falubeli osztálytársak szüleivel, akiknek segítő szeretetét azóta is élvezzük.

Nagyon nehéz időszakot jelentett 1985-ben, amikor a kutatóállomás az Észak-magyarországi Vízügyi Igazgatósághoz került, nekünk dönteni kellett, maradunk, vagy megyünk Budapestre. Az elszakadás 1985. januárban Izsó Antal bácsi halálával vette kezdetét, így lassan kezdtünk búcsúzni az itteni életünktől. A legidősebb fiunk felső tagozatba ment, Szinbe kellett volna járni. Budapesten éppen lakáscserében voltunk, így hát úgy döntöttük, elköltözzünk. 14 évet hagytunk hátra, és nehéz szívvel zártuk le ezt a boldog korszakot.

*A családjunk 1985-ben
(az Izsó család archívumából)*

*A gyerekek vesztesége is nagyon nagy volt!
(Fotó: Izápy Gábor)*

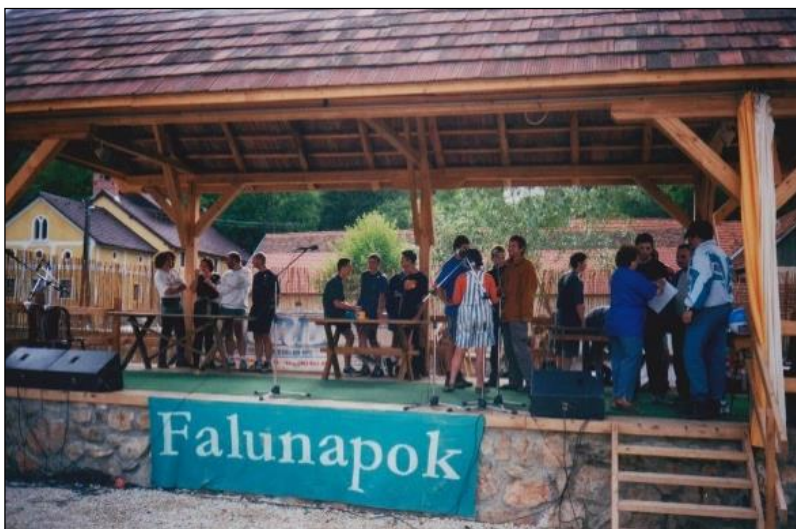
*A jósvafői pajtasor a Rákóczi utcában
(Fotó: Izápy Gábor)*

Jósvafő-elvonási tünetek

Nehéz, átmeneti időszakok várt ránk, de rövid időn belül visszautat találtunk, mert barátaink, Baldáék házának lakatlan alsó szintjén kialakítottak nekünk alvóhelyet. Hamar visszajártunk, mert Jósvafő nélkül nagyon szenvedtünk! Házépítési terveink voltak, ezért egy, már nem művelt felső kertrészt megvettünk és álmodoztunk. Álmodozásainkba Illésék ajánlata is beleillett, és a szomszédos kerttel megnöveltük a „birtokot”. Szerencsésen felállítottunk egy „ideiglenes” faházat és több, mint 20 évet ebben a házban laktunk. Praktikus átalakítható bútora kényelmessé, gázkályhája meleggé tette a 16 négyzetmétert, amiben évente átlagosan 2 hónapnyi időt töltöttünk, és már enyhültek az elvonási tünetek.

A rendszerváltás idején sok esemény volt a faluban, amiben aktívan részt vettünk. A „kutató” barátaink sorra vásároltak házat, nagy társaság jött össze ünnepi hétvégéken. Egyre jobban éreztük itt magunkat, alig utaztunk már máshová. Amikor elkezdődtek a falunapi rendezvények, sok feladatot vállaltunk.

A játékokat vezetve, az egész faluval tegező viszonyba kerültünk. Az évente egyszer megjelenő újság, a Jósvafői Hírmondó szerkesztése sok álmatlan éjszakával járt, mert nem voltunk a számítógép virtuózai. A húsz év alatt megjelent lapszámok szépen megőrizték a faluban történeteket, 1993-tól 2012-ig. Itt már nyoma nem volt elvonásnak, idővel, bejelentett jósvafői lakosok is lettünk.

*Játék a színpadon 2000-ben
(az Izápy család archívumából)*

Falubeli korszak

2003-ban Zsóka díszpolgára lett a falunak. Ez volt életünk egyik csúcspontja, óriási boldogság volt. Nem csak a családuknak ünnepelt, hanem a falubeliektől is nagyon sok szeretet áradt felénk. Ezt a megbecsülést azóta is nagy büszkeséggel „hordozzuk”, nem kopik az értéke, boldogság ezt a címet viselni, és az „elődök társasága,” ahova ezzel a címmel belépett, nagyon jó emberekből áll. Minőségi változással járt, hogy Zsóka nővére és a férje is Jósvafőt választották, és a szomszédunkban vettek házat. Már nem csak komák voltak a faluban, de igazi rokoni szálak is kötődtek ide. Ettől kezdve még otthonosabb lett számunkra a falu. Igazán akkor lettünk falubeliek, amikor megvettük a házat a kocsmá mellett. Ez 12 évvel ezelőtt történt. A ház nagyon elhanyagolt volt, korszerűsíteni kellett. Öt évig készültünk az építkezésre. 2013-ban újítottuk fel a teljesen komfort nélküli házat, és belül megvalósítottuk álmaink konyháját, ahol az egyre gyarapodó családuknak egyszerre is elfér. Eleinte ez így is volt, de mostanában már sátrak is állnak a kertben, mert sokasodik a család.

Nagyon szeretjük a kertünket, magról ültetett diófáink már az úrből is látszanak, és az egyiket úgy neveltük, hogy egyszerre 4–5 hinta is lehessen rajta. Unokáink is szeretnek itt lenni, már táblázatban írjuk, hogy ki, mikor lesz itt.

*A diófa, amin elfér a sok unoka
(Fotó: Izápy Zsóka)*

Idén volt a főpróbája a végleges letelepedésünknek, mert a járvány első idejét itt vészeltük át. A tavaszt végig itt töltöttük, utána folytattuk a nyarat a gyerekekkel. A járvány idején a legjobb helyen voltunk, kevés emberrel találkoztunk, és a barátokkal is csak a vége felé a kertjeinkben ültünk össze. A városban rekedt rokonoknak büszkén dicsekedtünk, hogy a boltunkban mindent lehetett kapni, semmiben sem szenvedtünk hiányt, a falu működött, ha kellett egymást segítettük. Mindenki figyelt a másokra, jó volt itthon!

Terveink

Szeretnénk a későbbiekben is aktívan részt vállalni a közösség életében és a kulturális alkalmak szervezésében, amíg erőnk engedi.

Itt szeretnénk tölteni az öregkorunkat, együtt. Vidéki nagyszülők akartunk lenni, ezt talán hamarosan meg is tudjuk valósítani. Sorban születnek az unokák, idén már a nyolcadik babának örülünk, de amíg picik, sokat tudunk segíteni nekik otthon is. Ha már nem lesz a gyerekeknek igénye arra, hogy a mindennapokban segítsünk, akkor ideköltözünk és csirkéket szeretnénk tartani. Ez lehet, hogy nem a mindkettőnk vágya, de kivitelezhetőnek látszik.

*A köszöntő tábla a címerrel a falu elején
(Fotó: Izápy Zsóka)*

Izápy Zsóka és Gábor

A Baradla-barlang felelős vezetői II.

Dr. Jakucs László

(1926 Sarkad – 2001 Szeged)

A Baradla-barlang felelős vezetőiről szóló írásom első, a JHF 43. számában (2018) megjelent részét – Dancza János igazgatóságának felelevenítésével – úgy zártam, hogy Dancza munkáltatója, az IBUSZ, szabálytalanság miatt 1953. október 28-án fegyelmi eljárást indított ellene. Dokumentumok hiányában viszont tévesen következtettem azt, hogy ez is szerepet játszott leváltásában, vagyis abban, hogy az 1954. évi kezelőváltásakor az új szervezet már nem őt nevezte ki igazgatónak. Bár a fegyelmi eredményéről a mai napig nem ismert semmilyen dokumentum, az valószínűsíthető, hogy Dancza igazgatói kinevezése már 1953 őszén, az eljárás végén azonnal megszűnt, miután az igazgatói feladatokat utóda, Jakucs László már 1953. december 3-án átvette. A vezetőváltással a Baradla-barlang (és számos más barlang) történetében kezdetét vette egy eseményekben és eredményekben gazdag időszak.

Előzmények

Jakucs László református családból származott, szülei pedagógusként tevékenykedtek. Középiskolai tanulmányait a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában végezte, ahol 1945-ben érettségizett. A természet szeretetére édesapja hívta fel figyelmét, majd gimnáziumi természetrajz tanára, Hoffer András (1884–1946) geológus hatására a Pázmány Péter Tudományegyetemen kémia-természetrajz-földrajz-geológia szakon tanult, s 1949-ben geológusként diplomázott. 1949-től igazgatói kinevezéséig a Magyar Állami Földtani Intézet geológusaként tevékenykedett, közben 1949–1950-ben ösztöndíjasként a moszkvai Geológiai Kutatóintézet Hidrogeológiai Osztályán folytatott tanulmányokat. Hazatérése után a Földtani Intézet Vízföldtani Osztályán hidrogeológusi feladatokat látott el. A Moszkvában elsajátított ismereteket főként a felszín alatti karsztos vízfolyások felderítése, a vízfestéses összefüggés-vizsgálatok során tudta eredményesen hasznosítani. 1950-ben a Bükk-hegységben több nagy barlang létezését mutatta ki, 1951-ben a Mecsekben térképezett, majd 1952-től az Aggteleki-karszt területének intenzív kutatásába kezdett.

A barlangok világával 1946-ban, elsőéves egyetemistaként ismerkedett meg. Bár a könyveiben igen érzékletesen rögzített első útja a Hétlyuk-zsombolyban, majd a Solymári-ördöglyukban majdnem tragédiával zárult, ez nem vette el kedvét a barlangkutatástól. Első eredményes tevékenysége az 1946-ban feltárt, rövid időn belül nemzetközi hírűvé vált Sátorkőpusztai-barlang bejárása, felmérése volt, amit a Földtani Intézet geológus-barlangkutatójával, Venkovits Istvánnal (1913–2006) végzett. A térkép rajzolása közben rájött, hogy a barlang térbeli kiterjedését, a gömbös

formák alakját a térkép nem adja vissza, ezért Vértes László ősrégész példáján felbuzdulva, hazánkban másodikként, gipszmodellt készített róla.

Jakucs László abban az időben alig múlt 20 éves, de nem elégitette ki a barlangászat erőt igénylő mozgásélménye, a szemet gyönyörködtető látvány, inkább a formák és képződmények keletkezése foglalkoztatta. Felismerte, hogy a feltáró és a tudományos kutatás szorosan összekapcsolódik, és nem elég az elért eredményeket szakmai körökben ismertetni, a barlangkutatás jelentőségének, a kutató munkájának elfogadtatása érdekében azt mindenki számára közkincsé kell tenni. Ehhez szerencsére megvolt minden adottsága, hiszen igen gazdag szókinccsel rendelkezett, közérthetően fogalmazott, irodalmi stílusban írt, az eseményeket érdekfeszítően tudta felidézni, s ha kellett, rajzkészségének köszönhetően illusztrációkat is tudott készíteni. Ezért előadásokat tartott, bátran vitába szállt idősebb szakemberek állításaival, cikkeket írt, melyek főként a Földtani Közlöny és a Hidrológiai Közlöny hasábjain jelentek meg, de írt az Élet és Tudomány, a Természettudomány, valamint a Természet és Technika című lapokba is. Munkáiról szóló jelentéseit ma a Földtani Intézet Könyvtárában őrzik. Ő írta a Bogsch László (1906–1986) őslénytani professzor fordításában megjelent, „Földünk titkai” című könyv bevezetőjét is. Foglalkozott a topográfiai térképek jelentőségével, a karbonátos kőzetek kőzet-szerkezetével, a dolomitporlódással, a vízföldtani tudomány fejlődésével, vízföldtani megfigyelésekkel, a Bükk karsztforrásaival, összefüggés-vizsgálatokkal.

A II. világháborút követő időszakban a szakemberek a barlangkutatást nem igazán kultiválták, miután a földtudományi tevékenységeket irányító Vadász Elemér (1885–1970) geológus professzor a karsztkutatást nem támogatta. Viszont a hidrológiai kutatás – a lakossági és ipari vízellátás érdekében – kiemelt népgazdasági érdek volt, így ez jelentette a kiskaput Jakucs László számára. Nem barlangot kutatott, hanem a forrásfoglalásokhoz, a vízellátás biztosításához összefüggés-vizsgálatokat végzett, így témáit, ha nehezen is, de elfogadták a Földtani Intézetben.

Bár kezdetben a melegvizes barlangok keletkezése foglalkoztatta, Aggtelek térsége és a Baradla sem volt ismeretlen számára. 1947. március 15-én, a Baradlán végigsöprő áradás során élte át élete legnehezebb óráit, amikor a folyóvá duzzadt Styx bábuként magával ragadta. Az esemény olyan mélyen beleivódott emlékeibe, hogy egész életében szorongott az árvízről. Ezt magam is tapasztaltam: 1963. június 11–12-én nagy mennyiségű csapadék esett a térségben, s mi éppen retek-ági túrán voltunk. Már a visszafelé vezető úton, az egyik szűkületben pihentünk, amikor a földön álló karbidlámpám fényét nézve, meglepetten tapasztaltam, hogy a víz szintje szemmel láthatóan emelkedik. Amikor a jelenségre hangosan rácsodálkoztam, a csoport vezetője, Szentes Gyurka, magyarázat nélkül kiáltotta: futás! A főágban egy faltól-falig érő folyó hömpölygött, és csak a vízből kiemelkedő korlátok jelezték, hogy mikor értük el a kiépített szakaszt. A korlátba kapaszkodva haladtunk, nehogy a járdát eltévesztve a mederbe essünk. A veszélyt nem éreztem élveztem az utat, boldog voltam, hogy egy különleges természeti jelenséget élhetek át. A felszínre érve meglepetéssel láttuk, hogy Jakucs igazgató úr a bejárat előtt szemmel láthatóan idegesen sétál le, s

fel. Meglátva minket, arca felderült, figyelmesen hallgatta beszámolóinkat, majd megnyugodva hazatért. Csak sok év múlva értettem meg a történetet. Ismerte az áradó víz pusztító erejét, és féltett minket, nehogy az kárt tegyen bennünk.

Jakucs László 1950-ben hivatalból vizsgálta az aggteleki Barlang-szálló vízellátását szolgáló, folyamatban lévő munkálatokat, egy 1951-ben megjelent dolgozatában pedig az emeletes barlangképződést magyarázta. Figyelme igazán akkor terelődött Aggtelek térségére, amikor 1952 januárjában felkérést kapott, hogy írjon ismeretterjesztő könyvet a Baradláról. A szöveg elkészítése, illetve a régi adatok ellenőrzése érdekében megfestette a barlang Vaskapu-szorosának víznyelőjét. Miután a festék a Komlós-forrásban nem, csak a Jósza-forrásban jelent meg, megerősödött benne a gyanú, hogy a mélyben egy ismeretlen, a Baradlához hasonló, de attól hidrológiailag független rendszer húzódik. Kutatási programját a Földtani Intézet is támogatta, így a Nagy-völgy víznyelőinek felkutatása után az újabb vízfestés meg is hozta az eredményt, mert csak a Komlós-forrás vize zöldült meg.

Azt, hogy a Baradla mellett még egy nagyméretű barlang rejtőzhet, már Kessler Hubert sejtette, de bizonyíték hiányában a gondolatot elvetette. A festési eredmények azonban Jakucs kezébe már egyértelmű bizonyítékot adtak, de persze még hátra volt a megdönthetetlen érv, a barlang feltárása. Erre több mint egy hónapi, izgalomtól sem mentes feltárómunka után 1952. augusztus elején sor került, amikor munkatársaival végül is bejutottak a Béke-barlangba, ami hosszú ideig hazánk második leghosszabb barlangja lett. Ez volt az első elméletileg megalapozott, céltudatos barlangfeltárás hazánkban, melynek következményeként aztán megindult az Aggteleki-karszt nagybarlangjainak feltárása. A jelentős kiterjedésű, látványos rendszer felfedezéséről Jakucs táviratban értesítette az illetékes állami vezetőket, Rákosi Mátyástól a természetvédelmen át, a Földtani Intézet vezetőjéig. A hír a napilapoknak és a természettudományos folyóiratoknak köszönhetően az egész országban hamar elterjedt, egycsapásra ismertté és népszerűvé téve a barlangot, a feltárás elméletének kidolgozóját és a gyakorlati munka irányítóját. A feltárás jelentőségét mutatja, hogy még a pozsonyi, prágai napilapok is beszámoltak róla.

A munkálatokat elindító, Baradlát bemutató könyv még a Béke-barlang feltárása előtt, a Művelt Nép Könyvkiadó gondozásában, „Aggteleki cseppkőbarlang” címen megjelent. A 119 oldal terjedelmű kiadvány 33 oldalnyi szövegét főként Hollenzer Béla (1910k–1970k) egész oldalas felvételei egészítik ki. Hollenzer a Magyar Fotó Állami Vállalat munkatársa, még 1951-ben járt a helyszínen, és a Baradlában, valamint a felszínen 100 fotót készített. Kísérletként felvett színes képei sajnos nem sikerültek, így a könyv színes illusztrációi nem az ő, hanem Markó István (1909–1978), neves barlangfotós munkáját dicsérik. Az A/4 méretű könyv Dudich Endre aggteleki útikönyve óta (1932) az első, a Baradlát részletesen ismertető kiadvány, 40 fotóillusztrációja pedig 2005-ig a barlang legteljesebb fotódokumentációja volt. Előtte csak Siegmeth Károly (1845–1912) munkájában szerepelt 30, Divald Károly által készített felvétel.

Miután a Béke-barlang feltárása lázba hozta az országot, a Művelt Nép Könyvkiadó már a következő év első felében megjelentette a Baradlához hasonló, a „Béke-barlang felfedezése” című könyvet. Jakucs 86 oldal terjedelmű, a feltárást, a barlangot és annak környezetét bemutató kéziratát Hollenzer Béla, Markó István és Magyar Gábor felvételei illusztrálták, akik a barlang látványos fotói mellett számtalan életképpel tették színesebbé a kiadványt. Hollenzer felvételeit egyébként e könyveken kívül, más kiadványokban, cikkekben is hasznosították. Több fotója képeslapként is megjelent, s képeiből oktatási célra kézzel színezett diasorozatot is készítettek. A fotós 1956-ban külföldre távozott, így a később megjelent képein neve helyett az „MTI” felirat szerepel.

A nagy siker ellenére a hivatali munka 1953-ban nem Aggtelekre, hanem a Bükkbe szólította Jakucs Lászlót. Természetesen ott is a mélyben rejtőzködő barlangok foglalkoztatták. A Pénz-patak nyelőjének bontására nem hivatalos munkaként, csak baráti alapon sikerült egy lelkes csapatot verbuválnia, akikkel június 14-én megkezdtek a feltárást, majd mindennemű izgalmak és nehézségek után július 18-ra elérték a 146 m mélységben lévő, végponti szifont. A Pénzpatoki-víznyelő-barlangnak elnevezett rendszer 1962-ig hazánk legmélyebb barlangja volt.

Ilyen előzmények után szinte természetes volt, hogy 1953 végén a hirtelen szabaddá vált aggteleki-jósvafői igazgatói állást Jakucs Lászlónak ajánlották fel. Már november végén megérkezett Jósvafőre, de a fennmaradt szerződés szerint igazgatói megbízatása, 1.600 forint fizetés és szolgálati lakás biztosítása mellett, 1953. december 3-tól szólt. A karácsonyt már az édesanyja készítette hímzésekkel otthonossá tett igazgatói lakásban (kibővítve ma az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság épülete) töltötte. Abban az időben az épületbe a földszinten lehetett bemenni, és ott egy rövid előszoba után egy hatalmas helyiség húzódott. Ez Kessler idejében a vendégek fogadására szolgáló, modern bútorokkal berendezett, kandallós nappali volt, de 1953-ban üresen állt. Egyetlen jelentősége az volt, hogy onnan egy gyönyörű falépcső vezetett az emeleten lévő szolgálati lakásba. Az alsó tér hasznosítása érdekében az épületet 1956 elején átépítették. Ezt Jakucs Lászlóné így idézte fel: *„A földszinten leválasztottak egy kisebb szobát a külső lépcső felé – amit akkor alakítottak ki –, ez lett Laci irodája. A többi területről a támfal felé egy mosókonyhát hoztak létre, ahol Mizser néni naponta reggeltől délutánig mosott, a ruhákat cipelte fel a padlásra. Az első részen egy szép kis szoba lett, ahol sok évig a szálló szakácsnője lakott. A mi feljárónkat, a bejáratunkat a híddal és a lépcsővel ekkor csinálták meg az épület jobb oldalánál.”*

Jakucs László aktivitását jól mutatja, hogy ebben az időszakban még arra is volt ideje, hogy társadalmi feladatokat vállaljon. Így amikor 1952. szeptember 3-án a Magyarhoni Földtani Társulat keretében Barlangkutató Szakosztály alakult, őt kérték fel vezetőnek.

Igazgatói kinevezés

A kinevezés alaposan megváltoztatta Jakucs László korábbi életét, és jelentősen befolyásolta jövőjét is. Geológus felesége ugyanis az egyetemen (ELTE) tanított, és hároméves kislányukkal nem akart Jósvafőre költözni. A házasság megromlott, s bár barátságuk örökre megmaradt, végül elváltak. Már mint igazgató, itt Jósvafőn ismerte meg második feleségét, aki hűséges társa lett egy életen át.

A kinevezéskor a Baradlát a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium irányítása mellett az IBUSZ üzemeltette. Változás 1962-ben történt, amikor szeptember 30-án a Minisztérium és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács között május 9-én létrejött megállapodás értelmében a barlangot, a Tengerszem Szállót és az aggteleki Barlangszállót, a hozzájuk tartozó egyéb létesítményekkel együtt az IBUSZ a megyei tanácsnak átadta. A tanács az üzemeltetéssel a B.-A.-Z. Megyei Idegenforgalmi Hivatalt bízta meg. A hivatal működése azonban csak 1963. január 1-vel kezdődött meg.

Jakucs kinevezése után a barlang körüli élet is új irányt vett. Az agilis, fiatal igazgató irányította és ellenőrizte a dolgozók munkáját, a barlang üzemeltetését, a turizmust, a fejlesztéseket, foglalkozott a feltárásokkal, folytatta tudományos vizsgálatait, különböző területeket lefedő tudósokat vont be a munkába, szakmai alapon folytatta népszerűsítő tevékenységét, és hangsúlyt fektetett a túravezetők ismereteinek bővítésére is.

*A fiatal, energikus igazgató munka közben, jósvafői irodájában
(Dr. Jakucs László archívumából)*

*A munkatársak egy csoportja (balról): Szabó László, a Béke-barlang gondnoka, túravezető; Leskó József, aki a jósvafői szakasz világitását biztosította; Garam Lajos és Berecz Lajos túravezetők
(Dr. Jakucs László archívumából)*

*Jakucs László debreceni gimnazisták barlanglátogatása előtt mesél a Baradla jelentőségéről (balról a hatodik második felesége, Marika)
(Dr. Jakucs László archívumából)*

Nagy lelkesedéssel kezdett munkához. Megfigyelte a túravezetőket, és megállapította, hogy sajnos a fegyelem laza, a barlangismeret hiányos. Ezért új rendet állított fel, aminek hatására néhányan elmentek, de a többség maradt, és az új emberekkel együtt végül egy rendszerető gárda állt össze. Jakucs nemcsak igazgató volt, de úgy is viselkedett. Ha nevezetes vendég érkezett, maga mutatta be birodalmát, de ha kellett, a menetrend szerinti túra vezetését is vállalta. Ilyenkor maga mellé vett egy túravezetőt, hogy megtanítsa, hogyan kell bánni a vendéggel, milyen információval kell a barlangot érthetően és élvezhetően bemutatni. Nemcsak az irodában ült, hanem sok időt töltött Aggteleken is, hiszen a buszokkal érkező óriási tömeg irányításához ügyesség és érelly kellett.

A barlang két részének igazgatása éveken át sok gondot okozott, különösen a közlekedés. Bár a menetrend szerinti buszra volt szabadjegye, de az kötöttséggel járt. Nem akkor kezdte, vagy fejezte be a munkát, amikor akarta, hanem akkor, amikor a busz indult. A probléma csak 1956. januárjában oldódott meg, amikor megvehette piros, 250-es Pannonia motorját, ami sok éven át hű munkatársa volt.

Munkatársaival hamar jó kapcsolatba került, kölcsönös tisztelet alakult ki. Nemezszer szerveztek közös szalonnasütést a kedvelt Kaffka-réten, vagy egy kis beszélgetést az igazgatói ház előtt. A barlangvezetők több évtized múlva is örömmel üdvözölték egykori főnököket. Könyveit olvasva megfigyelhetjük, hogy történetei nemcsak róla szólnak, mindig többes számban mesél, és soha nem feledkezett meg munkatársainak nevééről, egy-egy kedves epizóddal bemutatva, milyen fontos szerepük volt a közös sikerben.

Műszaki beavatkozások

A II. világháborút követő években a bejáratok környezetének rendbetétele, a barlang műszaki létesítményeinek működése érdekében csak ideiglenes megoldások születtek. Ebben a kérdésben még Jakucs László igazgatói kinevezése sem hozott azonnali változást. A barlangban végzett első jelentősebb műszaki beavatkozásról az Északmagyarország 1957 májusában adott hírt. Eszerint az aggteleki bejáratról induló rövidtúra útvonalán befejeződött a villanyvilágítás rekonstrukciója, a „modern” megoldások mintegy másfélmillió forintba kerültek. A félmillió forint értékű járda és korlát kiépítése ugyanebben az időszakban befejezéshez közeledett. A jósvafői szakasz világításának megújításához 700 ezer forint költség mellett Perkupáról már felhozták a magasfeszültséget, és megkezdték a barlangi tervek kidolgozását. A világításhoz kapcsolódóan piros, kék, sárga, zöld és fehér színekben játszó fényorgonát is szerettek volna megvalósítani, ami a legszebb képződményeket, így a Csillagvizsgálót is, 5 percig tartó színjátékkal tette volna látványossá. A munkát még abban az évben meg akarták kezdeni, de az végül elmaradt.

1960-ban egy a túraszervezés számára fontos újdonsággal bővült az aggteleki szakasz, miután a Tervhivatal tervei alapján bevonták a forgalomba az Oszlopok csarnokából induló Labirintus-ág és Kis-Baradla-nyelő robbantással tágított mintegy 200 m hosszú

szakaszát, ahol kijáratot is létesítettek. Ezzel megszűnt a csoportok ütközése, és lehetővé vált az egyirányú közlekedés. A kiépítésben a barlang dolgozói mellett részt vettek a környék lakói is. A robbantásokat Verbály László végezte, az aggteleki úttörők pedig a kijáratról a Barlang-szállóig a visszatéréshez szükséges gyalogutat alakították ki. A hazánk „felszabadulásának” 15. évfordulója alkalmából, április 4-én átadott szakasz neve ma is Felszabadulás-ág. Bár a kijárat csak rövid ideig működött, mert csapadékosabb időben víz alá került, télen pedig jég-képződmények nehezítették a közlekedést. A tapasztalatok ösztönzőleg hatottak a később kiépített és ma is használatos kijárat kialakításához. A jósvafői szakasz 1957-ben tervezett rekonstrukciójáról végül 1961-ben kezdtek újra beszélni. *„Az IBUSZ korszerűsíti az aggteleki cseppkőbarlang egyik legszebb részét, a jósvafői bejárat szakasz világítását. A végleges terv szerint a barlang világításához szükséges energiát a jósvafői, illetve vöröstói bejáraton át hozzák be úgy, hogy bármelyik alkalmas legyen az egész barlangrész világítására. Hasznosítják a barlangban összegyűlt, a föld alatti csatornákon átömlő, majd a Jósva-forrásnál mintegy nyolcméteres eséssel kibukkanó víz energiáját is. A barlang egyes szakaszaiban izzólámpák és higanygőzlámpák, erősen és gyenge fénnel, sejtelmesen megvilágított részletek váltakoznak, aszerint, hogy milyen megvilágításban érvényesül legjobban természetes szépségük.”* – adta hírül a Magyar Nemzet.

A várható eseményről aztán több napilap is megemlékezett, az Észak-magyarországtól az Esti Hírlapon át a Népszabadságig. A beruházás végül 1962-ben kezdődött meg. A munkálatokat az Építésügyi Minisztérium Ipari Villanyszerelő Vállalata végezte. Az omlásveszély miatt 1951-ben lezárt vörös-tói lejáratot betonnal biztosították, a főágba bevezető szakaszt robbantással kibővítették. A Jósva-ágig tartó szakaszon betonjárdát építettek és új világítási rendszert alakítottak ki. A lámpákat rejtve, ha kellett épített műtárgy mögé helyezték. A 220 V feszültségű hálózat használatát tartós műanyag szigetelés tette biztonságossá, az összteljesítményt a régi 23 kW helyett 220 kW-ra emelték. A 4,3 millió forint költséget a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács biztosította. Az Óriások termének 80 kW összteljesítménnyel történő kivilágítása már 1963-ban elkészült, de a teljes kiépítés csak 1966-ban fejeződött be. A tervezett színes fényorgonák szerencsére nem valósultak meg.

A barlang bejáratainál működő jósvafői Tengersizem Szálló, és az aggteleki Barlang-szálló ugyan az IBUSZ kezelésében volt, de nem tartoztak a barlangigazgatósághoz. A Tengersizem Szálló korszerűsítését, a teljes tetőszerkezet cseréjét 1956-ban kezdték meg, és 1958-ban fejezték be. 1957-ben a Tengersizem-tó feletti részen (ma játszótér) paticskerítéssel övezett, katonai sátrakból álló, 150 fő fogadására alkalmas tábor alakítottak ki. A kétoldalt elhelyezett sátrak 8–16 személyesek voltak. A villanyt a szállóból kábelen hozták le, ami a sátrakban és a két sor közötti úton biztosította a fényt. Fekhelyül vaságyak szolgáltak, néhol emeletesek, amihez két lepedő, egy párna és két pokróc tartozott. Minden sátorban volt folyóvíz és „fajansz” mosdókagyló, tükör, valamint ruhafogas, de a tábor végén külön női és férfi mosdósátor, és

padokkal, asztalokkal ellátott étkezősátor is működött. A szállásért 7 forintot kellett fizetni, továbbá 3 forintért reggelit, 8 forintért húsos ebédet, 7 forintért húsos vacsorát is lehetett kapni, írta az Északmagyarország. Hogy mindez tényleg így volt-e, ma már senki sem tudja. Arról viszont vannak emlékek, hogy a kellemes környezetben kialakított szállás nagyon közkedvelt volt.

Az aggteleki Barlang-szálló és étterem felújítására, bővítésére nem volt pénz, így azt 1957-ben a Miskolci Festőipari Vállalat Pásztorbrigádja csak festéssel tette forgalomképpé. Az étterem előtti térséget lebetonozták, hogy ott vasárnaponként zene mellett táncolni is lehessen. A vendégek maradéktalan kiszolgálását a helyhiány mellett az italellátás (a lassú, s nem az igényelt mennyiségben történő szállítás) is nehezítette. A legtöbb gondot a sörhiány jelentette, volt, hogy több hónapra csak 3 hektolitert kaptak! Sátortábor Aggteleken is kialakítottak. A 30 személyes sátrakat 1961-ben 4–5 személyesekre cserélték le, illetve melléjük 100 személyes étkezdét rendeztek be.

Tervek

Az 1950-es évek végén, a látogatószám növekedése láttán természetesen nagyon sok javaslat, fejlesztési terv született, de ezek anyagi fedezet hiányában nem valósultak meg. Jakucs László a háború előtt Kaffka Péter és Kessler Hubert által kitalált, a Postojnai-barlangban már működő keskenynyomtávú barlangvasút kiépítését 1958-ban kezdte szorgalmazni. „Kisvasutat Aggteleknek”, „Barlangvasutat kér a Baradla” címen cikkekben, előadásokon ismertette annak szükségességét és hasznosságát. A legfőbb érv az volt, hogy a vasút a Baradla forgalmának jelentős növekedését eredményezné. Az illetékesek az ötletet azzal hátrították el, hogy a vasút az idegenforgalom nagyobb arányú fejlődése és Aggtelek jobb megközelíthetőségének biztosítása után válhat aktuálissá. A vasút ügye 1968 után is többször felbukkant, de végül a barlang védelme érdekében talán örökre lekerült a napirendről.

Sajnos a közlekedési helyzet volt a forgalom növekedésének egyik legnagyobb akadálya. Közúton Miskolcra Edelényig még könnyen el lehetett jutni, de a további szakasz igen rossz állapotban volt. A látogatottság növelése érdekében így számos érdekes megoldás született. Például 1954. május-júniusában az IBUSZ Budapestről négy, Békéscsabáról, Debrecenből, Nyíregyházáról és Szolnokról egy-egy alkalommal 150 fő befogadására alkalmas különvonatot indított a barlang megtekintése érdekében. Az utazás és egy napi szállás ára 86 forint 20 fillérbe került. Emellett az 1950-es évek végén, a nyári szezonban, a TIT és az IBUSZ közös országjáró autóbusz programjába Aggteleket is felvette. A rendszeresen induló buszokkal az érdeklődők Egeren át két-, vagy háromnapos kirándulás keretén belül tekinthették meg a barlangot.

Amikor 1959. január 30–31-én a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium és az IBUSZ Jósvafőn, a barlang látogatói érdekében végzendő fejlesztésekről tárgyaltak, a szállások növelése, új szálloda építése, tudományos kutatások elindítása, előadóterem,

múzeum létesítése mellett természetesen napirendre tűzték az utak „portalanítását”, és a vasúti közlekedés javítását is.

A Putnok–Jósvafő–Szinpetri közötti 41 km-es útszakasz kiépítése, modernizálása 1960-ban kezdődött meg. Új módszert alkalmaztak, a vizes makadám helyett itatásos aszfaltszerű burkolatot készítettek, víz helyett bitument használtak. A 140 embert foglalkoztató munkát 60 millió forint költséggel, 3 évre tervezték. A vállalat aggteleki kőbányája és zúzója teljes egészében az utépítést szolgálta. *„A Jósvafői szakaszon 120 ezer köbméter földet és 13 ezer köbméter sziklát kell megmozgatni. A régi keskeny 13–14 százalékos emelkedésű út egy része teljesen eltűnik, más része átépül. Az útirány is sokhelyütt megváltozik. Az útíveket (kanyarokat) úgy képezik ki, hogy két nagy társasgépkocsi biztonságosan elsuhanhat egymás mellett. A legmagasabb kapaszkodó nem haladja meg a 7 százalékot, ami által gyorsabb, csúszós úttest esetén pedig kevésbé veszélyes a közlekedés. Van olyan hely, ahol 4–5 méterrel süllyesztenek az út szintjét. Ezen a szakaszon két parkolóhelyet építenek: egyiket a jósvafői Tengersizem Szálló előtt, a másikat ettől mintegy 500 méterre. Az út teljes hosszában új vízáteresztőket képeznek, két hidat építenek, valamint négy forrásfoglalást. Az úttest mellett futó magasfeszültségű villanyvezeték teljes egészében átépítik, távol az úttól.”* – írta az Északmagyarország.

Az útfejlesztés mellett további jelentős javulás akkor következett még be, amikor 1963-ban a BORSOD expressz nemcsak Miskolcig, hanem Jósvafő–Aggtelek állomásig közlekedett. Júniusban, egyetlen hónap alatt 9 ezerrel több látogató járt a barlangban, mint az előző év hasonló időszakában.

Természetesen a múzeum kérdése is napirendre került. 1958 elején a hamarosan megnyíló múzeumról lehetett olvasni, de egy év múlva is csak a tervek között szerepelt az aggteleki sziklafal előtt a Magyar Földrajzi Társaság Karszt- és Barlangkutató Szakosztályának kezdeményezésére és irányításával, jelentős részben társadalmi hozzájárulással létrehozandó múzeum, ahol a magyar barlangkutatás-történet, a hazai barlangi régészeti ásatási leletek és a korszerű karsztkutatói módszerek dokumentumait, továbbá a barlangok élővilágát és képződményeit kívánták bemutatni. Egy kiállítás végül jóval később, 1974-ben megvalósult, de többszöri átalakítás után a helyét mára már az étterem vette át.

Talán a legérdekesebb terv a kilátókosár volt, aminek építéséről 1957 májusában adtak hírt. Elméletileg a kosár közlekedését szolgáló vastraverzek az aggteleki bejárat feletti sziklafal tetején már épültek. Úgy tervezték, hogy a bátrabb látogatók a mélység felett függő kosárból élvezhetik a bejárat előtti nyüzsgést, és gyönyörködhetnek a tájban. A nyárra tervezett átadásról és a terv későbbi sorsáról azonban nem maradt fenn információ.

Geofizikai mérőállomás és barlangbiológiai labor

A Természettudományi Közlöny 1958. áprilisi számában egy rövid hír jelent meg, miszerint a Nemzetközi Geofizikai Évhez kapcsolódóan az Állami Geofizikai Intézet

geofizikai mérőállomás építését kezdte meg a Baradlában. A leírás szerint két mérőhelyen elhelyezett, automatikusan regisztráló, földmágnesség-változást mérő és földrengést regisztráló műszerek a látogatók által érintett szakasztól távolabb kerülnek felállításra. Az állomás kialakítását a barlang 11 C° körüli hőmérsékletével, a levegő páratartalmának állandóságával, a járatok zaj- és rezgésmentességével, valamint az egyenletes fényhatással indokolták, amik a kényes műszerek pontos észleléséhez elengedhetetlen feltételek, s máshol csak nehezen, vagy alig biztosíthatók. Hogy mindez álhir volt-e, vagy csak terv, sajnos nem tudjuk. Jakucs írásaiban soha nem emlékezett meg arról, hogy geofizikai mérések folytak volna a barlangban, s erről más dokumentumot sem ismerünk.

Nagy sajtóvisszhangot kapott viszont az, hogy 1958-ban, a Róka-ágban barlangbiológiai laboratórium kezdte meg működését. Meisel János az Oktatásügyi Minisztérium egyetemi osztályának vezetője – nyilván Dudich Endre hatására – az ELTE Állattani Tanszék kutatási terveinek 1957. október 14-i tárgyalásán indítványozta egy barlangbiológiai laboratórium létrehozását, és annak kialakításához 100.000 forintot ajánlott fel. Abban az időben a világon csak Franciaországban, Belgiumban és Jugoszláviában volt ilyen intézmény. Dudich Endre (1895–1971), Kossuth-díjas akadémikus 1928 októberétől foglalkozott a Baradla élővilágával. Bécsben megjelent monográfiáját a világban alapirodalomként tartják nyilván. Dudich 1958. január 21-én kért engedély az Országos Természetvédelmi Tanácstól a Baradlában, illetve annak bejáratánál egy laboratórium létrehozásához. A tanács az engedélyt 95/1958., illetve 434/1958. sz. alatt meg is adta. Az ELTE TTK dékánja a laboratórium vezetésével Dudich Endrét bízta meg, aki az ELTE gazdasági rektorhelyettese, valamint a Terv- és Műszaki Osztály vezetője társaságában 1958. március 26–27-én helyszíni szemlét tartott Aggteleken, és a laboratórium tervét május 3-án engedélyezésre a Természetvédelmi Tanácshoz felterjesztette. A terv az engedélyt 434/1958. sz. alatt meg is kapta, a barlangi laboratórium műszaki átvétele november 7-én megtörtént, működését azonban csak egy év múlva kezdte meg.

A laboratórium érdekében a Róka-ág első, szűk és alacsony járatát robbantással járhatóvá tették, és magát a laboratóriumot az első nagy teremben rendezték be, ahol már nem érvényesül a külső hőmérséklet hatása. A bevezető utat és a terem jelentős részt lebetonozták, ahol kellett lépcsőket építettek, korlátot létesítettek és bevezették a villanyt. A terem jobb oldalánál, a kísérletek érdekében egy beton sülétkamrát alakítottak ki. A felállított, fémből készült asztalok, polcok, az eszközök elhelyezését és a munkát szolgálták. A barlangba csak rozsdamentes és nem penészedő eszközöket vittek le (üvegek, tálak, kádák, petricsészék, vegyszeres üvegek, hőmérők). Az oldalágat rácsos ajtóval lezárták, hogy oda csak a laboratórium munkájában résztvevők tudjanak bemenni. A laboratórium Dudich Endre haláláig igen eredményesen működött. A kutatók munkájukról a *Biospeleologica Hungarica* szaklapban folyamatosan beszámoltak. Azt, hogy a laboratórium működését a politika is támogatta, jól mutatja, hogy a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 2007/1962. (III. 6.) számú, az országos távlati tudományos kutatási tervről szóló

határozatának 51. főfeladata (A magyar állat- és növényvilág rendszertani és cönológiai feldolgozása) között, 05. feladatként „a hazai barlangok biológiai feltárása” is szerepelt.

Egyébként Dudichnak köszönhető, hogy Sztrókay Kálmán (1907–1992) mineralógus, egyetemi tanár megvizsgálta a Róka-ágban vett montmilch és lublinit kiválásokat, valamint megállapította, hogy a barlang falát, cseppköveit borító sötétbarna bevonat amorf vashidroxid.

Hazai és külföldi vendégek

Jakucs Lászlót fiatal korától kezdődően a barlangok tudományos oldala érdekelte, de szeretett oktadni, élvezte, ha tudását átadhatja. Számára a látogató nem egy bevételi forrás volt, hanem egy vendég, akinek emlékezetessé kell tenni a napját, köszönetként azért, hogy jelenlétével megtisztelte a Baradlát. Mindegy volt, hogy reprezentatív vendéget, vagy diákot vezet, mindenképp volt érdekes mondanivalója, miközben mindig a barlang tudományos jelentőségét világította meg. Tudta, hogy kell beszélni egy diákkal, és hogyan a politikai vezetőkkel.

1958-ban a Tibel Ferenc vezette parlamenti titkárságot kísérte, nem sokkal később maga Dobi István, az elnöki tanács elnöke (államfő) járt kíséretével a barlangban. Jakucs előszeretettel avatta fel a barlangban először járó embereket, így Dobival sem tett kivételt. Ez azt jelentette, hogy a nevezett személy mélyen meghajolt a barlang nagysága előtt, a már felavatottak pedig a fenekére ütöttek. A „nagyember” nem sértődött meg, sőt büszke volt az így elnyert új címére.

A szakemberek szívesen jártak Aggtelekre, legtöbbször Jakucs vendégszeretét élvezték. A debreceni egyetem földrajz professzora, Kádár László (1908–1989) mellett a szegedi egyetemről Láng Sándor (1913–1982) karsztkutató, egyetemi tanár is szívesen jött tanulmányozni a karsztot, de diákjait is gyakran magával hozta. Talán a legmeghatóbb, hogy a Jakucs család vendégszeretét élvezve néhány boldog napot tölthetett Jósvafőn Pávay-Vajna Ferenc (1886–1964), a magyar hévízkutatás úttörője, aki mint kitelepített, még akkor is egy mázai földes, alig fűthető bányászházban tengette életét. De kellemes beszélgetőpartner volt Móricz Virág (1909–1995) író, vagy Bartha Tibor (1912–1995) református püspök, országgyűlési képviselő, aki földijeként köszöntötte meg az igazgató túravezetését.

A külföldi szakemberek közül ki kell emelni Kazimierz Kowalski (1925–2007), a krakkói Jagelló Egyetem biológia professzorának látogatását, aki évek múlva is áradozott a magyar vendégszeretetről. Dudich professzorral együtt a Baradla mellett a Béke-barlangot is megtekintette. Nevezetes esemény volt, amikor a Magyarországot bemutató lengyel nyelvű útikönyv szerzője, Przemisław Burchard (1925–2008) etnográfus, író vezetésével kilenc lengyel barlangkutató késő éjjel megérkezett Jósvafőre. A szokatlan időpont ellenére Jakucs László várta őket, s olyan élménydús programot állított össze számukra, melynek teljesítésére nem két, hanem legalább tíz nap kellett volna.

A Baradla aggteleki bejárata előtt (balról: Ponyi Jenő zoológus; Dudich Endre professor; Kazimierz Kowalski, a krakkói egyetem professzora és Jakucs László (Dr. Jakucs László archívumából)

Két jugoszláv kutatóval a Bariban, az 1958-ban megrendezett II. Nemzetközi Barlangtani Kongresszuson (Dr. Jakucs László archívumából)

Nehéz volt a lengyeleket a Baradlából, vagy a Béke-barlangból kicsalogatni, hiszen ilyen impozáns, nagyméretű barlangok náluk ismeretlenek voltak. A Postojnai Barlangtani Intézet igazgatóját, Roman Savnikot (1902–1987), Jakucs 1958-ban Bariban (Olaszország), a barlangkutatók világ-kongresszusán ismerte meg. A szakmai kapcsolat családi barátsággá alakult. Savnik egy kéthetes jugoszláviai karsztkutató körútra hívta Jakucsot, aki akkor ismerkedett meg az intézet magas színvonalú munkájával, és a Szlovén-karszttal, ami egész életében büvkörében tartotta. Savnikék természetesen eleget tettek Jakucs jósvafői meghívásának, és vezetése mellett megismerkedtek az Aggteleki-karszttal. Antonio Nuñez Jiménez (1923–1998) akadémikus, a Kubai Tudományos Akadémia elnöke még mint az akadémia titkára, 1963-ban több napot töltött Jósvafőn. A barlangok mellett a felszíni jelenségeket is tanulmányozta. A kialakult szakmai kapcsolatnak köszönhetően később Jakucs három hetet Kuba karsztjainak vizsgálatával tölthetett.

A külföldiek látogatása közül a kínai nagykövete lett a legemlékezetesebb. Havas tél volt 1955-ben, és a nagy hó miatt a delegáció kocsija a jósvafői barlangbejárat előtt elakadt. Bizony vicces volt, ahogy a delegáció nekigyürkőzött a kocsni tolásának. 1962-ben, amikor a „Himalája hőse”-ként ismert Kurt Dimberger (1932–) hazánkban járt, természetesen a Baradlába is ellátogatott, és igazgatói tájékoztatást kapott a barlang nevezetességeiről.

*A kínai nagykövete távozása Jósvafőről: a delegáció tolja az elakadt autót
(Dr. Jakucs László archívumából)*

1955 nyarán Jósvafőn járt Hegyi Gyula (1897–1978), a sportért felelős államtitkár, a Magyar Olimpiai Bizottság elnöke. A barlangi kalauzolás mellett Jakucs a környéket is bemutatta számára. Mesélt a Baradla–Domica egységes rendszerről, és arról, milyen hátrányos a tudomány számára az átjárhatatlan országhatár. Megemlítette, hogy ő, aki évek óta foglalkozik a térséggel, a Domicában még nem járt. Ennek lehetett a következménye, hogy december elején Jakucs László hivatalos levelet kapott, miszerint sportolóként, december közepétől három hétre csehszlovákiai barlangkutatásra küldik ki.

A tanulmányúton Jakucs megismerkedett Leonard Blahával (1914–1980), a Gombaszögi-barlang feltárójával, Vladimír Panoš (1922–2002) geográfussal, az Olomouci Egyetem professzorával, és segítségükkel megtekintette Csehszlovákia összes látogatható barlangját. Közben olyan élményben volt része, amit nem akart csak magának tudni. Csereútban kezdett gondolkodni. Egy autóbusznyi barlangos innét, ugyanannyi onnét. Végül Leél-Őssy Sándor, Radó Denise, valamint Blaha és Panoš segítségével tervét meg is valósította. A magyar csapat 1956. július elején elindulhatott a jó kéthetes körútra, a szlovák csoport pedig augusztusban járt hazánkban. Az utazás jelentőségét a mai fiatalok nem érthetik. A szabad közlekedés mellett fel sem fogják, milyen volt az élet akkor, amikor a szomszédos, „baráti” országok látogatása is nehézségbe ütközött.

Jakucs Lászlónak nagy bánata volt, hogy határátkelő hiányában és az útlevelbeszerzés nehézségei miatt a Domica nem látogatható. Addig szervezkedett, míg 1958 augusztusában létrejött Jósvafőn egy „kölcsonős csehszlovák-magyar barlanglátogatási egyezmény tárgyalása”. Szerencsére a Domica feltárója és üzemvezetője, Ján Majko (1900–1985) partner volt az ügy rendezéséhez. A tárgyalások végül eredményesen zárultak, a sok hivatalos ember megegyezett a kölcsonős látogatás feltételeiben. Az érdeklődők mindkét oldalon a barlang irodájában, saját valutában fizették a belépődíjat. A meghatározott létszámú magyar csoport naponta egyszer, Szűcs Béla barlangvezető kíséretében és felelősségére mehetett át a Domicába, és a látogatás után együtt kellett visszatérniük.

Az átlépők cseh koronát nem válthattak, mert a látogatás célja csak a barlang megtekintése volt. A tények kedvéért azért meg kell jegyezni, sokan vittek magukkal egy kis rejtett pénzt, hogy a barlanggal szemben, az egykori szálló oldalánál működő kocsmában legalább egy korsó sört felhőrpintsenek. Voltak olyanok is, akik a barlanglátogatás helyett a korlátlanul rendelkezésre álló cseh sör mellett döntöttek. Külön hangulata volt annak, amikor év végén, a belépőjegyek elszámolására a két ország delegációja összeült. Ez ünnepség is volt, meg baráti beszélgetés. A kölcsonős látogatás lehetősége a megállapodás többszöri felújítása mellett, kisebb megszakításokkal a határátkelő megnyitásaig, éveken át működött.

[*Szerkesztői megjegyzés: A JHF 28. számában Dr. Jakucs Lászlóné „Néhány nevezetes vendég Jósvafőn 1953 és 1963 között” címmel írt részletes visszaemlékezést az általuk fogadott vendégekről.*]

*A kölcsönös csehszlovák-magyar barlanglátogatási egyezmény tárgyalása Jósvafőn
(Dr. Jakucs László archívumából)*

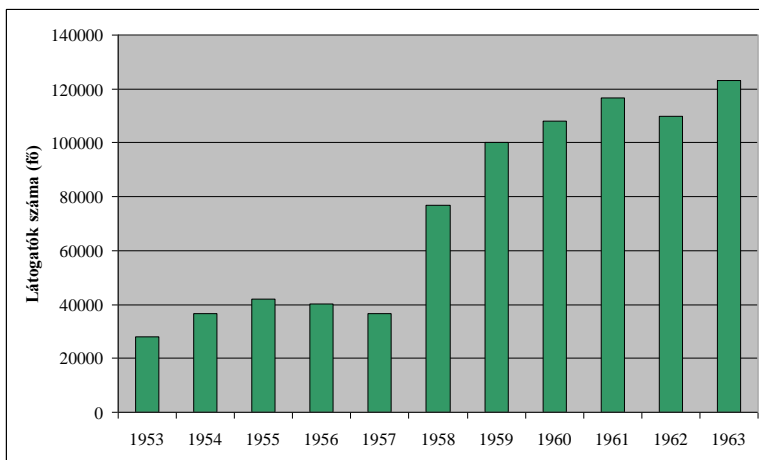

*A Domicá-Baradla látogatás aktív szereplői (balról): Szűcs Béla, Jakucs László,
Ján Majko, Frantisek Majko, Kun András
(Dr. Jakucs László archívumából)*

Látogatottság

Amikor Jakucs László 1953-ban igazgató lett, 28 ezer látogató kereste fel a barlangot. 1954-ben ez a szám 36.500-ra, 1955-ben pedig 42.000-re növekedett. 1956. november-decemberben a barlang zárva volt, de a látogatószám így is elérte a 40.141-et. 1957 első két hónapja szintén látogató nélkül telt el, így a 36.651-es éves vendégszám visszaesést mutat, ami az országban akkor uralkodó állapotok miatt érthető. 1958-ban ugyanakkor jelentős ugrás következett be (76.824), 1959-ben pedig a látogatók száma átlépte a бүvös 100 ezres határt. Ha figyelembe vesszük azt, hogy a világháború előtt és közvetlenül azután évente 6–7 ezer ember látogatott el a barlangba, a 100 ezres szám bizony jelentős előrelépést jelent. Attól fogva a forgalom egyre növekedett (108.000, 116.644), visszaesés csak 1962-ben mutatkozott (109.667), majd az 1963. évi emelkedéssel (123.292) a tendencia helyreállt. Megemlíthető, hogy a létszám látványos növekedésében a kor adottságai (szervezett SZOT- és IBUSZ-utak, munkabrigád-kirándulások, iskolai tanulmány-utak) mellett nagy szerepe volt a barlangokról szóló napi híreknek, előadásoknak is.

Jakucs László fáradhatatlanul járta az országot, beszélt a barlangok keletkezéséről, a cseppkövek kialakulásáról, de főként a Béke-barlang és a Pénzpataki-víznyelőbarlang feltárásáról, valamint a Baradla jelentőségéről. De megosztotta hallgatóságával olaszországi, jugoszláviai, vagy egyiptomi útjának tapasztalatait is. Nem válogatott, ha kellett beszélt az Eötvös Loránd Tudományegyetem dísztermében, a debreceni és

*A Baradla-barlang látogatottságának alakulása Jakucs László
10 éves igazgatói időszaka alatt (1953–1963)
(Forrás: korabeli látogatószám-statisztikák)*

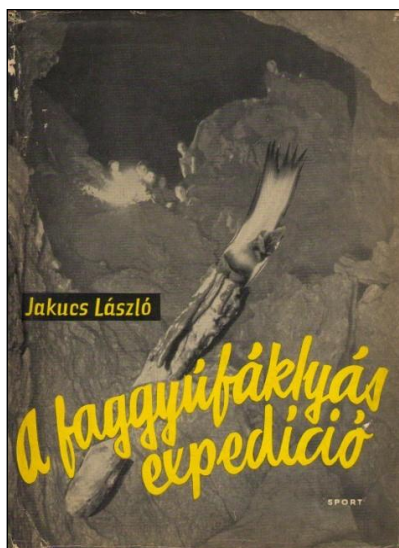
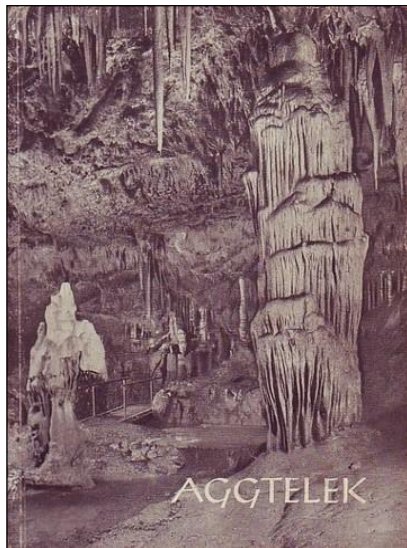
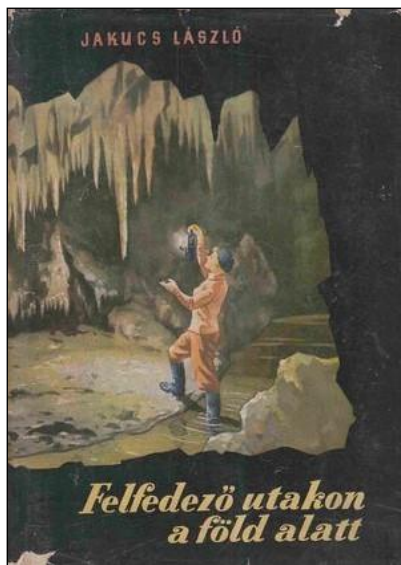
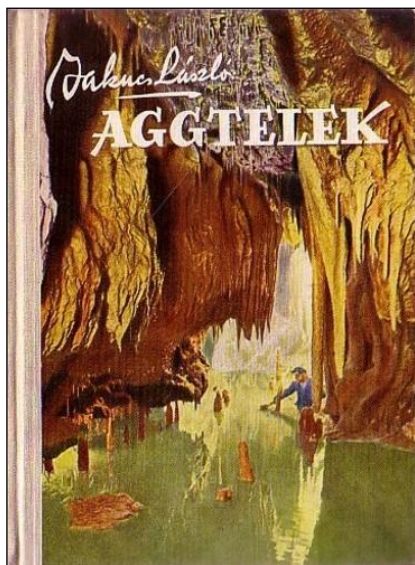
soproni egyetemen, konferenciákon, barlangkutatók rendezvényein, a debreceni Déri Múzeumban, mozikban, kultúrházakban, diákoknak, nyugdíjasoknak az ország különböző pontjain. Aktivitását mutatja például, hogy 1961. december 20-án Sopronban, december 28-án pedig Győrben népszerűsítette a barlangok világát (az „Aggtelek” című film vetítésével egybekötve), miközben egyébként az ország másik végében, Jósvafőn dolgozott és lakott. Előadásait a napilapok előre hirdették, és azokról utólagos beszámolót is adtak.

Tudományos munka

Jakucs László igazgatóként is folytatta tudományos tevékenységét. 1956-ban jelent meg az „Adatok az Aggteleki-hegység barlangjainak morfogenetikájához” című dolgozata. Ebben a barlangokban és a felszínen végzett mérések és számítások segítségével a barlangok nagyformáinak kialakulását magyarázta. A szakanyag fontos állomása a térség barlangjainak morfológiai kutatásában.

Az egyetem elvégzése után ugyan Vadász Elemér mellett volt aspiráns, egyetemi doktori címét mégis a debreceni egyetemen, Kádár László professzornál védte meg. Számátalan, tudományos folyóiratokban, ismeretterjesztő kiadványokban megjelent cikke ellenére a disszertáció háttérbe szorult Jakucs életében, de ezt Kádár nem akarta elfogadni. Így amikor diákjaival megfordult Aggteleken, minden lehetőséget kihasznált, hogy rosszálló véleményének hangot adjon. Hatására Jakucs végül nekikezdett a munkának. Bezárkózott a szobájába, senki sem zavarhatta és ő apró betűkkel csak rózta a sorokat. Egy-egy rész elkészülte után feleségének olvasta fel a majdnem hibátlanul megfogalmazott gondolatait. Végül leült a gép mellé, és míg felesége olvasta a kéziratot, ő azt néha éjszakába nyúlóan gépbe írta. A „Vizsgálatok az Aggteleki-karszton” című munkáját 1959-ben védte meg. Kádár szerint a dolgozat akár kandidátusi értekezésnek is megfelelt volna. Ez nyilván ösztönözte Jakucsot, így alig két év alatt elkészült az „Általános karsztgenetikai, morfológiai és hidrográfiai problémák vizsgálata az Aggteleki-karszton” című kandidátusi értekezésével, amit aztán 1961-ben meg is védett.

Jakucs László 10 évet lefedő igazgatósága idejéből mintegy 100 írása ismert. Köztük több önálló könyv, vagy kiadvány is említhető. Az „Aggtelek és vidéke” útikönyv (1957) a több mint 10 ezer példány ellenére hamar elfogyott, így átdolgozott változata – némileg más címmel – még kétszer (1961, 1975) napvilágot látott. A Baradlát ismertető rész mindmáig a túravezetők „bibliája”, az ott leírtaktól még az azóta bekövetkezett változások esetén is nehezen térnek el. A névanyag Dudich munkáján (1932) alapul, de érezni az 1950-es években végrehajtott névváltoztatás oda-vissza hatását, ugyanakkor sok új név, különösen az Óriások termében és a jósvafői szakaszon, Jakucs fantáziáját igazolja. Ő lett a barlang legjelentősebb névadója a 20. század második felében. A Gönczi Tibor (1902–1994) grafikus beszédes rajzaival illusztrált „Felfedező utakon a föld alatt” című könyve (1959) a barlangok iránt érdeklődő fiatalok mindmáig legkedveltebb olvasmánya. A könyv német (1961)

Néhány könyv címlapja Jakucs László igazgatói működése idejéről
(a megjelenési év sorrendjében: 1957, 1959, 1959, 1962)

és orosz (1963) fordításban is napvilágot látott. 1962-ben került forgalomba a „Faggyúfáklyás expedíció”, melyben érdekes módon, részletesen bemutatta a Baradlában 1960. január-februárban végzett „róka”- és „ősember”-kísérlet eseményeit. A „Domica–Baradla” (DROPPA-JAKUCS 1961) és a „Barlangok világa” (JAKUCS-KESSLER 1962) könyvekben társszerzőként szerepel. Az „Ismerd meg hazádat” sorozatban több kiadást is megélt „Aggteleki Baradla barlang”, vagy „Aggteleki cseppkőbarlang” füzet (1954, 1957, 1961) majd 50 ezer példányban került forgalomba. A Baradla- és Béke-barlangot bemutató, Hollenzer Béla 52 képét tartalmazó „Aggtelek” (1959) füzet kísérő szövege a magyar mellett német, angol és cseh nyelven is szerepel. Egy hír szerint a Borsodi Szemle által indítandó könyvsorozatban Jakucs „A barlangok tudománya” című könyvét 1962-ben adják ki, de az végül nem került az olvasók kezébe.

Könyvei, főként az ifjúság számára készült, izgalmassá és élvezhetővé tett ismeretterjesztő leírások, a barlangkutatás során átélt események bemutatása. Szakcikkei viszont különböző témát öleltek fel. Írt a cseppkővek színeződéséről, a barlangok, különösen a Béke-barlang gyógyhatásáról, a jégbarlangok keletkezéséről, az aggteleki barlangok genetikájáról, morfológiájáról és forrásokkal való összefüggéseiről, a barlangi árvizekről, a szifonok kutatásáról, a barlangi légáramlás keletkezéséről, a barlangfeltárások jelentőségéről. Több cikke külföldi szakfolyóiratokban németül, szlovákul, oroszul, olaszul is napvilágot látott.

Könnyed, olvasmányos stílusát a napilapok segítségével az átlagember is megismerhette. Gyakran adott hírt a barlang körül folyó eseményekről, a látogatottságról, a fejlesztésekről, régészeti leletek előkerüléséről, kutatásokról, és szakszerű válaszokat adott az Élet és Tudomány olvasóinak kérdéseire is.

Kutatás

A Baradla kutatását Jakucs igazgatóként sem hanyagolta el. Mindjárt kinevezése hónapjában, a Meseország végponti agyagdugójának kibontásával bejutott a 60 m hosszú, Karácsony-teremnek nevezett részbe. Foglalkoztatta a főág feletti felső szint létezése is, így a főág méreteinek változását figyelve, Putz Gizella és Mizser Károly barlangvezető társaságában 1959-ben jutott el a Szultán pamlaga nevű képződmény mögötti, a patakmeder felett 15 m-el magasabban fekvő felső járat (Olymposz) végpontjára. A járószint fekenén, a patakmederben gyengén szivárgó vizet észleltek, ami a fluoreszcenciával végzett vizsgálat alapján a Szultán pamlagánál jutott a főág vízrendszerébe. A felszínen cserépedény-töredéket, vasból készült bőrlukasztót (Kyjatice kultúra), és egyéb leletanyagot (36 db olajfáklya, cserépmaradvány, állati gyapjúdarabok, csontszilánkok, rostos szerkezetű fáklyabetét) találtak. Jakucs ezekből arra következtetett, hogy a barlang főágát Vass Imre előtt is ismerhették. Ugyancsak Putz Gizella társaságában, 1959-ben az Arany utcában is sikeresen továbbjutottak. Jakucsnak az oldalág eredetéről több elképzelése is volt: „*Könnyen lehetséges, hogy a barlang fejlődésének egy korábbi szakaszában az Aranyutca volt a*

Baradla Főága, mígnem tápláló felszíni patakja újabb víznyelőkön át másik hosszabb föld alatti ágat mosott ki magának. De az is lehet, hogy valaha a Béke-barlang vagy a Retek-ág torkollott itt bele a mai Főágba” írta 1975-ben. A száraz járatban történelem előtti csontokra, tűzrakás nyomaira bukkantak. Vértes László, Jakucs kérésére megmérte a helyszínt, de sem a végső következtetés, sem a leletek őrzési helye nem ismert. A Felszabadulás-ág 1962. évi kiépítésekor kísérletet tettek a Styx kerülő megtalálására is, a szűk járatban azonban nem jártak eredménnyel.

Főként az Alsó-barlang kérdése foglalkoztatta. Már 1950-ben módosította elődei elképzelését, mert úgy gondolta, hogy a Baradla alatt húzódó Alsó-barlang kiindulása nem a barlangon belül, hanem az aggteleki bejárat környékén van. Bár történtek olyan próbálkozások, hogy a barlangi víznyelőkön keresztül lehessen lejutni a mélybe, de az alsó járatot senki sem érte el. Jakucs a Jósva-forrás felől kísérelte meg a bejutást. 1954-ben kutatóvágatot hajtatott a forrás feletti völgyoldalba. A 2. számú vágattal sikerült is a ma már Hosszú-Alsó-barlangnak nevezett üregrendszer természetes járatát harántolni. A feltárás azonban az 1955. évi árvíz eredményeként háttérbe szorult.

1955 nyara hosszú éveken át nyomasztotta Aggtelek és Jósvafő lakóit. A július elejétől tartó csapadékos időjárás csúcsaként augusztus 5-én, mintegy 4 óra alatt, 86 mm csapadék hullott a karsztra. Ennek hatására óriási árhullám vonult végig a barlangon. Az aggteleki bejárat előtti térségben 1,5 km hosszú és 600 m széles tó alakult, mert az Acheron-nyelő a lezúduló vízmennyiséget nem tudta levezetni.

*Jósvafő, a mai Dankó Pista utca eleje lovasszekérrel az 1955. évi árvízkor
(Dr. Jakucs László archívumából)*

Kutatási tevékenysége kapcsán Jakucs László kiterjedt szakmai levelezést folytatott: a külföldi levelezőpartnerek boríték-kivágatai (Dr. Jakucs László archívumából)

A barlanghoz vezető országúton mért vízmélység elérte a 3 m-t! A felduzzadt vízmennyiség csak 4 nap alatt tűnt el a mélybe. A barlangon végigfutó árvíz átlagos magassága, a visszamaradt hordalék bizonyítéka szerint, 3 m volt, tehát az alacsonyabb szakaszokon a szelvényt teljesen kitöltötte. Az Óriások termi-víznyelőnél a vízmélység elérte a 20 m-t, a víz felnyomult a terembe, onnan pedig a Poklon át folyt Jósmafő felé. A Jósva-forrás vízhozama nem egészen 2 óra alatt százszorosára duzzadt, a szokásos forráshelyen kívül még hat helyen tört a felszínre. A legmagasabb kitérés 18 méterrel volt az eredeti forrásszáj felett.

Augusztus 6-án hajnali 5 órakor a Jakucs család erős robajra ébredt. Azonnal lerohantak a völgybe, és döbbenet látták, hogy a felduzzadt víz nyomására az út alatt a hegy kirobbant, mintegy 120 vagonnyi földet és sziklát sodorva a mélybe. A Komlós-forrásból is ömlött a víz, és a két ár egyesülve előntötte Jósmafőt. Jakucs ingázva Jósmafő és Aggtelek között a lakossággal együtt tehetetlenül nézte az eseményeket. Szerencsére hamar megérkeztek a hivatalos személyek, akik lezárták a

Tengerszem Szállóhoz vezető országutat, mert attól félték, hogy az országút is le fog szakadni. A hegyomlás „hozadéka” volt, hogy egyes „okosok” a tragikus eseményért Jakucsot hibáztatták. Úgy gondolták, hogy alsó-barlangi kutatásaival megzavarta a víz kifolyását. Az ügyből bírósági per lett, ahol Papp Ferenc (1901–1969), a műegyetem professzora, mint szakértő bizonyította, hogy a katasztrófa nem emberi beavatkozásra, hanem a természeti folyamatokra vezethető vissza.

Az Alsó-barlang régóta várt feltárására akkor került sor, amikor egy újabb omlás megakadályozása érdekében a Közlekedési Építő Vállalat tárót hajtott, és 46 m-nél elérte az Alsó-barlang természetes sziklakapuját. Jakucs László, Szécsényi Ferenc művezető társaságában, 1957. január 28-án kb. 25 métert haladt előre, de útjukat szifon zárta le. A később lerobbantott 1-es szifont csak február 28-án sikerült szivattyúzással járhatóvá tenni. A Jakucs vezette feltáró csapat (Szécsényi Ferenc, Kalla Lajos jósvafői villanyszerelő, Gáll Antal fényképész és Jakucsné Czakler Mária) továbbjutását egy újabb szifon akadályozta. A szűk, 2-es szifonon Chambre Attila, Kessler Hubert és Rádai Ödön Dräger-oxigénes készülékkel 1958 decemberében próbált áthatolni, sikertelenül. A szifont egy év múlva, december 27–29. között az MHSZ BEKSZ könnyűbúvárai (Hortolányi Gyula, Hajdú László, Kádár Imre, Marek István, Miller Tibor, Schopper Tibor) könnyűbúvárai úszták át, de egy 15

*Chambre Attilával a Baradla Rövid-
Alsó-barlang bejárata előtt 1958-ban
(Dr. Jakucs László archívumából)*

méter hosszú levegős járat után újabb szifon következett. A 2-es szifont Jakucs irányítása mellett később lerobbantották, de a 3. szifon akkor még nem adta meg magát. A megoldhatatlannak látszó problémák miatt a kutatás majd egy évtizedre le is állt. A barlangot lezárták, és úgy tervezték, hogy az aktív patakos, bejárati szakaszát már 1958-ban látogathatóvá teszik. Volt olyan hír is, hogy a barlang megtekintését csónakázva oldanák meg. De mindebből nem lett valóság.

Jakucsot hosszú ideig foglalkoztatta a rejtély, hogy vajon miként került a Meseországba az a róka, aminek a csontvázát Révész Lajosék az 1949. évi feltáráskor találták meg, Emellett az is izgatta, hogy mi módon kerülhetett az ember az Óriások termi-víznyelő feletti dombra, akinek lábnyomáról Vass Imre a könyvében (1831) említést tett.

Hosszas gondolkodás után arra a meggyőződésre jutott, hogy a barlangban talán az állat és az ember is el tudott jutni az aggteleki bejáratától több kilométer távolságra. Hallatlan szervezőkészségről tett tanúbizonyságot, amikor elképzelése igazolására két kísérletet is lebonyolított. Először a rókakísérlet módszerét dolgozta ki, és a terveknek megfelelően 1960. január 7-én egy szaglásától megfosztott rókát engedtek szabadon az aggteleki bejáratától számított 3 km-nél úgy, hogy a mozgás rekonstrukciója érdekében, mindkét irányban, a jellegzetesebb helyeken, fehér porfestéket szórtak ki. A kilenc nappal később végzett ellenőrzés során, a festékekben és az agyagban észlelt lábnyomok alapján meg tudták állapítani a róka mozgását, aki fény és szaglás nélkül, némi bolyongás után megtalálta a beomlott vörös-tói bejáratnál lévő nyílást, és ott távozott sötét zárkájából. Ezek után Jakucs könyvek és szakemberek bevonásával rekonstruálta az ősember szokásait, eszközeit, ruházatát, élelmét, majd faggyúfáklyákat készített és munkatársakat kért fel. Az „ősember”-kísérlet 1960. február 1-én, az aggteleki bejáratról indult el, majd a résztvevők ősember módjára, az utak és a járást megkönnyítő hidak érintése nélkül, primitív öltözetben, faggyúfáklya fényénél, izgalmas közbjátékok mellett, vízesen, fázva haladtak a főágon az Óriások termében található Ganymédes kútja nevű képződményig és vissza. A három napig tartó út eredményeként Jakucs úgy vélte, a róka a sötétben is tud tájékozódni, a Vass által látott nyomok pedig származhatnak embertől. A kísérletek előzményeiről, céljáról, előkészületeiről, lebonyolításáról és a tapasztaltakról szól a jakucsi stílusban, igen izgalmas és érdekfeszítő módon megfogalmazott, Markó István és Taszner György fotóival illusztrált, „A faggyúfáklyás expedíció” című könyv.

*A faggyúfáklyás expedíció résztvevői a Baradlában
(Dr. Jakucs László archívumából)*

Jakucs László nemcsak kutatót, hanem támogatta is mások munkáját. Többüket saját vendégeként fogadott, s a debreceni kutatók aktivitása sem volt véletlenszerű. Az ebből az időszakból származó szakmai eredmények közül jó néhány meghatározó jelentőségűvé vált. Így többek között Claus György biológus 1955-ben kimutatta, hogy számos algafaj fordul elő a Baradlában, mely felismerés nyomán más barlangokban is megállapították az algák jelenlétét. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem munkatársai, Berényi Dénes (1900–1971) és Justyák János (1929–2012) meteorológusok 1958. július 4-től kezdődően mintegy két héten át, majd télen (december 16.) mikrometeorológiai megfigyeléseket végeztek a Baradla jósvafői szakaszában, a bejáratától az Óriások terméig 11 ponton, továbbá Aggteleken is. Munkájukat 1959-ben is folytatták, az eredményeket tartalmazó cikkük 1960-ban jelent meg. Csomor Mihály (1927–1998) és Zalavári Lajos (1932–1990) meteorológusok 1960. november 4-től 1961. január 31-ig tartó klimatológiai mérésekbe kezdtek a Baradlában és a Béke-barlangban. A Baradlában a Tigristeremben, a Róka-ágban (biológiai állomás), a Vörös-tói lejárati torkolatában, valamint az Óriások termében a Kínai pagoda felett, a Meseországba vezető út mentén önrő műszerekkel állandó jellegű állomást alakítottak ki, ahol termográfot és hidrográfot működtettek. Barográf csak az Óriások termében, és kontrollként a túravezetők jósvafői irodájában üzemelt. A folyamatméréseket két alkalommal egy-egy hetes expedíciós vizsgálat egészítette ki. Bánhegyi János kimutatta, hogy a *Keratinomyces ajelloi* nevű talajlakó dermatophyton (egy fonalas gomba) hazánkban egyedül csak a Baradlában fordul elő. Wagner Mária 1962-ben vizsgálta a barlang fekete bevonatait és megállapította, hogy a *Mesoniscus graniger* néven leírt aggteleki vakászczák is előidézhetik azokat. Az állatok sötét ürüléke, szemcsés formában és elkenődve, nagy mennyiségben található a képződményeken. Ilyen jelenségről az irodalom korábban még nem tett említést.

Természetesen Jakucs az igazgatósága alatt is változatlan intenzitással foglalkozott a Béke-barlanggal, a mesterséges lejáratok létrehozásával, a gyógyhely kialakításával, működtetésével, a külső szakemberek bevonásával végzett, a gyógytevékenységhez szükséges kutatások koordinálásával. De e tevékenységek bemutatása külön cikket igényel.

Aggtelek film

1954-ben nagy izgalmat jelentett Kollányi Ágoston (1913–1988) Kossuth-díjas filmrendező, természetfilmes és 50 fős csapatának megjelenése Jósvafőn. Felborult a rend a barlangban és Jakucs lakásán is. A stáb egy része nála lakott, a többiek pedig lent a faluban. A film gyártásvezetője Horváth Pál volt, operatőre Vancsa Lajos (1920–2008), akivel Kollányi korábban már számtalan helyen dolgozott együtt. A film forgatása addig ismeretlen feladatok elé állította az alkotókat. Ez volt az első színes film hazánkban, amelyet szinte végig a föld mélyén forgattak. A legnehezebb feladat az operatőrre és az őt kiszolgáló személyzetre hárult. Nehezen megközelíthető, nyaktörő helyeken, szikla- és agyaghalmok között kellett a lámpákat elhelyezni,

illetve előkészíteni a felvételeket. A legnagyobb problémát a világítás jelentette. Az áramot a vörös-tói bejáratnál elhelyezett három nagyteljesítményű aggregátor szolgáltatta, amihez a frissen kibontott lejáraton át a mélybe vezetett, 6 km (!) hosszú vezeték csatlakozott.

Csak a rendszer kiépítése után sült ki, hogy a 200 kW-os teljesítményből csak 150 kW-ot lehetett felhasználni, a többi „elveszett” a földalatti úton. Ez pedig a sötét falak megvilágításához kevésnek bizonyult. Így aztán, például az Oriások termének láthatóvá tétele érdekében egy technikai újításhoz folyamodtak. A szokásos másodpercenkénti huszonnégy felvétel helyett csak egyet készítettek. Mikor így elkészült a „totál”, akkor egy pontra irányítva az összes fényforrást, a szokásos sebességgel ugyanarra a szalagra ráfényképezték a mozgó alakokat. Így elérték, hogy a látvány mozgásban legyen.

A Jakucs László szakmai irányítása mellett, Vadász Elemér szakértőségével, Tamássy Zdenko és Fényes Szabolcs zenéjével kísért, Barabás Tibor narrációjával készült filmet 1955. február 20-án a Vörös Csillag Filmszínházban mutatták be.

Jakucs László és Mátrai-Makovits Jenő (1896–1967) festőművész, jelmez- és díszlettervező, trükkoperatőr, mindenes az „Aggtelek” film forgatása során (Dr. Jakucs László archívumából)

Előtte Jakucs és Kollányi ismertette a film készítésének körülményeit. A mozilátogatók a filmet több hónapon át a nagyfilm előtti kísérőfilmként láthatták. Áprilisban, dokumentumfilm kategóriában részt vett a Cannes-i Filmfesztiválon. Bemutatására egy amerikai játékfilm előtt, kísérőműsorként került sor. Bár díjat nem nyert, a bemutatót a közönség nagy tetszéssel fogadta. Díjat nyert viszont 1958-ban Olaszországban. A világ barlangkutatóinak második nemzetközi, Bariban megrendezett kongresszusán Magyarországot Jakucs László képviselte. Előadása után, 250 küldött jelenlétében levetítette a filmet. A film sikerére jellemző, hogy a vetítésre jelölt tizenegy film közül az „Aggtelek” bemutatása után még hátramaradottak jelölését a benevezők visszavonták. A bírálók megállapítása szerint a film értékét, annak művészi színvonala mellett, a tudományos barlangkutatók módszerének népszerűsítése növelte. A díjként járó serleget a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat ma is őrzi.

A búcsú

Mint már írtam, Láng Sándor professzor tanítványaival gyakran megfordult Jósvafőn. Láng 1957-től nem Budapesten, hanem Szegeden tanított, miután a forradalom bukása után „büntetésből” oda helyezték. A több éven át tartó, két város közötti ingázásba belefáradva, a politikai légkör kezdődő enyhülését látva, kérvényezte visszahelyezését a fővárosba. Szerette volna, ha szegedi oktatói helyét Jakucs venné át, így látogatásai során próbálta a gondolatot elültetni. Láng ezirányú tervét a szegedi egyetem dékánjával, Koch Sándor (1896–1983), Kossuth-díjas mineralógussal is közölte. Koch hallott már Jakucsról, de személyesen nem ismerték egymást. Így aztán a dékán inkognitóban szobát vett ki a Tengerszem Szállóban, befizetett egy Jakucs által vezetett túrára, lement a jósvafői kocsmába, hogy a helyiek véleményét is hallja, és csak miután meggyőződött Jakucs alkalmasságáról, szakmai felkészültségéről, előadókészségéről és emberi tulajdonságairól, akkor jelentkezett be az igazgatóságon állásajánlatával.

A döntésben végül Jakucs kislánya segített. Marika a jósvafői összevont iskola első osztályosa volt. Miskolczi Józsefné tanító néni egy idő után azzal kereste meg a szülőket, vegyék ki a gyereket az iskolából, vigyék el valamelyik nagyszülőhöz, hogy ott tanulhasson. Az volt a baj, hogy az éles eszű kislány hamar megértette és megoldotta a feladatokat, és miután a fennmaradó időben unatkozott, zavarta a tanítást. E közjáték eredményeként *„Az aggteleki karsztvidék barlangjainak feltárásával egy évtizedet eltöltő nemzetközi hírű tudós most Szegedre költözik, ahol a József Attila Tudományegyetem földrajzi intézetében a természetföldrajzi tanszék vezető tanára lesz. Helyette Magyarai Gábor geológus veszi át a barlang igazgatását, aki több alkalommal részt vett a feltárási és kutatási munkában.”* – adta hírül 1963 augusztusában több napilap.

Az új feladat lelkesítő hatása ellenére Jakucs László szomorú szívvel hagyta ott pozícióját, jósvafői lakását, de soha nem lett hűtlen az akkor még a világ 7. leghosszabbjaként nyilvántartott kedves Baradlához, aminek jó gazdája volt. Míg Kessler igazgatóságára az építkezés, Révészére és Danczáéra a javítás, addig Jakucséra a tudományos tevékenység a legfőbb jellemző. Munkásságával népszerűvé és elismertté tette a barlangokat és a barlangkutatást, szakmai alapra helyezte a karsztokkal való foglalkozást. A barlangkutató társadalom megosztó személyisége volt, de azt gondolom, hogy ebben főként az irigység játszott szerepet. Ember volt, hibázhatott, de nemcsak tervezett, hanem alkotott is, mert újított. Mesélhetünk történeteket, vitatkozhatunk tettein, elképzelésein, tézisein, különösen sok évtized után, a modern technika segítségével, de nem feledkezhetünk meg róla, nem kerülhetjük meg. Az Aggteleki-karszton szerzett tapasztalatain alapuló, munkásságát megkoronázó *„A karsztok morfogenetikája – a karsztfejlődés variációi”* című, magyar, angol és orosz nyelven megjelent nagydoktori disszertációjával (1971) nemzetközi szintre emelte a magyar karszt- és barlangkutatást. Évtizedeken át ő volt a legtöbbet hivatkozott magyar szakember külföldön, de munkái ma sem hiányoznak

a karsztmorfológiával foglalkozó cikkek irodalomjegyzékéből. Életművét tekintve – beleértve a karsztok és barlangok iránt elkötelezett szakemberek nevelését is – Kadić Ottokár és Kessler Hubert mellett a magyar karszt- és barlangkutatók harmadik legjelentősebb 20. századi személyisége.

Végezetül szeretném megköszönni Jakucs Lászlónénak, Marikának a cikk megírásához nyújtott segítségét, a mellékletek rendelkezésre bocsátását, valamint azt, hogy több évtizede, mindig türelemmel hallgatja kérdéseimet és pótolhatatlan segítségét nyújt válaszaival.

Székeley Kinga

Irodalom:

- ANTAL K. (1957): A százaróc víz templomának kutatója. – Magyar Ifjúság **1(18)**: 6.
- ANTALFFY GY. (1960): Százezer látogató a Baradlában. A Balaton után a legnagyobb idegenforgalmi központunk lett az aggtelek-jósvafői barlangvidék. – Magyar Nemzet **16(216)**: 5.
- BALÁZS D. (1960): A világ leghosszabb barlangjai. – Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató, január-február, p. 35.
- BÁNHÉGYI J. (1959): Occurrence of *Microsporium gypseum* and *Keratinomices ajelloi* in Hungarian soil. – AUSB Sectio Biologica II. p. 37–42.
- CLAUS GY. (1955): Algae and their mode of life in the Baradla Cave at Aggtelek. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae **2(1–2)**: 1–26.
- CS. J. (1957): IBUSZ sátoztábor Aggteleken. – Képes Magyarország **3(5)**: 10–11.
- CSALA L. (1960): Út épül a hegyek ölnén. – Északmagyarország **16(82)**: 6.
- CSEKŐ Á. (1963): Antonio Nunez Jimenez látogatása hazánkban. – Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató, április-május, p. 97.
- CSOMOR M. – ZALAVÁRI L. (1965): Barlangklímamérések a Baradlában és a Béke-barlangban. – Karszt és Barlang **1964/II**: 45–51.
- DROPPA A. – JAKUCS L. (1961): Domic-Baradla, jaskyne predhistorického cloveka. Sport, Budapest, 150 pp.
- DUDICH E. (1932): Az Aggteleki cseppkőbarlang és környéke. – Természettudományi Társulat, Budapest, 186 pp.
- DUDICH E. (1959): Elnöki megnyitó. – Karszt és Barlangkutatói Tájékoztató, szeptember, p. 5–8.
- DUDICH E. (1966): Feljegyzés az aggteleki felszíni biológiai laboratórium ügyében. – Kézirat/Gépirat (1966. december 29.), 4 pp.
- FENTON C. L. – BOGSCH L. (1950): Földünk titkai. – Dante Könyvkiadó, Budapest, 152 pp.
- FRISNYÁK S. (1959): Borsod tudósai. Jakucs László, a borsodi barlangok kutatója. – Borsodi Szemle **3(4)**: 53–55.
- FRISNYÁK S. (1960): Új barlangjárat az aggteleki Baradlában. – Északmagyarország **16(85)**: 5.
- JAKUCS L. (1947): A barlangok keletkezése. – Természettudomány **2(2)**: 54–60.
- JAKUCS L. (1947): Barlangcsoda Esztergom határában. – Élet és Tudomány **2(7)**: 215–216.
- JAKUCS L. (1947): Vezetőnk a térkép. – Élet és Tudomány **2(13)**: 406–407.
- JAKUCS L. (1948): Hévforrásos barlangkeletkezés. – Hidrológiai Közöny **28(1-4)**: 53–58.
- JAKUCS L. (1948): Hozzászólás. – MÁFI Évi Jelentése, Budapest, p. 151.
- JAKUCS L. (1950): Dolomitporlódás kérdése a Budai-hegységben. – Földtani Közöny **80(10-12)**: 361–380.

- JAKUCS L. (1950): Jelentés az Aggteleki-szálló vízellátására, folyamatban lévő munkálatok állásáról. – MÁFI kézirat (1950. szeptember 4.), Budapest, p. 1–2.
- JAKUCS L. (1950): Újabb hozzászólás a Budai-hegység hidrotermáinak eredetéhez. – Hidrológiai Közlöny **30(5–6)**: 233–235.
- JAKUCS L. (1951): A Bükkhegység még feltáratlan, ismeretlen barlangrendszerei. – Földtani Közlöny **81(4–6)**: 200–201.
- JAKUCS L. (1951): A vízföldtani tudomány fejlődése a Szovjetunióban. – Földtani Közlöny **81(4–6)**: 215–218.
- JAKUCS L. (1951): Az aggteleki cseppkőbarlang szovjetrendszerű kutatásának eredményei. – Természet és Technika **110(1)**: 32–38.
- JAKUCS L. (1951): Hogyan alakult ki az aggteleki barlangrendszer? – Élet és Tudomány **6(7)**: 208–211.
- JAKUCS L. (1951): Kőzetszerkezeti jelenségek karbonátos kőzetekben. – Földtani Közlöny **81(7–8)**: 329–332.
- JAKUCS L. (1951): Vízföldtani megfigyelések a Gömöri-karszton. – Földtani Közlöny **81(10–12)**: 442–445.
- JAKUCS L. (1952): Aggteleki cseppkőbarlang. – Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 118 pp.
- JAKUCS L. (1953): A Béke-barlang felfedezése. – Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 94 pp.
- JAKUCS L. (1953): Búvárruhás felfedező út a Békebarlangban. – Élet és Tudomány **8(12)**: 367–372.
- JAKUCS L. (1953): Jelentés az 1953-ban végzett tavaszi karsztvízfestési vizsgálatokról. – MÁFI Évi Jelentése, Budapest, p. 1–4.
- JAKUCS L. (1954): A pénzpataki cseppkőbarlang felfedezése. – Élet és Tudomány **9(15)**: 464–468.
- JAKUCS L. (1954): Néhány szó a Baradla és a Békebarlang kapcsolatáról. – Természet és Technika **113(5)**: 274–278.
- JAKUCS L. (1955): Árvíz a hegyek alatt. – Élet és Tudomány **10(52)**: 1647–1651.
- JAKUCS L. (1956): Adatok az Aggteleki-hegység és barlangjainak morfológiájához. – Földrajzi Közlemények (**80**)**1**: 25–38.
- JAKUCS L. (1957): Aggtelek és vidéke. Útikalauz. – Sport Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 317 pp.
- JAKUCS L. (1958): Barlangvasutat kér a Baradla. – Képes Magyarország **4(4)**: 10–11.
- JAKUCS L. (1958): Építünk barlangvasutat a Baradlában. – Borsodi Műszaki Élet **1958/1**: 27–31.
- JAKUCS L. (1958): Kisvasutat Aggteleknek. – Figyelő **2(21)**: 12.
- JAKUCS L. (1959): 100.000 látogató Aggteleken. – Karszt- és Barlangkutatási Tájékoztató, október, p. 19–20.
- JAKUCS L. (1959): Aggtelek. – KÖZDOK Kiadó, Budapest, 110 pp.
- JAKUCS L. (1959): Az aggteleki lábnyomrejtély. – Természetjárás **5(12)**: 6.
- JAKUCS L. (1959): Felfedező utakon a föld alatt. – Gondolat Kiadó, Budapest, 254 pp.
- JAKUCS L. (1959): Feltűnő kutatási eredmények Aggteleken. – Karszt és Barlangkutatási Tájékoztató, december, p.15–19.
- JAKUCS L. (1959): Vizsgálatok az Aggteleki-karszton. – Egyetemi doktori disszertáció, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen.
- JAKUCS L. (1960): Új kiépített szakasszal bővült a Baradla. – Karszt- és Barlangkutatási Tájékoztató, április, p. 158.
- JAKUCS L. (1960): Általános karsztgenetikai, morfológiai és hidrográfiai problémák vizsgálata az Aggteleki-karszton I-II. – Kandidátusi disszertáció, 356 pp.
- JAKUCS L. (1961): Aggtelek és környéke (Az Észak-Borsodi karsztvidék) útikalauza. – Sport, Budapest, 358 pp.
- JAKUCS L. (1962): Faggyúfáklyás expedíció. – Sport Kiadó, Budapest, 147 pp.
- JAKUCS L. – KESSLER H. (1962): A barlangok világa. (Barlangjárók zsebkönyve.) – Sport Kiadó, Budapest, 180 pp.
- JAKUCS L. (1969): A karsztfejlődés variációinak genetikai rendszere. – Akadémiai doktori disszertáció, MTA, Budapest, 493 pp.

- JAKUCS L. (1971): A karsztok morfogenetikája. A karsztfejlődés variációi. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 310 pp.
- JAKUCS L. (1975): Aggteleki-karsztvidék. Útikalauz. – Sport, Budapest, 447 pp.
- JUSTYÁK J. – BERÉNYI D. (1960): Mikroklimatológiai megfigyelések az Aggteleki-cseppkőbarlangban. – Acta Universitatis Debreceniensis **17**: 261–289.
- LELKES I. (1955): Aggtelek. Népszerű tudományos film. – Szabad Nép **13(137)**: 4.
- MAGYARI G. (1964): Fénypompá a Baradlában. – Karszt és Barlang **1963/I**: 9.
- N. N. (1954): A Híradó és Dokumentum Filmgyár jelenti. – Esti Budapest **3(266)**: 5.
- N. N. (1954): Különvonal Aggtelekre. – Élet és Tudomány **9(19)**: 603.
- N. N. (1955): A cannesi nemzetközi filmfesztiválon ... – Szabad Ifjúság **6(102)**: 6.
- N. N. (1958): Az „Aggtelek” nemzetközi sikere. – Magyar Nemzet **14(242)**: 6.
- N. N. (1958): Hírek Aggtelekről. – Természettudományi Közlöny **2**. **89(4)**: 185.
- N. N. (1958): Rövid túra a cseppkőbarlangban. – Északmagyarország **14(158)**: 7.
- N. N. (1959): A Borsodi Műszaki Élet szerepe és jelentősége. – Borsodi Szemle **3(1)**: 63.
- N. N. (1959): Aggtelekről. – Természetjárás **5(2)**: 3.
- N. N. (1959): Barlang-biológiai laboratórium Aggteleken. – Északmagyarország **15(167)**: 6.
- N. N. (1959): Országjárás autóbusszal. – Élet és Tudomány **14(28)**: 878.
- N. N. (1961): Fénycső a jósvafői barlangban. – Esti Hírlap **6(216)**: 3.
- N. N. (1961): Körjárat, fénycsővilágítás a jósvafői barlangban. – Népszava **89(217)**: 4.
- N. N. (1961): Körjáratot alakítanak ki a jósvafői cseppkőbarlangban. – Északmagyarország **17(249)**: 6.
- N. N. (1961): Különleges barlang-világítás, sátozóbarlang, vízvezeték Aggteleken. – Esti Hírlap **6(156)**: 1.
- N. N. (1961): Tündérpark Balatonfüreden, fénybarlang Jósvafőn. – Magyar Nemzet **17(140)**: 5.
- N. N. (1963): Bömbőlő vízfolyam a Baradlában. – Északmagyarország **19(139)**: 11.
- N. N. (1963): Egy évtizedet töltött az Aggteleki-karsztvidék kutatásával dr. Jakucs László. – Északmagyarország **19(179)**: 6.
- N. N. (1963): Hírek. – Északmagyarország **19(160)**: 6.
- NAGY Z. (1957): Idényeleji túra az aggteleki cseppkőbarlang körül. – Északmagyarország **13(115)**: 4.
- PURUCZKI B. (1954): Keresztelő a föld alatt. – Szabad Ifjúság **5(218)**: 1.
- SIEGMETH K. (1890): Az aggteleki cseppkőbarlang. Die Aggteleker Tropfsteinhöhle. – Müintézet, Eperjes, 64 pp.
- SZÉKELY K. (2014): A Baradla története. In: GRUBER P. – GAÁL L. (szerk.): A Baradla-Domica-barlangrendszer. A barlang, amely összeköt. – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvafő, p. 367–426.
- SZTRÓKAY K. (1959): Ásványtani megfigyelések az aggteleki cseppkőbarlangban. – Földtani Közöny **89(3)**: 280–285.
- TÁTRAI R. (1962): Hazánkban járt a Himalája hőse. – Turista **8(7)**: 11.
- VASS I. (1831): Az Aggteleki barlang leírása, fekete területével, talprajzolatjával és hosszába való áltvágásával két táblában. – Landerer Nyomda, Pest.
- VÉRTES L. (1952): A tudományos „jóslás” diadala: az aggteleki Béke-barlang. – Pajtás **7(42)**: 4.
- VÉRTES L. (1952): Új természeti kincsünk, az aggteleki „Béke-barlang”. – Természet és Technika **111(9)**: 549–553.
- WAGNER M. (1964): Az aggteleki Baradla fekete színeződéseinek vizsgálata. – Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató **1964/I**: 4–7.

Nekünk a Nagy-oldal volt a Himalája...

„A Nagy-oldali-zsombolyt – a jelenleg fellelhető barlangász szakirodalom alapján – 1961-ben Holly István és Csicsely András írta le először, amikor az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Jósvafői Kutatóállomásán dolgozva, a környék zsombolyait kutatták. A zsombolyt akkor 21 méter mélységűnek mérték, de ereszkedni a nagy mennyiségű kitöltés miatt csak 14 métert lehetett benne. Az viszont feltételezhető volt, hogy nagyobb mélységekbe is vezethetnek ismeretlen járatok, mert a bejárat 550 méteres tszf. magasságban nyílt, így ekkor az Észak-Borsodi-karszt, eredeti nevén Gömör-Tornai-karszt legmagasabban nyíló barlangjáról volt szó. Már a kezdet kezdetén megállapítható volt, hogy a továbbjutás reményében a nehezen megközelíthető barlangból rendkívüli mennyiségű törmelékkel kellene a felszínre szállítani, de a legelszántabb kutatókat ez egyáltalán nem tántorította el.” (Panker Ádám)

A nagy-oldali barlangkutató táborok az 1970-es években

Jósvafő felett rejtélyesen tornyosodik a 604 méter magas Nagy-oldal. Talán kis országunk egyik legrejtélyesebb, egyben legeldugottabb helyszíne is. Magára a hegyre az 1970-es években csak vadászok, erdészek, meg gyűjtögető cigányok merészkedtek fel a környező falvakból. Borókabogyót, gombát és csipkebogyót lehetett gyűjtögetni fáradtságos módon a tagolt sziklás-karsztos hegyoldalon, vagy magán a fennsíkon. Jósvafőről a hegyre feljutni toronyírányt sem egyszerű feladat. A falutól úgy négy kilométerre, a Szelce-völgy dolinái után tornyosodik maga a hegy, amire a falu felől nincs semmiféle út. Ha valakinek van egy kis helyismerete, akkor az igen keskeny és meredek, úgynevezett Nagy-Szod-völgyön át juthat fel, ami tulajdon-képpen egy vízmosás, vagy kalandosabb úton, árkon-bokron keresztül, toronyíránt bukdácsolva kapaszkodhat fel a bátor vándor, a hegy tetején levő dolinák rejtélyes világába.

A falu után a Kossuth-barlang feletti sziklás kaptatón lehet a Szelce-völgybe feljutni. Itt még a nyolcvanas évekig élénk földművelést folytattak a helybeliek. A kavicsos, vörös agyagos dolinákat megművelni és a szegényes termést kicsikarni a földekből emberfeletti teljesítmény volt. Már kora reggel baktattak fel az ökrös, vagy a lovas szekerek egészen a Kuriszláni-rétig és estig művelték az alig művelhető földcsekéket. Aztán az öregek lassan kihaltak, a fiatalabbak már egyre kevesebben választották a gazdálkodásnak ezt az ősi formáját. A nyolcvanas évek vége felé már nem volt gazdálkodó a Szelce-völgyben. De a környékbeli Tohonya- és Jósua-völgyekben is egyre kevesebb megművelt földdel találkozhat az érdeklődő szem. Pedig ezekben a völgyekben könnyebben művelhető volt a föld. Magára a Nagy-oldal alatti dolinás rétre az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság a nyolcvanas évek vége felé jó érzéssel

őshonos hucul lovakat hozattot a Budapesti Állatkertből. Most ezek a lovak szép látványt nyújtva uralják a környéket.

Azt tudtuk a régi irodalomból, hogy fent, a hegytetőn sok-sok töbör – mély, lavór alakú karsztos bemélyedés – található. Némelyikük 40–50 méter mély is lehetett, de olyan is akadt, amelyiknek átmérője akár 100 métert is eléri, vagy annál is nagyobb. Nehezen áttekinthető, igazi karsztos terep. Neves karsztkutató elődünk, dr. Jakucs László talált, vagy inkább neki mutattak meg a helybéliek egy mély zombolyt, egy kútszerű aknabarlangot, melyet leírása alapján legalább 33 méter mélynek vélt.

1969 nyarán Kérdő Péterrel, Szilvai Péterrel és Kutas Tamással, az akkori Jósvafői Karsztkutató Állomás legvagányabb, vállalkozó kedvű személyzetével kezdtek el keresni ezt a rejtélyes zombolyt. Felkapaszkodtunk a Nagy-oldalra a Szelce-völgy felől, csak úgy, toronyiránt. Még nekünk, fiataloknak sem volt ez egy leányálom. A völgy megművelt része után egyre meredekebben haladtunk felfelé, majd sűrű, lombos erdőbe értünk, és a még meredekebb rész után az erdőből kiérve, bozótos-ligetes, tipikus sziklás karszton kellett felkapaszkodni, szürös bozótton és szebbnél szebben oldott mészkősziklákra továbbhaladni. Rengeteg, az évszaknak megfelelő színes virággal, egy csomó szöcskével, bogárral, nagy és színes, fűrgye gyíkokkal találkoztunk lépten-nyomon. Innen-onnan még egy-egy erdei sikló is előbukkant. Mire fölér az ember, lóg a nyelve. Azt, hogy a hegytetőt elérte a vándor, először onnan tudhatja, hogy a borzalmas kaptató enyhébb lesz, aztán mély töbröket kerülgetve, nagyjából vízszintesen lehet a karszt szikláit, bozótok és fák között tévelyegni. Számunkra kész őserdő, igazi világvége volt.

Emberrel egyszer sem találkoztunk fent. Erre rásegített a trianoni határ, mely kettéválasztotta a Gömör-Tornai-karsztot is. Régebben, amikor még egy ország voltunk a Felvidékkel, az ottani falvak lakosai is csak-csak átvetődtek gyűjtögetni, meg rabszickodni errefelé. Magyarország valamikori kormányzója kikiáltotta ezt a részt medvevadász területnek, a Szögliget feletti Derenk községet pedig szőröstülbőröstül kitelepítette a többnyire lengyel származású lakóival együtt. A Szelce-völgy végénél létesítettek egy vadászkastélyt, ami napjaink urainak is pihenőül szolgál, miután kiélték vadászszenvedélyüket. Medve ugyan már nincs a területen, de egyéb nagyvadban most is bővelkedik az erdő. Őz, szarvas és vaddisznó gyakran ugrik ki a bozótból. Horthy Miklós kormányzó hagyatékából ránk maradt egy alig fellelhető, kőből rakott ösvény, amely körbefutja a magas hegy karimáját a Szelce-völgy felett, pazar kilátást biztosítva az arra vetődőknek. Egy helyen, úgy 5–6 méteres sziklaszirt áll az ösvény szélén, amit a helyiek Oltárkőnek neveznek. Nem messze az Oltárkőtől, a fennsíkron egy futballpálya nagyságú, mesterségesen kialakított sima rét található, melynek a hegy felőli végén hatalmas fenyők zárják a teret. Ezt a helyet Jány-rétnek hívják, és állítólag facsometéket neveltek itt valamikor. Nem mesze innen, a második töbör oldalán találtuk meg a kútszerű aknabarlangot, a feneketlennek tűnő sötét mélységű zombolyt, amit kerestünk!

Expedíciót szerveztünk a meghódítására. Először is csempész úton szereztünk Szizál típusú lengyel hegymászó kötelet. Majd alumínium fokos drótkötélhágsót készítettünk Kérdő Péterrel. A művelet több éjjelen keresztül tartott a kutatóállomás műhelyében, ahol általában mindenfélét bütykölni szoktunk. Azután felvonultunk a hegyre barlangot kutatni: Szilvay Péter, Kérdő Péter, Kutas Tamás és Szentés Laci, aki Budapestről jött barlangász barátunk, s egy Rejtő-regény szereplője után hallgat a Drugits névre. Meg voltam illetődve, amikor elsőként lógtam ott a mélység felett. Nem volt mese, a házilag berhelt hágsón – ha már annyit kínálótunk a gyártásával – bátran leereszkedtem a feneketlennek tűnő, de legalább 33 méternek leírt kútszerű aknába, illetve ahogy a mérésnél rögtön kiderült, az akkor még csak 14 méter mély zombolyba. Az alja teljes keresztszelvényben törmelékből összetevődő álfenekből állt. Ekkor még nem is sejtettem, hogy hosszú éveken keresztül ezt az álfeneket fogjuk bontani a zomboly további részének felfedezése céljából.

Az ötvenes évek legendás barlangkutatói közül Jakucs László járt a barlangnál, megmutathatták neki a helybeli erdőjáró emberek. De lejutni nagy valószínűség szerint nem tudott, mert ő még 33 méter mélyre saccolta az alját! Később, 1961-ben Papp Ferenc professzor megbízásából Csicsely András és Holly István, a Kutatóállomás akkori kutatói dolgozták fel a környék zombolyait. Arról is tudunk, hogy 1960-ban a Kutatóállomáson időző lengyel barlangkutatók leszálltak a zombolyba! Talán ők voltak az elsők, akik lejutottak az aljára? Annyi bizonyos, hogy oldalirányba bontották a törmelék álfeneket, de eredményt nem értek el.

Érkeznek a táborlakók...

*(A sorban elől Adamkó Péter, középen Borzsák Péter, hátul György Péter)
(Adamkó Péter archívumából)*

Szerencsés leszállásunk közben láttuk, hogy az akna falát, amiben ereszkedtünk, nagyon szép vörös és barnás színű cseppközuhatag borítja. A zomboly könnyen bontható alja nagy eredménnyel kecsagetett. Ezek után a Nagy-oldal és ez a zomboly lett mindnyájunk titkos szerelme. Kérdő egyszer még télen, nagy hóban, zord, farkasordító hidegben, sátorral felköltözött három napra a Jány-rétre kempingezni. Az tény, hogy fakír volt és eszkimó módra bírta a hideget. Hogy mit csinálhatott három napig a mínusz sok fokban, szügyig érő hóban, az számomra még ma is nagy rejtély, csak az biztos, hogy szeretett mindenféle rejtélyes műszerrel bíbelődni éjjel és nappal, télen és nyáron. Évekig aztán a nagy nyári barlangkutató táboraink programja – általában augusztusban két hétig – a Nagy-oldali-zomboly kiásása és kutatása volt. A zomboly alját teljes keresztzelvényben különféle méretű kövekből összetevődő törmelék zárta el. Elméletünk szerint a bejárat közel 600 méter magasan nyílik, a karsztvízszint pedig körülbelül 300 méterrel lejjebb van, tehát a zombolynak az alja a bejárathoz képest 300 méter mélyen kell, hogy legyen. Abban reménykedtünk, hogy lent hatalmas patakos járatokat találunk, hisz a hegy lábától távolabb bővízű karsztforrás van, a Jósvalfő határában rejtőző, egy kilométer hosszúságban feltárt Kossuth-barlang Nagy-Tohonya nevű forrása. Almaink szerint szép, hatalmas cseppkövekkel díszített, patakos barlangot kerestünk, ami talán kis országunk leendő legmélyebb barlangja is lehet.

Először csak a zomboly egyik fala mentén ástunk egy kis részt, aztán már a fél zomboly alját, végül a teljes álfeneket. Nem emlékszem, hogy már az első alkalommal is találkoztunk-e „Főorvos úrral”, a zomboly második, hátsó nyílásában lakó hatalmas fülesbagollyal, de évekig, amikor felmentünk a zombolyhoz, „Főorvos úr” méltóságteljesen elrepült, és míg ott tevékenykedtünk, nem is került elő. Aztán vége lett a barlangászatnak és a bagoly visszaköltözött barlangi lakásába. Egyszer olyan hirtelen szállt ki, hogy Sakál nevű kutatótársunk ijedtében majdnem beleugrott a zomboly nagy aknájába. Sakálról évekig nem tudta senki, hogy Mészáros Istvánként tartották a keresztvíz alá. Azért volt Sakál a neve, mert furcsa hangon, kissé üvöltve és akadozva beszélt. Az első időkből a Kérdő Péter-féle drótkötélhágcsóval jutottunk le kötélbiztosítás mellett. Kérdő soha, semmivel sem készült el! Különösen a határidős dolgokkal nem, de az alumínium fokos drótkötél hágcsót életveszélyes, durva fenyegetések árán, napok alatt, időre kivertük belőle. Két nap és két éjjel, megállás nélkül dolgozott a drótkötélhágcsó elkészítésén. Megivott közben két kancsó feketekávé és elszívott vagy öt-hat doboz cigit, de kész lett a remekbe szabott eszközünk. Már az első huszonnégy óra után nem lehetett belépni a Péterünk által birtokolt elektro laborba a ködszerűen gomolygó cigifüst miatt. Bár a látási viszonyok igen rosszak voltak, az ablakot nem engedte kinyitni, mondván, akkor meghúlna! Péterünk a nagy mű elkészülte után minimum huszonnégy órát aludt egyfolytában. Úgy a tizen-valahányadik óra után a felkeltési kísérletnél is csak válogatott átkokat szórt felénk, drótszőrű, egyáltalán nem barátságos tacsóka pedig a hálósákja aljáról vicsorgott kifelé vészjóslóan. Az elkészült hágcsó viszont egy remekműnek bizonyult! Még egy erre szakosodott gyár sem tudott volna annak idején ilyen produkálni.

A fokok pont harminchárom centire voltak egymástól. Egy fokba egyszerre épphogy csak egy bakancsos láb fért bele. A következőbe meg a másik láb. Kész artista-mutatvány volt a használata. Maga a hágszó, amíg használtuk, sohasem szakadt el. Később a vecsem-bükki expedíciónál, az ország legmélyebb barlangjának kutatásánál is ezt használtuk. Idővel építettünk L-vasból vaslétrát a zomboly aljáig és ezzel aztán bárki pillanatok alatt leért 14 méterre, majd ahogy mélyült a barlang, egyre mélyebbre kellett toldani a létrát is.

Legelőször sima, horganyzott, vegyesboltokban kapható vizesvödör segítségével, kézzel húztuk ki a kibontott törmelékkel elegyített anyagot egy csigán keresztül. Később már nagy vashordót engedtünk a mélybe, lent megpakolták, aztán vagy tíz-tizenkét markos ember fent megfogta a kötelet és elindult a tehervonó csapat – úgy, ahogy a hajóvontatók – a dolina mélysége felé, egészen addig, amíg felszínre nem érkezett a barlangi törmelékkel megrakott hordó. Ezt aztán egy karabinerrel átraktuk egy drótkötélpályára, amellyel a felszínre erőltetett barlangi törmeléklet lesiklattuk és beleöntöttük a dolinába. Később csörlőt szerkesztettünk, amit egy 125 cm³-es, később egy 250 cm³-es Pannonia motorkerékpár motorja hajtott meg. Ennek a működtetése, illetve a csörlőzés komoly motorkerékpár-vezetési technikát igényelt. Kérdőn és Hlavács Lacin kívül csak én tudtam kezelni a szerkezetet. Nekünk volt motorvezetési gyakorlatunk, ami itt teherhúzás közben, csörlőkezelőként igen hasznosnak bizonyult. Szereztünk néhány 200 literes fém olajshordót, nem vettük, valahonnan került, mint a legtöbb barlangkutatáshoz használt akkori dolog. A hordóra borítható pántokat, füleket házilag eszkábáltuk. Mikor a zomboly alján megrakták a hordót, ami minimum 200 kg-t tett ki, azt elkezdtuk felcsörlőzni. Amikor a felszínre érkezett, túl kellett húzni egy erre a célra szinte minden évben újjáépített ácsolatra, a zomboly szája fölé kb. 3 méterre. Innen a fákra kifeszített drótkötélpályán futó csigára kellett átakasztani. Itt egy létraszerű valamin állt az átakasztó, ami tulajdonképpen két ácskapoccsal összeerősített falétrán helyezkedett el. Nem volt ingatag, meglepően stabilnak bizonyult, mert keményen, jól összeácsoltuk. Bár egyikünk sem volt ács vagy favágó, de akadt köztünk mindenféle mérnök és jó technikai érzékkel megáldott ezermester, meg néhány született technikai zseni is. Fent a létra tetején általában egy leány állt biztosítókötéllel kikötve. Fizikailag nehézne nem mondható munka, de nagy figyelmet igényelt és nem is volt veszélytelen! Igazi barlangászleányoknak volt ez kitalálva. Ha a bak tetején álló hölgy a karabinert rosszul, vagy mellé akasztja, az nem a dolina meddőhányója felé kezd futni, hanem szabadesésben a zomboly egyre mélyülő alja felé zuhan, ahol a „pitli” alatt nyolc-tíz ember dolgozott állandóan. Egy visszazuhanás több halálos áldozattal járhatott volna! Hiába ordítottam, veszekedtem társaimmal. Amint felemelkedett a hordó, alatta öt-hat ember rögtön kezdte tovább bontani az álfeneket. Ha jól történt az átakasztás, a töbör mélye felé futott sivitva a jó kétszáz kilós hordó, majd lelassulva megállt, és itt az út végén néhány markos ember kibillentette a felszínre hozott anyagot, ami kövekből, csontokból és masszív agyagból állt.

*A tehervonó csapat a zombolyfenékről húzza a dög nehéz pitlit...
(Adamkó Péter archívumából)*

A csontok voltak a legrosszabbak, az álfenék tele volt velük. A nem kellőképpen elővigyázatos állatok belezuhantak a barlangba, az egértől a rókán át a szarvasig, mindenféle élőlény. Az idők folyamán persze rengeteg állat esett be és pusztult is el. Az álfenék bontása szabadkézzel történt, mert semmiféle eszköz nem lett volna alkalmas a kő és agyag, meg az állatcsontokból összetevődő masszív ragadós törmelék felszedésére. Csákánnyal meglazítottuk az anyagot, kézzel összekapartuk, majd az agyagot, a köveket, a csontokat beleraktuk a vödörbe. A kis állatok csontjai – például a cickányé vagy az egéré – kicsik és élesek voltak, össze-vissza szurkálták és kaszabolták a kezünket. Mindenki úgy nézett ki, mintha zsilettpengével sűrűn és mélyen szabdalta volna a tenyerét és az ujjait. Meglepő, hogy soha senki sem kapott vérmérgezést vagy bármilyen fertőzést. A lányok és finnyásabb társaink próbálták ugyan rohamásóval felszedni a törmeléket, de az nem ment be a földre a kövektől, és ha valamit sikerült is összekaparni, az nem jött le az ásóról. Maradt hát a pusztá kéz, mert a munkáskesztyű rögtön bennmaradt az agyagban. Volt jó néhány ember, aki rá sem hederített a megpróbáltatásnak számító bontásra. Keményen bírták a műszakokat, ami – mint a gyárban – reggel 8-tól délután 4-ig, majd 4-től éjfélig tartott. Ha sokan voltunk, akkor éjjeltől reggel 8-ig is dolgoztunk, ha esett, ha fűjt! Ingyen és bérmentve, saját szabadságunk terhére, de mégis boldogan csináltuk. Összességében, ha nem csal az emlékezetem, több mint tíz-tizenkét nyáron át.

A bontás során a rengeteg csont mellett sok állati koponyát is találtunk, melyek már nem voltak épek. Talán a zuhanás közben törtek össze, vagy amikor a kövek az évtizedek, évszázadok folyamán rájuk hullottak. A kihozott törmelékkel együtt az állati csontok is a meddőhányóba kerültek. A zomboly mélyén kutatótársaink gyűjtöttek mindenfélét, aki akart, haza is vihetett valamit, ha megtetszett neki, bár nem biztos, hogy egyáltalán felismerték még lent, hogy mit is találtak. Fent a pitli kiöntői is szó szerint guberáltak, ameddig nem jött az új kiborítandó hordó. Az igazi Kánaán akkor volt, amikor szinte ránk szakadt az özönvízszerű eső. Az ugyanis hamar lemosta az agyagot a csontokról. Este aztán ment a cserebere! Koponyát fogra, lábszárcsontot szarvasagancsra cserélgetett majdnem mindenki. De több-kevesebb állatfogat mindenki vitt haza emlékebe, az biztos. Az egyik leány nyakláncot fabrikált a fogakból. Aztán előkerült egynéhány emberi koponyadarab is! No, hogy ezek hogy kerültek a zombolyba, élve, vagy halva dobták be őket, vagy csak beleestek... Ki tudhatja? Örök rejtély marad!

Kérdő Kati, akit mi a bátyja után csak Tengernagynak hívtunk, régésznek tanult. Ő vitt el egy-két koponyarészt. A tengernagy címet egyébként nem az admirális adományozta neki, hanem a kedves „bratyo”, aki hűgának – amúgy szerintem formás – hátsóját tengernagynak vélte látni. Így maradt Katin ez a rejtélyesen hangzó becenév. Az időközben elhunyt társunk, barlangász körökben élete végéig büszkén viselte e vízi tábornoki rangot. Egyébként teljes, ép emberi koponyát egyet sem találtunk, de alsó állkapcsot, felső koponyadarabot, fogakat többet is. Hogy hány embernek volt a temetője a rejtélyes zombolyunk, az sohasem derült ki. Mi mint mezei antropológusok, rögtön láttuk, hogy több emberről lehetett szó. Mindenesetre nekem is jutott egy fél alsó állkapocs néhány foggal, amit a mai napig féltve őrzök a vitrinemben. Egyszer egy balta is előkerült, nagyon rozsdásan. A múzeumtól később megtudtuk, hogy a koponyák kuruc-korabeliek lehetek. Sajnos csak ennyit és nem többet tudtunk meg. A paleontológusok a kormeghatározás miatt az igen kicsi rácsálókoponyáknak örültek, mi viszont a vitrinbe tehető, nagyobb csontokért lelkesedtünk. Szabad volt vagy sem, nem tudtuk, mert semmiféle régészeti szerv, vagy múzeum nem nagyon érdeklődött a kutatásaink iránt. Egyébként egyre ment, mert a legtöbb csont nagyságtól és fajtától függetlenül az egyre terebélyesedő meddőhányóba került.

Kutatásaink hétköznapijait néhány látogató színesítette. A hivatalos embereket nem szerettük, de nem is nagyon jöttek. Az erdésztől tartottunk a legjobban, mert rendszeren irtottak az erdőt a barlang környékén, hiszen az ácsolatnak kellett a fa. Ugyan a kivágott facsonkokra földet szórtunk és mohával letakartuk, de egy jó szemű erdész kapásból kibökte volna. Egyszer, az akkor még létező Természetvédelmi Hivatal Barlangtani Intézetének amúgy barlangokhoz semmit sem értő, de igen jóindulatú erdészigazgatója, Saskó István is tiszteletét tette, amolyan bokorugrató vadászgatyában, stüszivadász-kalapban, nyakán látcsóvel, a hátán körte alakú hátzissákkal. Szokatlan helyről érkezett, a hegy hátsó, északi feléről, ahonnan látogató még soha. Megtalálta a táborunkat könnyedén, hiszen erdész volt. A Geológus

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 45.

becenevű Révi Géza fel is ordított: „Nicsak! Itt jön egy turista!” Én meg nem tudtam, hogy hajbókoljak neki, mert közvetlen munkahelyi főnököm volt és csak úgy szabadság nélkül elengedett barlangot kutatni.

*Radó Tamás (Rebi) „átakaszt”
(Adamkó Péter archívumából)*

Egyszer meglátogatott Bözsi néni is Jósvafőről. A kutatóállomáson dolgozott, főzött ránk és takarított utánunk, no meg ráncba is szedett minket, ha kellett. Nagy becsben volt nálunk Bözsi anyánk, akit többen csak szemtelenül Lupusz anyónak becéztünk, mert becsületes neve Farkas Andrásné volt és latinul ugyebár a farkast lupus-nak

hívják. A hátán cipelt fel a hegyre egy abroszból – vagy inkább lepedőből – való, négy sarkánál összefogott batyut, ami rengeteg lekváros buktát rejtett. Rettenetesen kedveltük mindnyájan az öregasszonyt, de most a bukta miatt rajongtunk érte. Megtekintette a tábor, majd a két dolinányira lévő munkahelyet, ahol rögtön műszakszünetet tartottunk, természetesen a bukta miatt. Bözsi anyánk félve bekukkantott a zomboly széléről a mélybe, majd kiadta a parancsot: „Fiaim, engedjétek oda le!” Nem volt apelláta. Egyszerű, de érthető volt a parancs. Bözsi néninek kortól és nemtől függetlenül, senki sem mert ellentmondani. Nem nagyon emlékszem, hogy valakit eresztettünk volna lefelé a hordóban; ez amolyan iratlan szabály, egyszóval tilos volt! Bözsi anyánk lett a kivétel. Többen belesegítették a hordóba, majd a mélység felé húztuk és a csörlős pedig leengedte. Úgy emlékszem, Hlavács Laci volt a csörlős. A leeresztés üres hordóval sem volt egyszerű feladat, mert azt vissza kellett húzni az akna felé, a futócsiga előtt 5–10 cm-re megállítani, majd behúzni, hogy ki tudják azt akasztani a vízszintes futásból, és egy egyszerű motorkerékpár-fékből fabrikált dobfékkel lefékezni. A brahisabbak – többek közt én is – az üres hordót majdnem az aljáig szabadesésben ejtettük. Volt hangja a csigának, a drót bowden és a motor szabadon futásának. Kicsit félelmetes, idegborzoló, számunkra mégis kellemes hang. Bözsi anyát szépen, lassan engedték le. Először, mikor a lyuk felé lendült, sipitózott egy kicsit, ki akart szállni, de már nem volt visszaút. A barlang monumentális aknája impozáns látványt nyújtott a falát mindenhol beborító bíbor és vörös tónusú cseppkőzuhataggal. Később, amikor már volt jó hegymászó kötelünk, lefelé egy fékező szerkezettel ereszkedtünk le, csak fölfelé létráztunk. Megannyiszor páratlan élményt adott a néhány másodperces út le és fel. Bözsi anyánk is túlélte és tetszett neki a kaland, persze csak utólag. Szerintem ő az ország egyetlen parasztasszonya, aki „zombolytúrán” vett részt.

A táborélet is elég rendhagyóan alakult. A jány-réti táborban mindig voltak naposok és mintegy tízezer darázs. A naposok ezerszámra csapkodták a darazsakat, mialatt főzték a reggelit, ebédet, vacsorát. Az nem számított, hogy az istenadták tudtak-e sütni, főzni vagy sem. Ki volt adva a táborvezetés részéről, hogy hány főt kell táplálni, aztán a naposok megoldották valahogy a feladatot. Az senkit sem érdekelt, hogy a naposok, vagy előkelőbben az ügyeletesek, hogyan hajtják végre a feladatot, akár szakadó esőben, vagy döglesztő kánikulában. A lényeg az volt: legyen reggeli, ebéd, vacsora. És aki még éhes, annak mindig legyen zsiroskenyér pirospaprikával, vagy lekváros kenyér és tea, nagy-nagy mennyiségben, forrón, éjjel-nappal. Reggelire szalonnát, tojásrántottát és a hagyma különféle változatát fogyasztottuk, az ebéd valamilyen egytálétel volt, a lényeg, hogy legyen jó laktató, vacsorának meg mindenféle konzerv sütve-főzve, sültszalonna alátéttel, zöldpaprikával, ha azt az újonnan érkezők hozták magukkal és azt felcipelték a hegyre. Általában levesszerű főzelék sikeredett ebédre, de soha senkit nem intettünk meg az ellátmány miatt. Rosszullét – vagy inkább csak hiszti – is csak egyszer fordult elő, amikor Danimari megtudta, hogy a saját fürdővizét kanalazza ebéidőben levesként. Ehhez tudni kell, hogy a fennsíkon nagy volt a vízhiány. A serpák mentek le a napi élelemért a faluba,

hoztak kenyeret, az igényesebbeknek tejet, cigit, csokit, esetleg valami apróságot, amit kapni lehetett a helyi vegyesboltban. Felhozták a napi postát és a rokonok által küldött csomagot, amiben általában élelmiszer-utánpótlás, vagy egyéb nélkülözött holmi lapult. A maximum két-három főből álló serpacsapat – mi sem természetesebb – a visszaút előtt betért a kocsmahivatalba egy, vagy két pofa italra, hisz az út felfelé legalább két-három órát is igénybe vett. Jósvafő falut elhagyva megfűrdtek a Kossuth-barlangból kiáradó jéghideg forrásvízben. Így felfrissülve indultak a táborig tartó majd négy kilométeres útra. Gyalogszerrel ivóvíz felszállítására a legkritikább alkalommal került sor.

Még kutatásaink kezdetekor, a hetvenes évek elején igen nehézkes volt az utánpótlás megszervezése a hegyi táborig, mert a lovas szekér igen lassú és körülményes járműnek bizonyult. Egy-egy tábor idején Kérdő is, meg én is többször fordultunk rozoga motorjainkkal utánpótlás szállítása céljából. Ilyenkor a rövidebbnek ítélt utat választottuk a Lófej-völgyön keresztül. Kérdő egyszer – amíg mi fent örömködtünk a hegyen – néhány napig, az aktuális teendők ellátása miatt kénytelen volt lent maradni a kutatóban. Eközben kenyeret, meg némi vizet neki kellett felszállítani a táborba, annyi vizet, amennyit fel tudott málházni a járgányára. Neki is indult az útnak rendesen megpakolva, de a Lófej-völgy végénél felmondta a szolgálatot alatta a gép. Próbálta megjavítani, de nem sikerült, mert nem volt megfelelő alkatrésze az elromlott cseréjéhez. Rettenetesen szerette és féltette a járgányát. Nem volt tehát mit tennie, betolta a bozótba és ásott egy kis gödröt, amibe befektette a járművét, majd lombokkal és avarral befedte úgy, hogy véletlenül se vegye észre senki. Egyébként egy lélek nem járt arrafelé, csak nagy ritkán egy-egy kiránduló, meg vadászok, meg a mindenféle erdei terméket gyűjtögető szini cigányok. Bánatosan visszaballagott a kutatóba napi dolgait végezni, aztán másnap Bak Pistával kiszekerezett az elrejtett járgányáért, amit azután szekéren juttatott haza a kutatóba. Mi meg közben majdnem szomjan haltunk a hegy tetején egy teljes napon át.

Nem volt ritka, hogy a napi kiadós esőt ponyvákba fogtuk fel a főzéshez és a mosogatáshoz. Reggelenként mindenki kapott egy kulacs esővizet, ha kevés volt a csapadék, akkor kevesebbet. Egyik reggel kiderült, hogy Danimari hajnalban egy kicsit belepacsált az általában mosogatóra szánt vízbe és még szappant is használt, amolyan illatos-nőiest. Vízhány esetén gyakran főztünk is a csapadékvízből. A csülköt pedig a barlangban tartottuk néhány napra, gondolván a barlang hűvös levegőjében semmi baja nem eshet. Sajnos rosszul számoltunk, mert megnyálkásodott az összes. Mind a tíz! Nyálkás volt, meg kissé zöldes, sőt volt, aki kukacokat is látott benne. Hlavács Laci volt az egyik táborvezető, és aznap a naposok főnöke is. Nem volt egy finnyás alak, az biztos! Nem teketóriázott, jól megmosatta Danimari kissé szappanos vizében a csülköket, majd többórás forralás és sok fűszer hozzáadása után már csak a gourmand ízlésűek jöttek rá, hogy van egy kis mellékíze a bablevesnek! Danimari sem jött volna rá, ha a gonosz barlangászok nem élcelődtek volna vele, hogy másnap is fertőtlenítheti a napi menüt!

*Szárítkozás a Jány-réti tábor tüzenél
(Adamkó Péter archívumából)*

Évekkel később, amikor egyszerre harmincnál is többen voltunk fent és így sokkal nagyobb volt a vízigényünk, a vizet hatvanliteres, műanyag belsejű fémhordókban hozattuk fel a hegyre. Ezeket a hordókat, mintegy huszonöt darabot, egy szörpgyártól kaptuk kölcsön. Nem kellett egy hét sem és mind kiürült, vagyis újból szükség lett a víz felhozatalára. A vízfordó traktor, amit az erdészettől kaptunk kölcsön, csak a fennsík aljáig tudott elbukdácsolni a sáros úton. Nem volt mit tennem, az egész tábor műszakon kívül levő, hadrafogható legénységét kivezényeltem vízfordásra, pontosabban „leányságát”, mondván, az amazonok pacssálják el a legtöbb vizet. A hordók cipelése nekünk, fiúknak is embert próbáló feladat volt. Először a meredek hegyoldalon kellett felcipelni a fennsíkra, majd a táborig még vagy másfél kilométeren keresztül. A hordónak két kis drótfülecskéje volt, ami hamar belevágott az ember tenyerébe. Ketten vittünk egy hordót. A két fülén nadrágszíjat vagy kötélrészeket fűztük át és azzal ragadtuk meg. Míg az összes víz a táborig eljutott, háromszor is fordulni kellett a hordót cipelő csapatnak. Szegény törekenyebb lányok némelyike még sírt is cipekedés közben. A szemüveges, nagyon csinos Komornóy Kati egy fának dőlve sírdogált, amikor mellette elhaladtunk, nem is értettem, miért nem ment haza még aznap. A szívem mélyén igazából sajnáltam őket, de a kemény

parancsnok mítoszomból nem nagyon tudtam engedni. Annyi volt a könnyítés, hogy míg mi kétszer fordultunk, ők csak egyszer.

A táborban a víz kérdése mindig nagy problémát jelentett. A 600 méter magas, igen jó víznyelőképességű karsztfennsík se kút, se forrás nem volt. A vizet úgy kellett felhordani. Egy ember gyalog igen keveset tudott felvinni Jósvafőtől, talán kétnapi saját szükségletét tudta így megoldani. Maradt tehát a gépi, vagy az állati erő. Eleinte Bak Pistával szekéren vittük fel a felszerelést, meg a vizet hátulról, a hét kilométer hosszú Szelce-völgyön át, majd megkerülve a hegyet, a Százholdasnak nevezett rétek felőli útirányon jutottunk fel a hegy északi oldala felől. A rég bozóttal benőtt használatlan szekérutakon a két lóval húzott, jól megrakott szekér is alig-alig tudott közlekedni. A haladást a sáros úton a hatalmas kövek is hátráltatták fent a fennsíkon. A szekér csak lassacskán tudott haladni és a világ nyolcadik csodájának számított, hogy eközben nem esett szét. Csak ekkor tudtam meg, hogy micsoda elmés és strapabíró szerkezet egy ilyen jármű. Eső után az erdei utakat borító vöröscopyag a motorkerékpár számára szinte járhatatlanná vált, mert az agyag a motor kerekére vastagon rátapadt és az se előre, se hátra nem moccant. Ilyenkor csak a szekér jöhetett szóba. Feljebb, a dolinával tarkított karsztfennsíkon, az erdőben, évtizedek óta nem használt, a növényzettől már alig látható szekérutak vezettek. Kérdő meg én a 125-ös Danuviánkon állandóan felderítő utakat jártunk. Megesett, hogy szűgyen ide, vagy oda, de szekerstül és motorostul eltévedtünk. Elég kínos szituáció volt, de azért másfél órai kínlás után mégiscsak megtaláltuk a helyes utat. Ha bármikor kitétek volna minket Kérdővel egy erdőben akár egy szál gatyában, akkor sem haltunk volna éhen és előbb-utóbb kitaláltunk volna onnan. Ezt nem azért írom, mintha zsenik lettünk volna, hanem mert mindketten belvárosi srácok voltunk, akik megszöktek a szabadba és ilyenek akartak lenni.

Eleinte csak a jósvafői Bak Pista szekere jöhetett szóba. Jóval később – a hetvenes évek közepétől – váltottunk át a szini erdészet traktorára. Legelőszőr terepet és járható erdei utakat derítettük fel jó alaposan, ahol tudtuk, ott motorkerékpárral, meg gyalogszerrel is közlekedtünk. Megállapítottuk, hogy fölfelé csak két út van hátulról a fennsíkra, de az egyik rosszabb, mint a másik. Mindkettőn két akkora kaptató, hogy a motorkerékpár fölfelé állandóan hátra akart bukfacezni, és csak úgy hajthattunk fel, ha felálltunk a lábkengyelbe és előre dőlünk a kormányra és húztuk a jobb kezünkön lévő gázkart. Így is majdnem mindig a hátuljára, vagyis a hátsó kerékre nehezedett a motor és az első kerék a levegőbe emelkedett, ezért irányíthatatlan állapotba került, s ilyenkor jött a nagy esés vagy a hanyatt dőlés. Legtöbbször azért valahogy leugrottunk és megúsztuk, hogy össze-vissza törjük magunkat. Kéz- és lábtörés nem következett be, de azért néha nagyon fáj valamilyik odavert testrésznünk. A 125 cm³-es Danuviából többet is vettem, mert mindig elromlott valami rajta. Az egyik ilyen motor Csikó István körzetes rendőr kiszuperált szolgálati motorja volt, rendszám nélkül. Rendszám egyébként egyikünk motorjára sem került soha, de ezt senki sem nézte. Közútra – aszfaltos országutat értünk ez alatt – úgyis csak ritkán merészkedtünk. Csikó főtörzs meg elnéző volt velünk a falu mellékutcain. Nekem

sem, Kérdőnek sem volt ekkortájt még jogosítványa, ennek ellenére egy terepmotorversenyen mindkettőn jó eséllyel dobogós helyen végeztünk volna.

*Traktoros tábori kellékszállítás az úttalan utakon...
(Adamkó Péter archívumából)*

A nyári első, majd még utána több nagy barlangkutató tábor felszerelését eleinte szekérral hordtuk fel. Bak Pista szekerét toronymagasan megpakoltuk mindennel, amit szükségesnek ítéltünk. Rajta volt a saját készítésű csörlőnk és a hozzá való üzemanyag is. Szerszámok, sátrak, lábasok és egy nagy üst a főzéshez, a világításhoz karbid és annyi víz, amennyit csak fel tudtunk pakolni. Mikor már képtelenek voltunk akár egy gyufásdobozt is rátenni a szekérra, menetkésznek nyilvánítottuk az expedíciót és indulhatott a menet. Kérdő Petivel motoros kíséretként mentünk a szekér előtt, vagy mellette, ahogy a helyzet megkívánta. A tágas völgyút után a Szelcepusztától szűk, sáros dagonyával tarkított kanyargós erdei utakon haladtunk, aztán rejtelmes, alig-alig felismerhető, Isten se tudja, mikor használt szekérúton. A kutatóállomástól a tizenöt kilométernyi út megtétele hosszú órákba tellett. Mehettünk volna másik irányba is, a Lófej-völgyön keresztül, de az talán még rosszabb út lett volna, még ha talán rövidebb is. Mikor elértünk a fennsík előtti nagy, meredek emelkedőhöz, Bak Pista megállította a szekeret, leszállt a bakról és felballagott a kaptatón felmérni a terepet. Visszajöve, hosszú gyepelőre fogta a két lovat, ami azt jelentette, hogy hosszabban lóg a gyepelő, vagyis a ló-kormány. Ilyenkor nem ült fel a bakra, hogy azzal is könnyítse a szekeret, majd odaszólt a jól tartott, gyönyörűszép

barna lovainak: „gyia Csillag, gyia Kesely”! Rántott egy nagyot a gyeplőn és odalegyintett a mindig kézenél lévő ostorral úgy, hogy mindkét ló farát érte a suhintás. Nem volt ez erős, szinte képletesnek is mondható, a lovak mégis iszonyú tempóban nekiiramodtak és majdnem az emelkedő tetejéig felhúzták a szekeret. Pista a szekér mellett futólépésben tartotta az iramot. Soha nem felejttem el, ahogy először szilaj erővel, szinte inaszakadtáig iramodtak neki a lovak. Pista csak úgy kapkodta a lábát a szekér mellett. Kérdő egy nagy kövel a szekér mellett futott, hogy ha kell, a kerék mögé dobja, nehogy visszaguruljon a szerkezet. Én nyomtam a szállítmányt, és ha nem bírták a lovak, a hátsó kézikurblit-féket tekertem villámgyorsan. Veszélyes dolog a visszaguruló szekér, mert agyonnyomhatja a mögötte lévő óvatlan embert. Szó szerint az életemért kurbliztam, ha kellett, mert kiugrani mögüle lehetetlen vállalkozásnak látszott. Toltam teljes erőmből, aztán ha éreztem, hogy jön visszafelé a tonnányi erő, akkor – ha élni akartam – gyorsan tekertem a kurbli, hogy a tekerentyű lapos ívű csigamenete mindkét kerékhez hozzápréseljen egy fagerendát. A lovak megtorpanása után, vagy előtt Pista hatalmasakat csapott mindkét állat tomporára, és igencsak hangos „nyíte, nyíi, nyíte” vezényszavakkal biztatta mindkét állatot. Hogy ez valóban kellett vagy sem, nehéz eldönteni, de mindkét állat a szó legszorosabb értelmében inaszakadtáig dolgozott, csikorgott a szikla a patkók alatt, ahogy kapartak. Érezni lehetett a lovak patái alatt megperzselt mészke jellegzetes szagát, de a tető előtt lefulladt a járat. Kérdő a követ bevágta az első kerekek alá, én szerencsésen túléltem az eszeveszett kurblizást. Fújattunk, és a szó legszorosabb értelmében ezt tették a lovak is. Ezek után valahogy kipihegtük magunkat, és haditanácsot tartottunk. Minek eredménye-képpen lepakoltuk a szekér terhének több mint felét, és azt a maradék emelkedőn hárman pusztá kézzel felgüriztük. A barlangi törmelék kitermelésére szánt csörlőt kikötöttük egy méretes fához. Az acél bowdent a szekérhez rögzítettük, hogy kézi erővel segítsünk a lovaknak. A csörlő egy többszörös áttételű építőipari szerkezet volt, ami kurblizás útján drótkötél – szabatosabban bowden – segítségével nehéz tárgyakat szépen, lassan, komótosan a magasba húz, a sebessége pedig attól függ, hogy mennyire gyorsan hajtják, azaz kurblizzák, valamint hogy a csörlő csigaáttétele mit enged. Mire jó másfél óra alatt a fél szekértartalmat a dombtetőre felcipelkedtük, majd kiköptük a tüdönket és a belünket. Furcsa látványt nyújthatott, ahogy a csörlő fémszerkezetének magunk által konstruált, három méternél hosszabb részét cipeltem felfelé a jósvafői parasztemberrel. Pista elől fogta két kézzel a szerkezetet, fején a kalap, amit a helybéli férfiember csak a templomban és a temetésen vesz le. Azt nem tudom, hogy abban alszik-e, mert egy helybelivel sem háltam ezidáig és efelől eddig senkinél sem érdeklődtem. Szóval rajta volt a kalap, a dereka előtt a fekete kötény, a surc, és kezében a hosszú ostor, miközben cipeli a szerkezetet. A pillanatnak volt valami szürrealista komikuma. Mikor mindennel felértünk, Pista csak annyit kérdezett tőlünk: „Egyebb nem kell?” Nem volt bőbeszédű ember, soha nem hallottuk káromkodni sem. Felkészültünk a szekér felvontatására. Hátralassan kiengedtem a keziféket, Pista hatalmasakat csapott a lovakra „gyíte, hé” kurjantások közben. Kérdő a tetőn kurblizta csörlőt és megpróbáltuk a lehetetlent, emelkedőn felfelé, álló helyzetből elindítani egy túlterhelt szekeret. Aki próbált már ilyet, tudhatja, nem

könnyű feladat. Nekünk sikerült! Mikor végre fent voltunk a hegyen, kifújtuk magunkat, meg a lovak is, megpakoltuk újra a szekeret az előre felhordott holmival, aztán töbröket és dolinák láncolatát kerülgetve alig-alig járható úton bezötyköltünk a Jány-rétre. Elkezdődhetett a lepakolás, a sátorállítás, a tábor kialakítása a hegytetőre időközben gyalogosan felkapaszkodó társaink segítségével. Az ilyen táborverési jelenet – a felhurcolkodással együtt – minden évben meg-ismétlődött, de valahogy egyre több és több lett a málna. Esteledett, mire Bak Pista visszaindult a faluba, éjfél is elmúlhatott, mire hazaért. Lámpa sem volt nála, az ördög tudja, hogyan találtak le a lovak a sötétben. Általában egy napig tartott a táborállítás és a barlangi csörlőállvány ácsolatának elkészítése, aztán kezdődhetett a műszak. A nagy-oldali táborok hangulata, az esténkénti naplemente-nézés az Oltárkőről mindörökké feledhetetlen emlék azok számára, akik akár csak egy-két napot is eltöltöttek a kutatótáborban, ott fent a hegy tetején.

*Bak István lovasfogatával, Kesellyel és Csillaggal megérkezik a táborhelyre, a nagy-oldali Jány-rétre (1971) (A szekérről Kérdő Péter pakolja a tábori kellékeket...)
(Adamkó Péter archívumából)*

A barlangász népre nem mondható, hogy kimondottan antialkoholistákból toborzódott volna össze. Aki nem ivott, előbb-utóbb azt is részoktatták némi szesz fogyasztására. Főleg a fiatal, kezdő barlangászokat sikerült az öregebb kutató-társaknak a jósvafői búfelejtőben, vagy a karsztvidék más becsületstüllyesztőjében az alkoholtartalmú „üditőitalok” alkalmi rabjává tenni. A Nagy-oldalon egy kortyot sem ittunk, hiszen a zomboly kutatása amúgy is életveszélyes volt. A későbbi Kinizsi-kutatótáborokban pedig egyenesen szesztilalom volt. A tábor végén azért láttam lent a faluban magát antialkoholistának valló nőszemélyt is önfeledten beszélgetni egy feles társaságában helybéli, igencsak csaprészeg férfiemberrel.

Kutatásaink alkalmával voltak kisebb-nagyobb balesetek is. A hetvenes évek elején, a Papp Ferenc Csoport utolsó táborában történt, hogy kb. 17 méter mélységből kezdtük kihúzni a 200 literes, tőkgig megrakott pitlit. Az átakasztó Kérdő Kati (Tengernagy) volt. Én ültem a csörlőnél, nagyon fáradtan. Félreértve Kati karjelzését, átakasztás előtt leléptem a fékről. A kétmázsás hordó szabadesésben zuhant a lent tevékenykedő kutatók felé. A csörlőállás mellett Palánkai János veterán barlangkutató állt, a Pálvölgyi-barlang hajdani igazgatója, aki látva a bajt, egy keze ügyébe eső fémpajszert ékelte a csörlő fogaskerekei közé. A csörlő fogai azonnal kitörték, de a zuhanó hordó megállt. Ezzel az az évi nagy-oldali kutatótábor idő előtt véget ért, mert a csörlőt a helyszínen nem lehetett megjavítani. A csoportunk ekkor átvonult a Musztáng-barlangot kutatni, aminek bejáratát akkoriban mutatta meg nekünk a falubeli csordás. A földön egy farmernadrágról leesett bőr emblémát találtunk, melynek felületére rá volt préselve a „Musztáng farmer” felirat. Így lett a barlang neve Musztáng-barlang, holott ez a lófajta csak Észak-Amerikában honos. A Musztáng-barlang kutatása egy másik történet.

Egy másik alkalommal Hlavács Laci és Kérdő egy nagy Pioneer nevű benzinmotoros vésőgéppel akart szétszedni egy íróasztal nagyságú követ. Már az is életveszélyes volt, hogy robbanómotoros gépet használtuk a barlang mélyén, a kipufogó mérges gáz miatt. Mentségünkre legyen szólva, nem volt más eszközünk. A hatalmas kő kalapáccsal való szétverése az egész tábor hátralevő idejét felemésztette volna. Maradt hát a vésőgép, ami a mérgező gáz mellett ráadásul percek alatt átláthatatlan füstködössé is tette a levegőt a zomboly alján. Hlavács nagyon igyekezett, hogy meg ne fulladjanak. Olyannyira, hogy a dübörgő szerkezet megcsúszott a kövön és a saját lábfejét fürta át nagyhirtelen, több helyen is. Számára a kutatás a miskolci ambulancián végződött.

Sicc, azaz Kovács Gyuri úgy megemelte magát egy alkalommal a barlang mélyén, hogy sérvet kapott. Ágyékánál felrepedt a hasa, a bele meg kitéremkedett. Ijesztő látvány volt, az tény. Rettenetes fájdalmai voltak. Húszan vittük hordágyon árkonbokron keresztül a faluba jó másfél óra alatt. Már várta a mentő, akit az előre szalajtott futár értesített a falu egyetlen nyilvános telefonjáról.

A legkalandosabb történet pedig majdnem tragédiával végződött. Lent egy kisebb oldalhasadék nyílt meg a bontóbrigád előtt. Valaki feloldított örömeiben a felszínre:

„Megvan a továbbjutás gyerekek!” Lókai Gabi a jó hír hallatán rögtön látni szeretne volna az eredményt. Izgalmában kapkodva rosszul kötötte be magát az ereszkedéshez, és a kötélt mellett vagy húsz métert zuhant szinte szabadesésben. Lent rövid időre elvesztette az eszméletét. Őt is rohanva, hordágyon vittük a faluba, ahonnan a mentő vákuum-matracon szállította tovább a Kazincbarcikai Kórházba. Komolyabb baja szerencsére nem lett a zuhanástól, a kisebb-nagyobb zúzódásoktól eltekintve mindössze leégett a bőr mindkét kezén, ahogy a kötelet elkapta és szorongatta a zuhanás közben – mintha smirglin húzta volna végig, úgy lenyúzta mindkét tenyeréről a bőrt.

A legviccesebb történet az volt, amikor a csörlő motorjának hűtésére szolgáló háromágú propeller önállósította magát, és suhogva, egyenesen a Nyúl úr nevű srác felé szállt. Ha nincs jó reflexe a gyerekeknek, akkor fej nélkül fejezte volna be barlangkutató pályafutását.

Groma Levente brahiból az átakasztó állás tetejéről a meddőhányó felé vezető utat drótkötélen tette meg. A beülő hevederét beakasztotta egy futócsigába és száguldott a lejtő felé. Hosszú, loboncos haját jól becsipte a futócsiga és egy darabot bőrröstől kitépett belőle. Szegény srác fájdalomában vonyított egy darabig. Ezek után többet senki sem akart a futócsigán brahiskodni hál' Istennek.

*Táborbontás 1971-ben...
(Adamkó Péter archívumából)*

A legfurcsább esetek a nyári táborok első napjaiban kezdődtek. Mindenki, kivétel nélkül éjjelente véresre vakarta magát. Valami növény, talán egy rovarfaj? Nem tudhattuk. Néhányan szörnyen szenvedtünk emiatt. Néhányan, akik nem bírták a gyűrődést, vezetéssel lementünk a Szinbe, a környék körorvosához. Nekem doktor úr egyébként jó barátom volt. A lengyel származású Wojciech doktor tört magyarsággal közölte az eredményt: „Ti mind rühesek vagytok, tessék gyakrabban mosdani alaposan, szappanos vízzel!” Ennyit az orvostudományról! Kissé megalázkodva távoztunk orvosdoktor barátom rendelőjéből. Jósvafőre érve a Tohonya-forrás jéghideg vizében azért orvosi tanácsra alaposan megfürödtünk. Fent a hegyen a vakaródzás aztán tovább folytatódott a tábor végéig.

Előbb a Papp Ferenc Csoporttal, majd az Óbudai Kinizsi Barlangkutatók csapatával kiástuk a Nagy-oldali-zsombolyt majdnem 33 méter mélységig, Jakucs állítólagos szintjéig, de áttörő eredmény nem született. Viszont a zsombolyba leereszkedve fantasztikus színekben pompázó cseppközuhatag látványában gyönyörködhet a lemerészkedő.

Aztán a legtöbb barlangkutató előtt megnyílt a világ. Egyre gyakrabban kaphattunk útlevelet és inkább távoli országok egzotikus barlangjait és tájait kezdtük járnival, mint ipari alpinisták, eleinte jó pénzt is kerestünk útjaink finanszírozására. A Nagy-oldal az 1980-as évektől kezdve várja szerencsés, új, fiatal kutatóit, akik folytatják a kutatást és kiássák a barlang mélyén lévő törmelékdugót, ami a tovább vezető utat elzárja. Ennek a munkának a méretét még megsaccolni sem tudjuk. Remélem, én még talán megérem, hogy lesznek olyan szerencsések, akik lejutnak a karsztvízszintig, a várva várt patakos barlangba és megoldják a Nagy-oldal több évezredes, vagy inkább évmillió rejtélyét. Ebben csak nagy létszámú, technikailag jól felszerelt, legalább két-három hetes, egyszerre huszonöt-harminc fős gyakorlott, lelkes barlangkutatókból álló expedíció hozhat eredményt, de erre sajnos manapság nem sok reményt látok.

Igaz, hogy a Nagy-oldali-zsomboly több mint egy évtizeden átnyúló kutató-táborainak nem lett nagy eredménye, világraszóló felfedezésben sem volt részünk, de a számos barlangkutató tábor összesen több, mint száz résztvevőjének minden ott eltöltött nap örök élmény marad. Kalandos kutatásainknak emlékét napjainkban csak néhány elfakult fénykép és barlangász tábortüzeknél felhangzó nóta őrzi!

Adamkó Péter

A Nagy-oldali-zsomboly kutatása közben született dal:

Ászra az impasszt nem adtad meg nékem,
Zsomboly mélyén bridzsezni nem szégyen.
Ásó, csákány nyugodjék békében,
Négy szanra öt pikk, ez a lényeg, kérem.

Mély ez a zomboly, van vagy harminc méter.
Jakucs Laci szerint álfenékkel.
Mégmértük, és nem volt tizenhárom,
És az álfenék masszív szálkón állott.

Szesztalalom van fent a Nagy-oldalon.
Masszív ácsolat épült a zombolyon.
Ez nem kilátó, ki van írva rajta,
Korlátját is csak a Szentlélek tartja.

Ássuk a zombolyt két piciny kezünkkel,
Hogyha muszáj, foggal és körömmel,
Mélyebb a zomboly már vagy tíz méterrel,
De Jakucs szintjét csak nem érte még el.

Nagy bajok vannak most a kis csapatban.
Jönnek a lányok szörnyű erős haddal.
Eladó férjnek vagyunk könnyű préda,
Szendvicséről híres Fónyad rá a példa.

Házasság réme lebeg fejünk felett.
Harcias hölgyek fonják a kötelet.
Tele a csoport férjjel, vőlegénnyel,
Hogy bírunk így majd a masszív álfenékkel?

Ha megver a nejed, jöjj a Nagy-oldalra.
Fogd a lámpát, mássz a simafálra!
Felvérzi kezed sok régi állat csontja,
Feledésbe merül feleséged botja.

Amazon cirkusz bántja most Adamkót.
Azt mondja, lassan rakják meg a hordót.
Frász töri szegényt, hogyha egy nőt meglát,
Mert a nő folyton mossa kezét-lábát.

E hosszú dalunk csak akkor ér véget,
Hogyha áttörtük a masszív álfenéket,
És lejutunk a karsztpatak partjára,
Mokka Lacinak eláll szemé-szája.

*A Nagy-oldali-zsomboly bejárata 2020-ban
(Fotó: Berecz Béla)*

*A Nagy-oldali-zsomboly és az egykori tábori meddőhányó 2020-ban
(Fotó: Berecz Béla)*

A Kossuth-barlang kéziratban maradt első felmérése

A Kossuth-barlang Jósvafőtől kb. 300 méterrel északra, a Tohonya-völgyben található. A jelenlegi ismert hossza meghaladja az 1600 métert, függőleges kiterjedése pedig eléri 60 métert. E méretekkel az Aggteleki-hegység nagy barlangjai közé tartozik, bár még minden bizonnyal vannak feltáratlan részei is (NYERGES–MAUCHA 2003). A magam részéről 1961-ben, főiskolai hallgató koromban jártam először a Kossuth-barlangban. Bele is szerettem rögtön. Megragadott formakincse, zúgva tajtékzó patakja, csendes tava. Minél többet kívántam róla megtudni. Ehhez elsősorban kellett volna egy barlangtérkép. Kértem is olyat a Kutatóház akkori vezetőjétől, Maucha Lászlótól. Ő kérésemre azt válaszolta, sajnos térképet nem tud adni, de még mutatni sem, mert ilyen még nem készült. Ha nem készült, akkor majd nekem kell térképet rajzolni.

*Borsóköves fal a Kossuth-barlang Mese-termében
(Fotó: Eszterhás István)*

Rábeszéltem egyik főiskolai évfolyamtársamat, Takács Bélát, hogy segítsen ebben. 1962 tavaszán utaztunk fel Egerből Jósvafőre barlangtérképezési szándékkal. A Kutatóházban kaptunk a szálláslehetőségen túl függőkompaszt és mérőzsinórt. Neki-fogtunk a barlang méréséhez, ami elég lassan haladt. Két nap alatt mintegy 150 métert mértünk fel, a Bejárattól a Moraj-fordulóig. Itt félbeszakítottuk a felmérést. Vissza kellett utaznunk Egerbe. A térképező tevékenységet csak 1962 nyarán tudtam folytatni, akkor már egy másik segítővel, Baki Bálint ipari tanulóval. Továbbra is lassan, araszolva haladtunk a felméréssel befelé. Társam előre ment a mérőzsinór végével. Kijelölte a falon, vagy az aljzaton egyszerű bekarcolással a poligonpontot. Magam pedig feljegyeztem az előző ponttól mért távolságot, a kompasszal mért irányszöveget és a zsinór dőlését. Minden egyes mérési (poligon) pontnál vázlatrajzot készítettem a barlang oldalfalairól, a járat metszetéről. A felmérés során fényképeket is készítettem, de a film az előhívás során tönkrement, így az íráshoz csak kevés egykori képet tudok mellékelni.

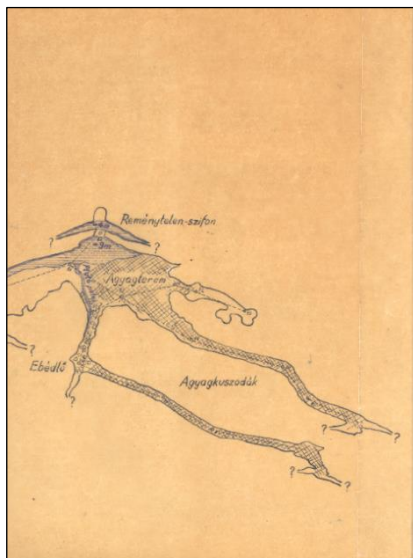
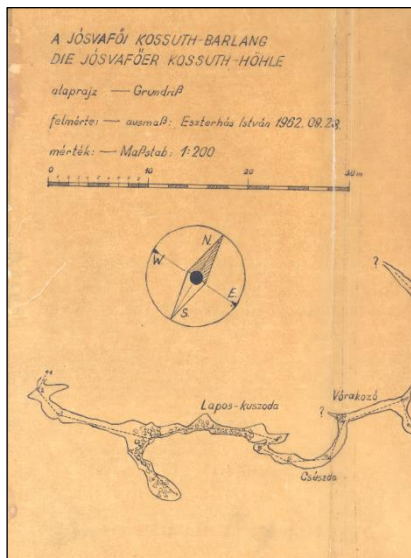
*Cseppkövek a Felső-ágba vezető folyosón
(Fotó: Eszterhás István)*

Problémát jelentett a barlangi patakon és a tavon való mérés. Ennek könnyítése érdekében telefonáltam a VITUKI-ba (Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet) Kessler Hubertnak, hogy amennyiben mód van rá, küldjön egy gumicsónakot. Az meg is érkezett. Levittük a barlangba, de nem sokáig tudtuk használni, mert a vízszint alatti éles kőtarajok felhasították. Egy másik megoldás után néztem. Sikerült szereznem egy traktorkerékhez való gumibelsőt. A felfújttal belsőre rátettünk egy deszkát. E deszkára került aztán a karbidlámpa és valamennyi ruha, valamint a mérőeszközök és a jegyzetfüzet. A vízben való haladást és a mérést fürdőruhában végeztük, majd elhagyva a vizet visszaöltöztünk a gumibelsőn előre lökdösött ruháinkba. A patak és a tó vizében nem igazán fáztunk, mert annak hőmérséklete 12-14 °C volt. A traktorkerék-belsőt a barlangban hagytuk, melyet még évekig használtak más kutatók is, amíg el nem készült a föld alatti „vasalt út”. A Zuhatagnál elhagyva a vizet, a patak partján haladtunk tovább a felméréssel az Agyag-teremig. Itt van a Reménytelen-szifon kijövő vége.

*A Kossuth-barlang tavának I. kikötője
(Fotó: Eszterhás István)*

A szifont már 1956-ban, a felfedezés évében át akarták úszni. Ez nem sikerült, mert túl szűknek bizonyult a vízzel teli járat. Robbantással kísérelték meg tágítani, de ez még nagyobb bajt okozott, mint a szűk folyosó. Megtöltötte kötőrmelékkal a szifonjáratot. A törmelékben a víz fel tudott áramlani, de ember nem fért el a kövek között. Az Agyag-teremből többfelé lehet továbbmenni. Balról egy kis patakos ág csatlakozik be, előre a két Agyag-kuszoda és egy gömbfülkés vakkürtő található. Még az Agyag-terem előtti Fekete-cseppkőves-terem oldalán lehet felkapaszkodni a 215 méter hosszú Felső-ágba. A Kossuth-barlang általunk 1962-ben felmért hossza 810 méternek adódott. Ezen adatok és az 1962-es barlangtérkép csak két kéziratnak számító szakdolgozatban (ESZTERHÁS 1964, ESZTERHÁS I.-né 1965) került az Egri Tanárképző Főiskola bíráló bizottsága elé. A térkép 1:200 méretarányban lett szerkesztve. A barlangot rajtunk kívül az 1960-as években kutatták még az Amphora Könnyűbúvár Klub emberei, akik kihordták a törmelék nagy részét a Reménytelen-szifonból és abban 97 métert haladtak előre, a -32 méteres mélységig. Az 1960-as években Gazdag László szerkesztett egy Kossuth-barlangot bemutató térképet, felhasználva az Amphora Klub és az én adataimat is. Ezen korábbi felmérők közül azonban senkit nem említettek név szerint, bár ennek ellenére az általam készített barlangtérkép névanyagát teljes mértékben átvették (Barlang öre cseppkő, Moraj-forduló, Pokol tornáca, I. és II. Kikötő, Halál-traverz, Reménytelen-szifon stb.

*Az 1962-ben leprellőszerűen készült térkép részletei: a bal oldali kivágaton a bejárat körüli rész, a jobb oldali ábrán az Agyag-terem és környéke
(Szerkesztette: Eszterhás István)*

A Kossuth-barlang kutatása kisebb megszakításokkal napjainkban is tart. 1988-ban Szenthe István vezetésével kiépült a bejárati folyosó. 1995-96 fordulóján tovább nőtt a barlang hossza mintegy 120 méterrel, egy a főággal párhuzamos vizes résszel, a Három Királyok-ággal, melyet a Papp Ferenc Csoport tagjai találtak meg. A Felső-ágból is sikerült egy keskeny, hegyesszögben becsatlakozó elágazásra lelni. A Kossuth-barlangról számos leírás jelent már meg, melyek általában meg sem említik a tevékenységemet (KORDOS 1984) (MOZSÁRY 2002). Erről persze én tehetek, hisz nem publikáltam ez irányú tevékenységemet, eredményeimet. Gondoltam, hogy mások, akik használják adataimat, majd megteszik. A BEAC (Budapesti Egyetemi Atlétikai Club) Barlangkutató Csoportja vitte térképre az újabb adatokkal kibővített felmérést (ELEKES–NYERGES 1997).

2019-ben a barlangos Wikipédia utolsó frissítése során saját határozott kérésemre került be a Kossuth-barlang leírásába az általam 1962-ben végzett barlangfelmérés (TINN 2019).

Eszterhás István

Irodalom:

- ELEKES B. – NYERGES A. (1997): A Kossuth-barlang térképe. – Kézirat, BEAC Barlangkutató Csoport éves jelentése, Budapest, p. 15 – beac.uw.hu/terkep/kossuth.htm
- ESZTERHÁS I. (1964): A Szilicei-plató szpeleológiája – Kézirat/Szakdolgozat, Egri Tanárképző Főiskola, Eger, 69 pp.
- ESZTERHÁS I.-né (1965): A Jósvafői Kossuth-barlang. – Kézirat/Szakdolgozat, Egri Tanárképző Főiskola, Eger, 35 pp.
- KORDOS L. (1984): Magyarország barlangjai. – Gondolat Kiadó, Budapest, 326 pp.
- MOZSÁRY G. (2002): Földalatti vizek mélyén. – Ráció Kiadó, Budapest, 182 pp.
- NYERGES G. – MAUCHA L. (2003): A Kossuth-barlang. In Székely K. (szerk.): Magyarország fokozottan védett barlangjai. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, p. 17–50.
- TINN J. [Wikipédia] (2019): Kossuth-barlang – <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kossuth-barlang>

**Nekrológ – Eszterhás István
(1941 Eger – 2020 Székesfehérvár)**

A Balaton-felvidéken jártam... Nem azért, mert Pista bácsi jobban szerette az itteni vulkanikus hegyeket és barlangokat, mint az ország többi vulkanikus hegyvidékét, hanem azért, mert itt volt, hogy először kutattunk együtt 20 évvel ezelőtt és emlékezni akartam. Tihanyra, a tanúhegyekre, Kapolcsra és a Bondoróra, a Fekete-hegyre és az Őrsi-hegyre... Fialat és tapasztalatlan csikók voltunk, ő pedig a bölcs öreg, aki mindent tudott az itteni táj

földtanáról, a hegyek kialakulásáról, a barlangokról. Hallgattuk csak, ahogyan mesél, mert nagy tudása mellett színes beszédű előadó is volt, nem lehetett nem figyelni rá... És igaza volt. Ahol és ahogyan mondta, barlangok születtek, és munkásságának köszönhetően sorban feltárára kerültek Magyarország vulkánbarlangos területei.

Olyan gyorsan történt minden. Az egyik nap még arról beszélünk, hogy már megint el vagyok maradva, jó lenne, ha megcsinálnám a térképvázlatokat és leírásokat a barlangász-évkönyv számára, szinte hallom a jóságosan korholó hangját, ahogyan hideg málnaszörpöt kortyolunk könyvekkel teli szobájában, és mosolyogva megcsóválja fejét, hogy hát sosem nő be a fejem lágya; aztán jött a hír, hogy egy alattomos kór legyőzte. Az örök éjszaka és csend világát kutattad, és egyszer mindannyiunk útja oda fog megtérni, mint az emlékezés, amely örök, és gyertyalángként világítja be azok jelenét, akik még nem értek oda, ahol te már az örök barlangokat kutatód.

Eszterhás István 1941-ben született Egerben. Az érettségit a miskolci Földes Ferenc Gimnáziumban tette le 1960-ban, 1964-ben szerzett földrajz-biológia-rajz szakos tanári diplomát az Egri Tanárképző Főiskolán. Ugyanebben az évben vette feleségül Babi nénit, és 56 évig éltek szerető házasságban. Egyetlen leánygyermekük született, Emőke. 1964 és 1967 között Jósuvafőn, illetve Szuhogyon tanított, majd 1967 és 2001 között, vagyis 34 éven át Isztiméren. 24 évig volt igazgatóhelyettes és 4 évig igazgató. Bár nem Isztiméren született és nem itt nevelkedett, de életének nagyobbik, tevékeny hányadát itt töltötte, ezért isztimérinek vallotta magát. A település 2004-ben díszpolgárává választotta. Pedagógusként összesen 12 oklevéllel elismert továbbképző tanfolyamot végzett el. Önképzéssel alaposabb jártasságot szerzett vulkanológiában, speleológiában, természetvédelemben, térképezésben és reklámgrafikában, valamint megtanult németül, spanyolul és bolgáruul is.

Isztimér határában összesen 58 barlangot sikerült megismernie, köztük a fokozott védelmet kiérdemlő, cseppkövekkel díszített Alba Regia-barlangot. Az Alba Regia-barlang élővilágának felmérését teljesen maga végezte, mintegy 5 éves munkával 225 fajt gyűjtött és határozott meg a barlangból, köztük a tudomány számára egy teljesen új fajt is. 1995-ben az ő kezdeményezésére lett védett a Burok-völgy.

Végzett még helynévgyűjtést, készített különböző térképeket, turistaismertetőket, a „Másfélmillió lépés Magyarországon” című sorozat „Bodajktól Zircig a Bakonyban” című részében ő kalauzolta a stáb tagjait az Alba Regia-barlangban és környékén. A barlangkutató 1961-ben, mint főiskolai hallgató kezdte. Korábban csak a mészkőben keletkezett barlangokkal foglalkozott, eleinte az Aggteleki-karszton. Feltérképezte a Kossuth-barlangot, résztvevője volt az esztramosi barlangokat felfedező csoportnak is. Isztimérré kerülésekor bekapcsolódott a Tési-fennsík barlangjaival foglalkozó Alba Regia Barlangkutató Csoport munkájába. Ott volt több nagybarlang feltárásánál is.

1983-ban fordult figyelme a hazai nemkarsztos barlangok felé, és kitarító munkájának köszönhetően ma már több mint 1000 vulkanikus barlangot ismerünk az országban. Jelen volt a barlangkutató szervezeti életében is. Vezetőségi tagja volt a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak, 1997 és 2008 között elnöke a Nemzetközi Barlangtani Unió Pseudokarszt bizottságának.

Előadásokkal vett rész mind a hazai, mind a nemzetközi szakmai konferenciákon. Négy önálló könyvformátumú kötete jelent meg, továbbá 5 könyv társszerzője volt. 130 szakmai tanulmánya jelent meg hazai nyelven szakfolyóiratokban és mintegy 80 angol és német nyelven. Kiadatlan kéziratok száma kb. 320 darab (hozzávetőleg 6000 oldal). Szerkesztette és részben írta is angol és német nyelven a „Nachrichtenbrief über den Pseudokarszt” című nemzetközi barlangtani folyóiratot. 1984-ben pedagógiai munkája elismeréseként „kiváló munkáért” kitüntetést kapott, 1999-ben a hazai barlangkutatók területén elért kimagasló eredményeiért kapta meg a „Vass Imre-érmet”, 2010-ben a „Kadić Ottokár-érmet”.

2000-ben a New York-i székhelyű és nagy hírű Felfedezők Klubja felkérte, hogy lépjen be társaságukba, abba a klubba, amelynek tagja volt Amundsen, Peary, Cousteau és egyetlen magyarként Stein Aurél. 2002-ben a cambridgei Nemzetközi Életrajzi Központ értesítette, hogy munkásságát méltónak találta „A 21. század kiemelkedő természetkutatója díj”, valamint az „Ezer nagy természettudós” elismerés és plakett megadására.

Felfoghatatlan, hogy nem lesznek többé közös kutatások, konferencia-előadások, nem lesz mese a tábortűznél, nincs kihez fordulni tanácsért, nem lesz, aki a kutatótáborokban elkészítse azt a híres a lecsót, amelyet csak ő tudott megcsinálni, és amely nélkül nem is volt igazi egy tábor. Hiszem azt, hogy Pista bácsi fölülről is néz minket és vigyáz ránk, mindig magunkkal visszük, ha lemegyünk barlangba, hogy ott legyen, közös élményben, közös munkában, közös eredményekben.

Nyugodj békében Pista bácsi! Jó szerencsét!

Tarsoly Péter

**Az Apafi Miklós hagyatéki birtokösszeírásában (1683)
szereplő urbárium Jósvafőt érintő részletei
(Forrásközlés)**

Jósvafő újkori birtoklástörténetének összefoglalása mindmáig várat magára. A húsz éve megjelent településmonográfia vonatkozó fejezete alig érinti a Mohács utáni évszázadokat (SCHUSTER – SZMORAD 2000), utóbb a Torna megyei településtopográfia közölte röviden az időszak oklevélregesztáiból kinyert adatokat (SÁRKÖZY 2000). Ahogy a falu sorsát részben befolyásoló pelsőci/csetneki uradalom történetét sem dolgozta fel ismereteink szerint még senki. Ez alkalommal sem próbáljuk pótolni a hiányt, csak valamelyest adalékot adni a címben is említett forrástípushoz, egyben előre jelezve, hogy az ugyanitt (MNL OL, E 156) megtalálható nagyszámú uradalmi összeírás még számos értékes adattal gazdagíthatja a falu 16–17. századi történetét.

A középkor végére hosszú időre rögzülni látszottak Torna megye uradalmainak határai, két nagyobb Bebek-érdekeltségű uradalom terjeszkedik az újkor hajnalán a megyében: a tornai és a szádvári (MAKSAY 1990). Azonban a Jósva-völgy, illetve részben a Galyaság falvaiban már ott találjuk a csetneki uradalom befolyását is. A Mohács után fennmaradt első megyei portaösszeírás (1543) Jósvafőnél a következő adatokat közli: „*Joswaffew portae VIII ½ | Inquilini res triu[m] fl[orenos] h[ab]entes IIII*” (MNL OL, E 158, Tom. XLVI.), azaz „Jósvafő, 8 ½ porta | A három forinttal rendelkező zsellérek [száma]: 4”. A következő fennmaradt portajegyzék vonatkozó sorai: „*Joswaffew dant[ur] nobiliu[m] Citnekÿ et Zeni, por[tae] X | inquilini VIII | servi III | deserta domus I*” (MNL OL, E 158, Tom. XLVI.), azaz „Jósvafő, a Csetneki és Szini nemesekhez tartozó, 10 porta | 8 zsellér | 3 szolga | 1 elpusztult ház”. Utóbbi jegyzék már a falu birtokosait is nevesíti, s feltűnik a Csetneki család.

Tehát már a 16. század első felére több nemes „érdekeltségébe” is tartoztak a jósvafői porták (a másik említett család a Szini, ők a középkori birtokszerző Tekus ispán leszármazottai). S ahogy ezek a nemesi birtokok az évszázadok során osztódtak, öröklődtek, adásvétel, zálog útján hagyományozódtak más és más kézbe, s maradtak fenn ezekről a jogügyletekről iratok, ez jelenti falu – a korántsem teljesen fennmaradt iratanyag miatt: hézagos – birtoklástörténetét.

Hozzá kell tennünk, hogy egy falu (illetve jobbágyai) lehettek teljesen az adott uradalom kezén, de lehetett részbirtok (portio) is. Utóbbi esetben az uradalom mellett más földesúr vagy földesurak is birtokolt, birtokoltak a településen, ahogyan ezt Jósvafőn is látjuk. Gazdátlan jószág nincs e korban, a jobbágy pontosan tudja, kinek a jobbágya, azaz kitől kapta a telket (beltelket, amin a háza áll, valamint a kültelket: rétet, szántót), kinek adózik és szolgál (munkájával: gyalog vagy igásrobottal) mindezek után. Ráadásul a török korban vagyunk: így a magyar földesúr mellett időről időre megjelenik a török birtokos is, akinek adószedői Fülek 1554. szeptemberi

elfoglalásától egészen a 17. század második feléig rendre végigjárták a falvakat. (Jósvafő 1559-ben a füleki szandzsákbég falvai közé tartozott (HEGYI 2019).)

Mint utaltunk rá, a birtokegység a jobbágytelek (sessio). Jósvafőn a közölt forrásban kvártások, azaz $\frac{1}{4}$ telekhányaddal rendelkező jobbágyokat találunk. A kvárta kb. 6 holdas birtoknak felelhet meg, ebből a faluban fekvő belső telek (fundus intravillanus) 1100 négyszögöles (közel egy holdas) területet jelentett, a többi – a szántó, illetve a rét – adja a külső telket (fundus extravillanus). A telkeknek nem tartozéka viszont a szőlő, ami nincs is feltétlenül földesúri tulajdonban, az számos esetben a jobbágycsalád szabadon adható-vehető, örökölhető tulajdonát képezi.

De mikor és hogyan került az erdélyi Apafi (Apaffy) család Jósvafő birtokosai közé? Amit biztosan tudunk, hogy az 1660-as Torna megyei nemesösszeíráskor Apafi István neve már feltűnik a megyében, igaz Szin kapcsán, de ugyanazon birtoktestről lehet szó (CZOBOR 1912). A Csetnekiektől leányágon jut a csetneki uradalom a Lorántffyak kezére, majd a Lorántffy-uradalmak a három utolsó Lorántffy-lány kezével kerülnek a Rákócziak és az Apafiak birtokába (MAKSAY 1959). Megjelenésük Gömörben feltehetően a család Thököly-kapcsolataihoz köthető (vö. Sztancsék Kardos T. 2020). A bemutatott forrásban szereplő örökhagyó, azaz Apafi Miklós apja Apafi István volt, akinek testvére, az erdélyi fejedelem: Apafi Mihály (1632–1690), édesanyja Lorántffy Kata (Lorántffy Zsuzsanna féltestvére). Apafi Miklós fia, György mindössze öt évvel éli túl apját: 1688-ban hunyt el (NAGY 1857). Azaz az Apafiak csak epizód szereppel bírnak Jósvafő birtoklástörténetében, ami miatt mégis foglalkozunk velük, mivel Apafi Miklós 1683-ból való hagyatéki leltárában fennmaradt a jósvafői részirtok urbárium.

Az urbárium szó hallatán általában a Mária Terézia-kori úrbérrendezés emblemikus irata jut eszünkbe, mint a földesúr és a jobbágyság közötti jogbiztosító irat, amelyben részletesen szabályozták kettejük viszonyát, egymással szembeni kötelességeiket. Az 1767 után elrendelt úrbérrendezés legnagyobb vívmánya éppen az volt, hogy az ország különböző vidékein meglévő szabályozásokat nagyjából egységesítette, de valamennyire teret engedett a helyben kialakult szokásoknak is. Az urbárium rendszerint tartalmazza az úrbéreseket név szerint, a jobbágytelkek nagyságát, számát, utalásokat a társadalmi állapotukra, az állatállományra és szerepel benne a terményadó (kilenced) és a szolgáltatások leírása.

A 17. század végi urbárium hat szegényes jósvafői jobbágytelket említ, illetve a hetedik jobbágyra is utal, de mivel ez a jobbágy apósa házába költözött Égerszögre, még vissza kell telepítenie az uradalmi tisztartónak. Az állatállománynál nem meglepő, hogy két jobbágy kezén is 50 juhból álló nyáját írtak össze, hiszen a Gömörrel határos tornai vidéken a karsztgyepek legeltetésére számos újkori adattal rendelkezünk. Érdekes még a „felső” malom említése, aminek jövedelme a csetneki urakat illeti; jelzője mutatja, hogy van alsó malom is, nyilván, ennek javait más szedi ekkor.

Végül a szövegközlésről. A földrajzi és vezetéknevek kivételével, melyeket betűhív átiratban közlünk (még ha a történelmi családneveknek létezik is kanonizált formája, és még ha a szövegen belül is ugyanaz a kéz következtelenül írta ugyanazt a családnevet), a szöveget igazítottuk a mai helyesíráshoz, a rövidítéseket szögletes zárójelben feloldottuk, a szöveg hiányaira ugyancsak szögletes zárójelben utaltunk, az egyes szavak, kifejezések megértését jegyzettel segítettük.

Koleszár Krisztián

Irodalom:

- CZOBOR A. (1912): Abauj- és Torna-vármegye nemeseinek összeírásai. Történelmi Közlemények Abauj-Torna vármegye és Kassa múltjából, 1912/1. p. 33–37.
- HEGYI K. (2019): A füleki szandzsák. – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 315 pp.
- MAKSAY F. (1959): Urbáriumok. XVI–XVII. század. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 895 pp.
- MAKSAY F. (1990): Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. I–II. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1110 pp.
- NAGY I. (1857): Magyarország családi czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I. – Beimel J. és Kozma Vazul, Pest, 311 pp.
- SÁRKÖZY S. (2006): A történelmi Torna megye településtopográfiája a kezdetektől a 18. század elejéig. – Galyasági Településszövetség, Perkupa–Miskolc, 119 pp.
- SCHUSTER, S. – SZMORAD F. (2000): Birtoklástörténet. In: SZABLYÁR P. – SZMORAD F. (szerk): Jósvafő. Település a források és barlangok völgyében. – Jósvafő Község Önkormányzata, Jósvafő, p. 69–74.
- SZTANCSEKNÉ KARDOS T. (2020): Thököly Imre és udvarának familiárisai. – PhD értekezés. 198 pp.

Az irat levéltári jelzete:

MNL OL, E 156 (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára; Magyar kincstári levéltárak; Magyar Kamara archívuma; Összeírások; Urbaria et Conscriptioes), Fasc. 3. No. 32. pp. 1, 22–24.

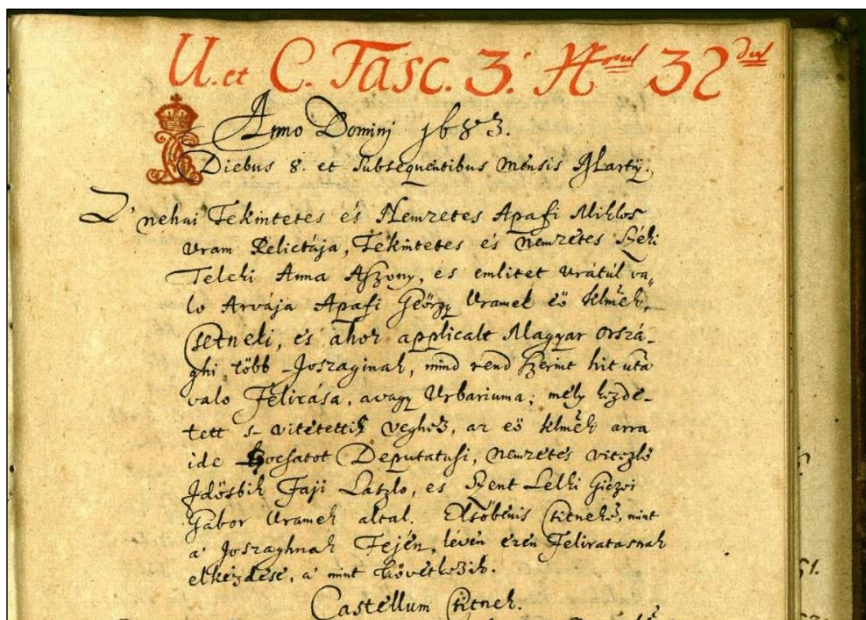
A szövegben idézett egyéb levéltári iratok:

MNL OL, E 158 (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára; Magyar kincstári levéltárak; Magyar Kamara archívuma; Összeírások; Conscriptioes portarum), Tom. XLVI.

* * *

[p. 1.:] Anno Domini 1683. diebus 8. et subsequentibus mensis Martii

A' néhai tekintetes és nemzetes Apafi Miklós uram relictája, tekintetes és nemzetes széki Teleki Anna asszony és említett urátul való árvája, Apafi György uramék ök[egye]lmekek csetneki és ahhoz applicált magyarországi több jószáginak mind rend szerint, hit utá[n] való felírása, avagy urbáriuma; mely kezdetett s vitettetik véghez, az ök[egye]lmekek arra ide bocsátott deputátusi, nemzetes vitézli idősbik Faji László és szentlelki Giczei Gábor uramék által. [...]

Apafi Miklós 1683. évi hagyatéki leltárának 1. oldala
(Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára)

[p. 22.:] Harmadik p[rae]dium Korotnok-Ardo, ebben eze[n] két Lorantffi a[sszonysá]gnak van egy házhelyek. A' Lorantffy Kata asszony részére való házhelyet Apai György ur[am] jobbágyi bíriják, felét Szakal Márto[n], a' mint feljebb specificáltott, felét josvafei Bak András és Bak Péter bíriják.

Josvafeő

Bak András, 1/4 rész helyes, fia 3: János, Péter, Márto[n]. Ökre No. 6. [p. 23.:] Tehene No. 2. Juha No. 50. Sertése No. 7. Mikor a' majoroskodásra küldik, cimborával fog össze egy ekében; szőlőben penig, és más munkára, gyalogszerben.

Bak Péter, 1/4 rész helyes, fia 4: Gergely, István, Mihály és [a negyedik neve tollban maradt]. Ökre No. 8. Tehene No. 3. Juha No. 50. Sertés No. 8. Ez is úgy szolgál, mint az előtte való. Ezek ketten josvafei ülésektül semmi adót nem adnak, hanem a' feljebb említett korotnoki pusztának a' felétül fizetnek den. 25 1/2.

Bak János házhelye, 1/4 rész, kinek maradtott fia 1: István, a' feleségét vette el Vizes Mihály, most az gazdáskodik ottan. Ökre No. 6. Tehene No. 2. Sertése No. 3. Úgy szolgál, mint a' többi.

Pogan Péter, 1/4 rész helyes. Szeczeni részbül zálogosítottott. Öccse, Pogany István, egy kenyére[n] és kereseten vadnak, alku szeri[n]t tizenkét esztendeig adván egybe magokat. Ökrök van No. 4. Tehenek No. 2. Úgy szolgál, mint a' többi.

Pogany Mihály 1/4 rész helyes, Szeczeni részbül zálogosítottott, fia 1: [a név tollban maradt]. Semmiféle barma nincse[n], csak gyalogszerben szolgál, a' marhátlanság miatt.

Bak Mihály, 1/4 rész helyes, fia 1: Gergely. Most maga a' hadban állott, semmi marhája nincsen.

Bak Ferencz, kirúl az elebbi inventáriumban is emlékezet vagyó[n], még most is Egerszege[n] lakik, medio tempore a' kezesek kézbe[n] adták volt, de Csetnekrúl Szilagyi Mihály uram, a' maga hitire oly okkal bocsátotta volt el, hogy elsőben minde[n] ingó-bingó javát feliktatván Josvafőre, maga is hiti szerint feljő. De hitinek eleget nem tevén, most is helybe[n] lakik Egerszegen, felesége atyja házánál, inarcsi Nagy Andrásné, néhai Török Judith asszony leánya, inarcsi Nagy Borbála keze alatt. Vagyon fia 1: János. Ökre No. 3. Tehene No. 2. Erre új tisztartó uram[na]k gondot kell viselni.

A' házhely után való földekbül, a' kiket bevetnek, kilencedet [p. 24.:] adnak, mind őszi, s mind tavaszi vetésekbül.

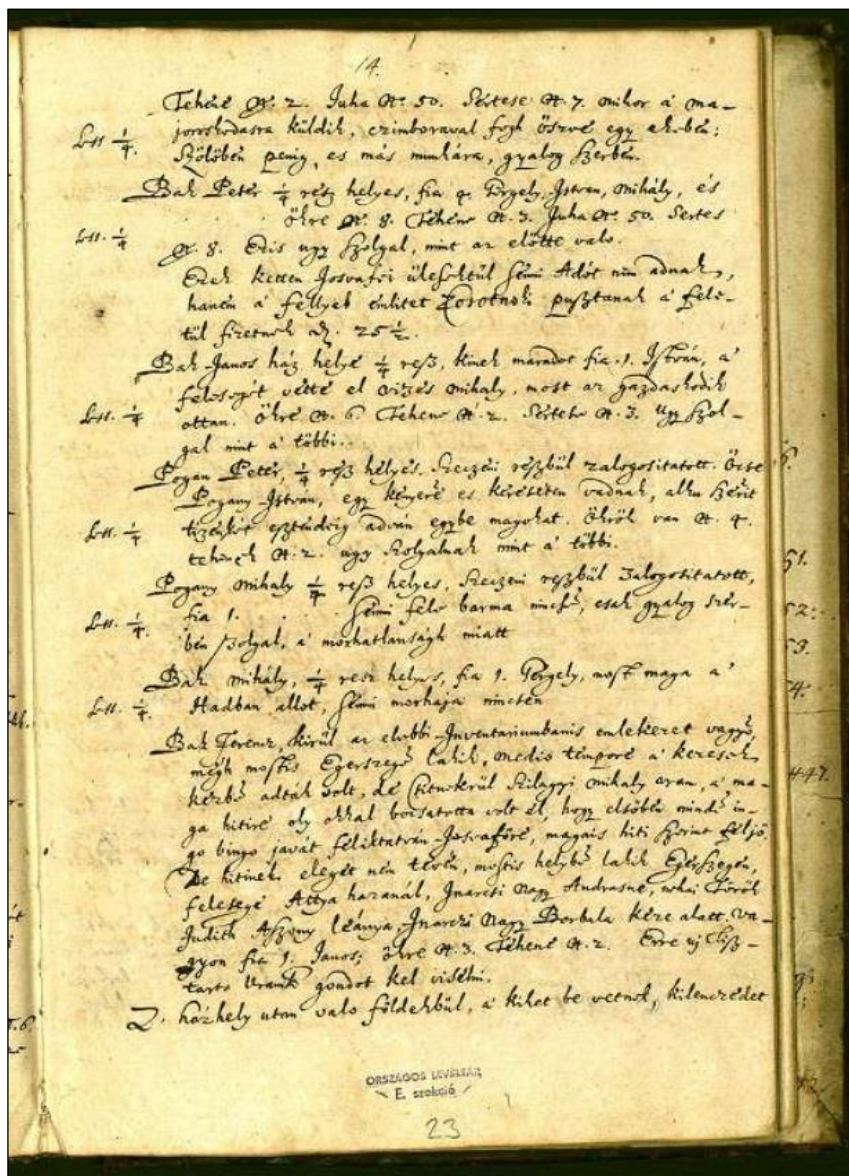
Bárdos erdőbül irtott szőlőt bírnak: Bak András, Bak Péter, Bak Mihály, Bak Jánosné ura, Vizes Mihály. Ebbül való dézma csak Lorantffi Kata asszony részére jár, hetedet adnak belőle.

Vadnak több szőlők is, melyekbül kilenceddézmát adnak, a' mely köz kádra megye[n]. A' mely köz dézma elsőben megye[n] négyfelé. Annak egyik részbül vesznek a' Szecseni részre és Lorantfi részre, azzal kétfele osztoznak, felét Lorantfi Susanna maradéki számára, felét Lorantfi Kata asszony után, Apafi György uram számára.

A' josvafei felső malom jár a' csetneki urak számára, annak jövedelme elsőben megye[n] négy felé. Abbul a' Szecseni részt csetneki Pap Mátyás veszi el. A' Lorantffi résszel ketten osztoznak. Mindazo[n]által közönségese[n] a' csetneki urak részérül Bak Gergely esküttetett a' malomnak gondviselésére, és ő tudja, kinek-kinek mennyi rész esik belőle. [...]

[a margón Korotnokardónál:] sess[io] 1

[a margón jelezve minden jósvafői jobbágnál, azaz mind a hatszor:] sess[io] 1/4

Apafi Miklós 1683. évi hagyatéki leltárának 23. oldala
(Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára)

Jegyzetek

[p. 1.:] ANNO DOMINI 1683. DIEBUS 8. ET SUBSEQUENTIBUS MENSIS MARTII – (lat.) az Úr 1683. évében, március hó 8. és azt követő napjaiban

RELICTÁJA – (lat.) özvegye

APPLICÁLT – (lat.) csatlolt

REND SZERINT, HIT UTÁ[N] VALÓ FELÍRÁSA – teljes jogok alapján, eskü után történő összeírása

IDE BOCSÁTOTT DEPUTÁTUSI – ide kiküldött megbízottai

[p. 22.:]

HARMADIK P[RAE]DIUM – harmadik puszta (elpusztult falu helye), a szövegben szereplő előbbi kettő: Feketefűz és Kisfalu

FELJEBB SPECIFICÁLTATOTT – korábban a szövegben részletezve lett

NO. – (lat. numero) szám(a)

MAJOROSKODÁSRA KÜLDIK, CIMBORÁVAL FOG ÖSSZE EGY EKÉBEN – majorsági földek megművelésére küldik, társsal fog össze egy ekében (ígás robotról van itt szó), az eke itt mértékegység, egy ekés szántó kb. (Bogdán ...)

PENIG – pedig

GYALOGSZERBEN – gyalogrobotban

ÜLÉSEKTÜL SEMMI ADÓT NEM ADNAK – telkek után nem adóznak (cenzust nem fizetnek)

KOROTNOKI PUSZTÁNAK – az elpusztult középkori falu, Korotnokardó határába eső földről van szó

DEN. – (lat. denarius, itt tisz. tárgyesetben: denarios) dénár(oka)t

HÁZHELYE – pusztatelekről, azaz elpusztult telekről (deserta sessio) van szó, a szövegből kiderül, hogy egykori birtokosa egy fiút és özvegyet hagyott hátra, akinek a második férje gazdálkodik a telekhez tartozó földeken

SZECZENI RÉSZBÜL ZÁLOGOSÍTTATOTT – a Széchényi család birtokrészéből vették haszonbérbe

EGY KENYÉRE[N] – együtt lagnak

MARHÁTLANSAG MIATT – mivel nincs ígás jószágá

HADBAN ÁLLOTT – katona volt

ELEBBI INVENTÁRIUMBAN IS EMLÉKEZET VAGYON – korábbi vagyoneleltárban is megemlékeztek

MEDIO TEMPORE A KEZESEK KÉZBE[N] ADTÁK VOLT – félidőt letöltve (talán fél évente) a zálogbirtokosok egymás között továbbadták

A' MAGA HITIRE OLY OKKAL BOCSÁTOTTA VOLT EL, HOGY ELSŐBEN MINDE[N] INGÓ-BINGÓ JAVÁT FELIKTATVÁN JOSVAFÖRE, MAGA IS HITI SZERINT FELJÓ – magának megesketve, olyan feltétellel engedte el, hogy minden vagyonát (állatait és eszközeit) felviszika Jósmafőre, és eleget téve esküjének ő is feljön

ERRE ÚJ TISZTARTÓ URAM[NA]K GONDOT KELL VISELNI. – értsd: vissza kell szereznie az új tisztartónak Égerszögről a jobbágyot

HÁZHELY UTÁN VALÓ FÖLDEKBÜL, A' KIKET BEVETNEK, KILENCEDET [p. 24.:] ADNAK – értsd: a beltelekhez tartozó kültelki szántó termése után földesúri kilenceddézsmát (a kilencedik tizedet), mint terményjáradékot adnak

BÁRDOS ERDŐBÜL IRTOTT SZŐLŐT – értsd: a falu járandóságának tartott erdőből irtványként létrejött szőlőt

DÉZMA CSAK LORANTFFY KATA ASSZONY RÉSZÉRE JÁR, HETEDET ADNAK BELŐLE – értsd: ezek szerint még él az elhunyt Apafi Miklós anyja, Lorántffy Kata (Lorántffy Zsuzsanna féltestvére), de mivel irtványszőlőről van szó, hetedrész borral (vagy mustal) adóznak

VADNAK TÖBB SZŐLŐK IS, MELYEKBÜL KILENCEDDÉZMÁT ADNAK – értsd: a többi meglévő, magánbirtoknak számító szőlőkből a szokásos kilenced (a kilencedik tized) jár

KÖZ KÁDRA MEGYE[N] – értsd: közösen művelik a szőlőket, így egy kádat használnak szüretkor (és dézsmáláskor), s azt követően osztják el a mustot/bort

Jósvafői születésű katonák a Nagy Háborúban

A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, valamint a Honvédelmi Minisztérium 2012-ben kezdte meg a magyar honosságú katonák veszteségi adatainak kereshető adatbázisba történő feldolgozását. 2020-ra elkészült a Magyar Katona Áldozatvállalása, azaz az első világháború idején hősi halált halt, megsebesült és hadifogságba esett katonák adatbázisa, amely a www.katonahoseink.militaria.hu honlapon bárki számára elérhető.

Az adatbázisban történő keresés során ugyanahhoz a keresett személyhez több, kisebb-nagyobb eltéréseket tartalmazó adatlap is megjelenhet, mivel az adatok különböző adatforrásokból származnak. Az adatbázisban az alábbiakra lehet keresni: név; rendfokozat; csapattest; alosztály; alakulat; születési hely, idő; honosság ország; honosság megye; veszteségi eset típusa; helyszíne; időpontja; eltemetés helye.

*A jósvafői hősi emlékmű részlete, 1944. május
(dr. Nahaj Balázs Ferenc archívumából)*

Az adatbázisban huszonhat jósvafői születési hellyel rendelkező névvel találkozhatunk, előfordul, hogy egy személyhez több adatlap is tartozik a különböző forrásból származó adatok miatt (ahol azonos személynél a név írásmódja különbözik, ott az adatokat külön tételként szerepeltetjük). Tekintsük át a jósvafői vonatkozású adatlapokat és adatokat!

Balog Lajos

Rendfokozat: gyalogos; **csapattest:** HIR. /Honvéd Infanterieregiment=honvéd gyalogezred/ Nr. 8.; **alosztály:** - (nincs adat).

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1887; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: hadifogoly; helyszíne: Rußland; időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Béres Dániel

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: 2. század.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1899; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: cs. és kir. tartalékkórház, Miskolc; időpontja: 1918.09.09.; eltemetés helye: Miskolc.

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: 2. század.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: - (nincs adat); honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: cs. és kir. tartalékkórház, Miskolc; időpontja: 1918.09.09.; eltemetés helye: Miskolc.

*Hősök temetője, Miskolc, 2019
(Fotó: dr. Nahaj Balázs Ferenc)*

Deli István

Rendfokozat: őrzető; csapattest: k. u. /königlich-ungarisch=magyar királyi/ Lir. /Landwehr Infanterieregiment=honvéd gyalogezred/ n. R. 9.; alosztály: 9. MGA. /Maschinengewerhabteilung=géppuskás osztag/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1886; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: sebesült; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Deli Kálmán

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: k. u. /königlich-ungarisch=magyar királyi/ LIR. /Landwehr Infanterieregiment=honvéd gyalogezred/ Nr. 9.; alosztály: 5. Komp. /Kompanie=szászad/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1884; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: sebesült; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Dely István

Rendfokozat: őrvezető, címzetes tizedes; csapattest: IR. /Infanterieregiment=gyalogezred/ Nr. 34.; alosztály: 7. Komp. /Kompanie=szászad/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1893; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: sebesült; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Dely József

Rendfokozat: tizedes; csapattest: IR. /Infanterieregiment=gyalogezred/ Nr. 34.; alosztály: 7. Komp. /Kompanie=szászad/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1876; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: sebesült; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Garan Bertalan

Rendfokozat: - (nincs adat); csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: 3. pótszászad.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1892; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: a csatatéren, Zadwórze, Galícia; időpontja: 1915.07.10.; eltemetés helye: Zadwórze.

Rendfokozat: - (nincs adat); csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: 2. pótszászad.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1892; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: Zadwórze, Galícia; időpontja: 1915.07.10.; eltemetés helye: Zadwórze.

Gereguly Ferenc

Rendfokozat: népfelkelő gyalogos; csapattest: HIR. /Honvéd
Infanterieregiment=honvéd gyalogezred/ Nr. 9.; alosztály: - (nincs adat).

Születési és honosság adatok: születési hely: Jószafo; születési idő: 1874; honosság
(ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: hadifogoly; helyszíne: Skobelew, Gebiet Ferghana, Rußland;
időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Juhász László

Rendfokozat: - (nincs adat); csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: - (nincs
adat).

Születési és honosság adatok: születési hely: Jószafo; születési idő: - (nincs adat);
honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: Lubne, Galícia; időpontja: 1915.03.22-23.;
eltemetés helye: Lubne.

Rendfokozat: népfelkelő; csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: - (nincs
adat).

Születési és honosság adatok: születési hely: Jószafo; születési idő: 1895; honosság
(ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: a csatatéren, Lubne, Galícia; időpontja:
1915.03.23.; eltemetés helye: Lubne.

Rendfokozat: népfelkelő; csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: - (nincs
adat).

Születési és honosság adatok: születési hely: Jószafo; születési idő: 1895; honosság
(ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: Lubne, Galícia; időpontja: 1915.03.23.;
eltemetés helye: Lubne.

Kiss Bálint

Rendfokozat: őrzető, címzetes tizedes; csapattest: IR.
/Infanterieregiment=gyalogezred/ Nr. 34.; alosztály: 7. Komp. /Kompanie=század/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jószafo; születési idő: 1893; honosság
(ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: sebesült; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: - (nincs adat);
eltemetés helye: - (nincs adat).

Marnyi László

Rendfokozat: népfelkelő gyalogos; csapattest: IR. /Infanterieregiment=gyalozezred/ Nr. 34.; alosztály: - (nincs adat).

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1895; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: hadifogoly; helyszíne: Taschardshuj Buchara, Rußland; időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Matos József

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: IR. /Infanterieregiment=gyalozezred/ Nr. 34.; alosztály: 14. Komp. /Kompanie=század/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: - (nincs adat); honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: sebesült; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Murinyi László

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: IR. /Infanterieregiment=gyalozezred/ Nr. 34.; alosztály: 9. Komp. /Kompanie=század/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: - (nincs adat); honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: hadifogoly; helyszíne: Rußland; időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Obagy János

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: IR. /Infanterieregiment=gyalozezred/ Nr. 34.; alosztály: 22. Komp. /Kompanie=század/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1896; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: 1./10. 1916; eltemetés helye: - (nincs adat).

Obagy János

Rendfokozat: népfelkelő gyalogos; csapattest: cs. és kir. 34. gyalozezred; alosztály: 13. tábori század.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1896; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 45.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: a csatában, Jasionów, Galícia; időpontja: 1916.10.01.; eltemetés helye: Jasionów.

Rendfokozat: népfelkelő gyalogos; csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: 13. tábori század.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1896; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: Jasionow, Galícia; időpontja: 1916.10.01.; eltemetés helye: Jasionow.

Rendfokozat: népfelkelő gyalogos; csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: 13. század.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1896; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: Jasionow, Galícia; időpontja: 1916.10.01.; eltemetés helye: Jasionow.

Obbágy János katonaruhában. A fotó Leon Hausen Przemysl, ulica trzeciego maja

N: 16. szám alatti műhelyében készült.

(dr. Nahaj Balázs Ferenc archívumából)

Pogány Miklós

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: - (nincs adat).

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1880; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: cs. és kir. tartalékkórház, Trencsén; időpontja: 1916.01.07.; eltemetés helye: Csákfalva.

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: cs. és kir. 34. gyalogezred; alosztály: - (nincs adat);

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1880; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: halott; helyszíne: cs. és kir. tartalékkórház, Trencsén; időpontja: 1916.01.07.; eltemetés helye: Csákfalva.

Rito József

Rendfokozat: vadász; csapattest: FJB. /Feldjägerbataillon=tábori vadászszázalaj/ Nr. 15.; alosztály: 1. Komp. /Kompanie=század/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1890; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: sebesült; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Schwartz Gyula

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: k. u. /königlich-ungarisch=magyar királyi/ LIR. /Landwehr Infanterieregiment=honvéd gyalogezred/ Nr. 9. ; alosztály: (nincs adat).

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1884; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: hadifogoly; helyszíne: Nikolsk-Ussuryjsk, Rußland; időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

Tóth Miklós

Rendfokozat: gyalogos; csapattest: SappB. /Sappeurbataillon=árkászszázalaj/ Nr. 7, zugeteilt vom IR. /beosztva Infanterieregiment=gyalogezred állományából/ Nr. 34.; alosztály: 5. Komp. /Kompanie=század/, 1. MilArbAbt. /Arbeiterabteilung=munkásosztag/.

Születési és honosság adatok: születési hely: Jósvafő; születési idő: 1885; honosság (ország): Magyarország; honosság (megye): Abaúj-Torna.

Veszteségi eset: típusa: sebesült; helyszíne: - (nincs adat); időpontja: - (nincs adat); eltemetés helye: - (nincs adat).

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 45.

Az adatbázisban szereplő adatok szerint a jósvafői születésű katonák az alábbi gyalogezredekben, zászlóaljokban teljesítettek szolgálatot az első világháború idején:

- 7. árkászzászlóalj,
- 8. honvéd gyalogezred,
- 9. honvéd gyalogezred,
- 15. tábori vadászzászlóalj,
- 34. gyalogezred,
- magyar királyi 9. honvéd gyalogezred,
- császári és királyi 34. gyalogezred.

dr. Nahaj Balázs Ferenc

Források:

<https://katonahoseink.militaria.hu/search#> (2020.10.02.)

<https://katonahoseink.militaria.hu/help> (2020.10.02.)

*Az I. és II. világháborúban elesett jósvafői katonák tiszteletére állított hősi emlékmű
(Fotó: dr. Nahaj Balázs Ferenc)*

Trianon 100 – Határváltozások Jósvafő környékén

Éppen száz éve, hogy az I. világháborút vesztes oldalon záró Magyarországot, mint az Osztrák–Magyar Monarchia egyik utódállamát, a trianoni békeszerződés (valójában békediktátum) rendelkezéseinek elfogadására kényszerítették. Az 1920. június 4-én aláírt dokumentum részben a monarchia felbomlása miatt, részben a környező államok területi követeléseinek kielégítése céljából új országhatárokat határozott meg. Az „ezeréves” (Horvátországgal együtt számított) Magyarország ekkor veszítette el területének több mint kétharmadát (72%), s a Kárpát-medence peremterületén a monarchia nemzetiségi sokszínűsége következtében sok kis multinacionális állam jött létre (az elcsatolt területeken összesen 6 állam osztozott, kisebb területek még Lengyelországhoz és Olaszországhoz is kerültek).

Magyarország új határának politikai kijelölését (=delimitáció) a békeszerződés szövege részben konkrét, részben vázlatos meghatározásokkal oldotta meg. A legtöbb esetben igazodási pontok meghatározására és egyes objektumok, települések hovatarozásának rögzítésére került sor, azzal a kiegészítéssel, hogy a konkrét határvonalak meghatározása, határkövekkel való kijelölése és ennek dokumentálása (=demarkáció) a szövetséges és társult hatalmak által létrehozott nemzetközi határmegállapító bizottságok végzik majd 1921 és 1925 között (SUBA 2020).

A határvonal szöveges meghatározása a békeszerződés II. fejezetében („Magyarország határai”), azon belül is a 27. cikkben kapott helyet, s ezt a 28. cikk szerint kiegészítette egy 1:100.000-es léptékű térkép (ahol a szöveges leírás és a térkép között eltérés mutatkozott, ott a szöveg az irányadó). A szöveges leírás a „Cseh-Szlovákiával” közös új határvonalat összesen 27 szakaszban állapította meg, ezek közül a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye északnyugati részét (keletről nyugat felé haladva, a Hernád és Sajó közét ismertetve, a szöveget a békediktátumot „becikkelyező” 1921. évi XXXIII. törvénycikkből kiemelve) az alábbiak érintették:

„II. RÉSZ

Magyarország határai

27. Cikk. *Magyarország határai következőképpen állapítatnak meg:*

...

4. *Cseh-Szlovákiával:*

...

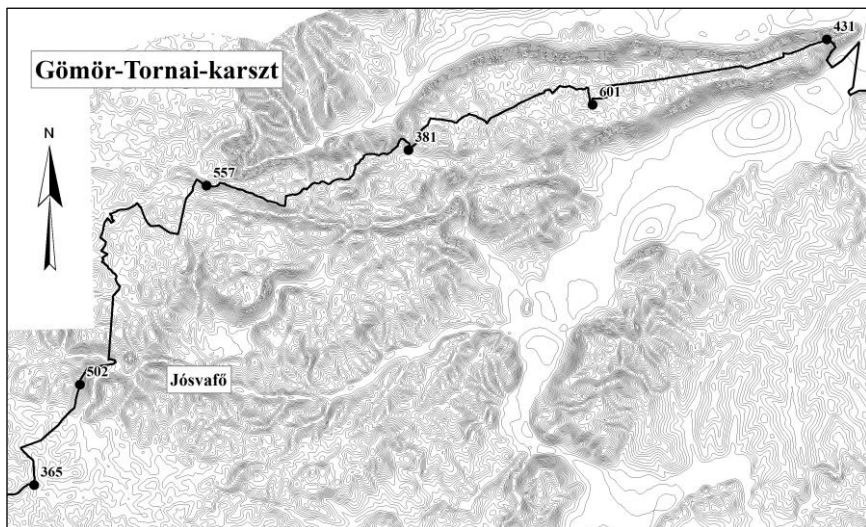
- *a Hernád folyása;*

- *innen nyugat felé a 330. magassági pontig, körülbelül 1500 m-re Perénytől délnyugatra: a helyszínen megállapítandó vonal, amely Cseh-Szlovákiának hagyja Miglécnémeti és Perény helységeket, Magyarországnak pedig Tornyosnémetit;*

- innen nyugat felé a 291. magassági pontig, körülbelül 350 m-re Jánoktól délkeletre: az északra fekvő Bodva és a délre fekvő Rakaca medencéinek vízváltó-vonala, amely egészen magyar területen hagyja a gerincen átvonuló utat Buzitától délkeletre;
- innen nyugat-északnyugat felé a 431. magassági pontig, körülbelül 3 km-re Tornától délnyugatra: a helyszínén megállapítandó vonal, mely Cseh-Szlovák-országnak hagyja Jánok, Tornahorvátai és Bodvavendégi helységeket, Magyar-országnak pedig Tornaszentjakab és Hidegvégárdó helységeket;
- innen délnyugat felé a 365. magassági pontig, körülbelül 12 km-re Pelsőctől dél-délkeletre: a helyszínén megállapítandó vonal, amely a 601., 381. (a rozsnyó-edelényi úton), 557. és 502. magassági pontokon át halad;
- innen dél-délnyugat felé a 305. magassági pontig, körülbelül 7 km-re Putnoktól északnyugatra: a vízváltó-vonal nyugatra a Sajó, keletre pedig a Szuha és a Keleméri[-patak]medencéi közt;
- innen dél-délnyugat felé a 278. magassági pontig a Sajó és a Rima összefolyásától délre: a helyszínen oly módon meghatározandó vonal, hogy a bánrvevei pályaudvar Magyarországnak maradjon, de amely lehetővé teszi, hogy szükség esetében a pelsőci és losonci két vasúti vonal közt cseh-szlovák területen összekötő vonal legyen építhető; ...”

A leírásból Jósvafő térségében, a Gömör-Tornai-karszton a Hidvégárdótól („431. magassági pont”) nyugatra eső szakasz, vagyis az „innen délnyugat felé a 365. magassági pontig, körülbelül 12 km-re Pelsőctől dél-délkeletre: a helyszínén megállapítandó vonal, amely a 601., 381. (a rozsnyóedelényi úton), 557. és 502. magassági pontokon át halad” rész érdekes és mérvadó. Ennek a leírásnak az értelmezéséhez a korabeli térképek (elsősorban a 19. század végén készült III. katonai felmérés segítségével) röviden tekintsük át, hogy az egyes azonosítási pontok (keletről nyugat felé haladva) hol és hogyan is helyezkednek el:

- 431. magassági pont = Ez a pont Hidvégárdótól északra, az Alsó-hegy gerincén, a mai szlovákiai kőbánya nyugati peremén helyezkedik el, mai magassága 427 m.
- 601. magassági pont = Ez a pont Komjátitól északra, szintén az Alsó-hegy platóján, a Vecsem-bükk magaslatán található. Mai magassága a korábban mért, illetve számított értéktől jóval elmarad, csak 553 m.
- 381. magassági pont = Ez a pont Vidomájtól északra, az Alsó-hegy nyugati végén fekszik, közvetlenül a Szögliget–Körtvélyes közötti út (a szerződés szövegében „rozsnyóedelényi” út, napjaink szóhasználata szerint „vidomáji út”) mellett. Mai magassága a korábbi értékkel teljesen megegyező.
- 557. magassági pont = Ez a pont a Ménes-völgy végének északi felén fekszik, a magaslatot Mész-hegy néven jelzik a térképek. Újabb magassága 558 m.
- 502. magassági pont = Az aggteleki Poronya-tető magaslata, ma is 502 m.
- 365. magassági pont = Az Aggtelekről délnyugatra fekvő „Hármashatár” gyenge magaslata, Aggtelek, Szuhafő és Tornaalja települések közigazgatási határának találkozási pontja, az akkori országutak kereszteződési helye. Mai magassága 370 m.

A trianoni békediktátum által meghatározott, Gömör-Tornai-karsztra eső határpontok helyzete egy szintvonalas térkép kivágatán

A Gömör-Tornai-karszt területén végighúzódó új országhatárt az illetékes határ-megállapító bizottság a megnevezett pontokon keresztül, a közigazgatási határok, birtokhatárok és a feltételezett/hozzávetőleges vízválasztó-határvonalak figyelembe vételével állapította meg (karsztvidéken vízválasztót meghatározni problémás és sok szempontból értelmezhetetlen feladat, legalábbis domborzati alapon biztosan):

- Hidvérgárdótól (431. magassági pont) Derenk községhatár nyugati végéig (a Lizina-forrás, illetve Sárog-kert vonaláig) jórészt közigazgatási határon (az egykori községhatárokon) fut az új országhatár. A korábbi községhatárokhöz képest csak két kisebb befűződés mutatkozik, mindkét esetben a szerződésben rögzített pontok miatt. Ez magyarázza tehát a Vecsem-bükk furcsa beszögellését (601. magassági pont) és a vidomáji út melletti szegletet (381. magassági pont) is (TIMÁR 2020).

- Derenk ügyéről röviden külön is emlékezzünk meg. A történeti kutatások (RÉMIÁS 2010) szerint itt első változatban (véltetően a Vidomáj melletti 381. magassági pont befűződése okán) a falu főutcáján húzták meg a leendő határvonalat, s csak a lakosság felháborodása, majd az azt követő, határozottan Magyarországhoz való ragaszkodást mutató népszavazás eredményezte, hogy az országhatár végül a derenki községhatár északi vonalára (a mai államhatár vonalára) került.

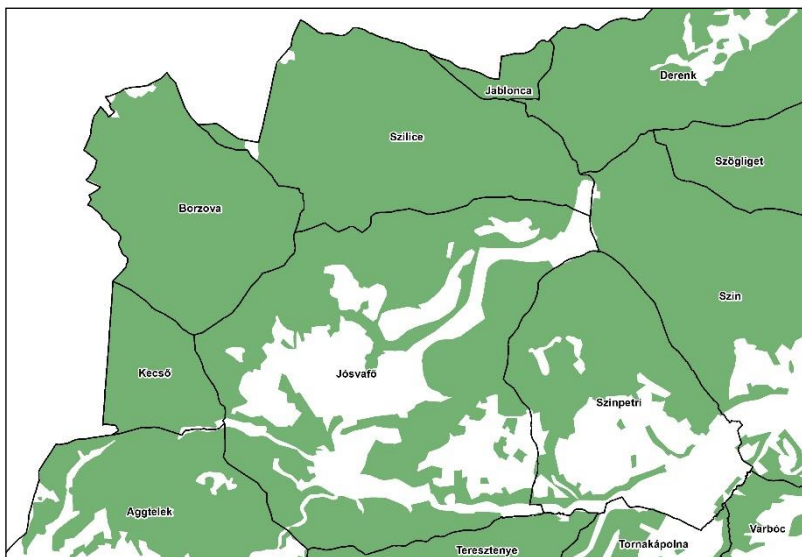
- Derenk községhatár nyugati végétől az országhatár a Mész-hegy magaslatáig, a domborzati alapon meghúzható vízválasztó nyomvonalán (557. magassági pont) fut és ezen a szakaszon belehasít Jablonca és Szilice községhatárba is.

- A legérdekesebb a Mész-hegy (557. magassági pont) és a Poronya-tető (502. magassági pont) közötti szakasz kérdése. Egyrészt, ha nem lett volna rögzítve az 557. pont, az új országhatár Vidomáj és az aggteleki Poronya-tető között futhatott volna akár délebbre, például Jósvalő községhatárán is (ez esetben Jósvalő teljesen határmenti település lett volna). Másrészt a Mész-hegy és a Poronya-tető között (a Szilicei-plató karsztfennsíkjáról lévén szó) domborzati alapon vízvázalástó-vonalat húzni lényegében lehetetlen volt, így valószínűleg a birtokhatárokhoz igazodtak. A Ménes-völgy végétől dél felé haladva ugyan átmetszették a szilicei magántulajdonosok földjeit, a Lófej-forrástól északnyugatra fekvő Dobos magaslatától viszont – jelentős területeket levágva Borzova és Kecső községhatárokból – már az Andrásy család haragistyai birtoktestjének (a későbbi kincstári erdőtömbnek) északnyugati-nyugati szélén fut az újonnan kijelölt országhatár. A karsztfennsíkot átmetsző kijelölés lényegében itt a magyar félnek kedvezett, mert a határt akár az Andrásyak erdőtömbje keleti felén is meghúzhatták volna (ez esetben észak felől a Lófej-völgy irányából csatlakozott volna az országhatár Jósvalő községhatárához).
- A Kecső-völgyből a Poronya-tetőre (502. magassági pont) felkapaszkodó országhatár ismét csak közigazgatási határon (Aggtelek község határán) halad, így éri el a Hármashatárnál levő igazodási pontot (365. magassági pont).

A Gömör-Tornai-karsztot átszelő határszakaszcsoportról a határmegállapító bizottság 1922. szeptember 26-án döntött, ezt követően történt meg a határvonal terepi kitűzése. A bizottság részletes leírása alapján a töréspontokat előbb ideiglenesen, fakarókkal jelölték, majd miután ezt egy szemlebizottság ellenőrizte, megtörtént a végleges, határkövekkel való kijelölés (SUBA 2020). A szerződés szövegében elkülönített 27 csehszlovák-magyar határszakaszt római számok azonosították, ezekből a karsztot (teljes hosszában) a XII. szakasz érinti. A határkövek további, arab számokkal való sorszámozása a szakaszon belül nyugatról kelet felé történt.

Mint fentebb említettük, az új országhatár több település közigazgatási határába is belevágott. Ezekből a jelentősebb változások Szilice, Borzova, Kecső és Jablonca települések községhatárát érintették. Szilice községhatárából (Mihály-láza és Százholdas környéke) 1005 ha, Borzova községhatárából (Haragistya) 765 ha, Kecső községhatárából (Holt-kút-tető környéke) 275 ha, míg Jablonca községhatárából (Ménes-völgy: Bánya-oldal) 75 ha került Magyarország területére. A határváltozás kezdetben a tulajdoni viszonyokat nem érintette (a sziliceiek ezért jártak át sokáig kaszálni a Százholdasba), de a hosszabb távú változások minden esetben az egykori tulajdonosok teljes vagy részleges sérelmével zárultak.

A Magyarország területére került községhatár-részterületeket a magyarországi földnyilvántartás – függetlenül attól, hogy az érintett települések egy másik ország területére kerültek – sokáig ugyanabban a községhatárban tartotta nyilván, amelyből azokat az országhatár levágta. Ez így volt egészen a II. világháború utáni időszakig, s csak az 1960-as években került sor összevonásokra (JÁRÁSI 1998). Ennek során Szilice, Borzova és Kecső községhatárok Magyarországhoz került részeit Aggtelek községhatárhoz csatolták (ez magyarázza a mai aggteleki községhatár kiterjedését és

Jószafo környéke a trianoni határ által levágott, Csehszlovákia területére került települések községhatár-részleteivel (Kecső, Borzova, Szilice, Jablonca)

meglehetősen furcsa alakját), míg Jablonca községhatár töredéke és az 1940-es években elnéptelenedett (kitelepített) Derenk közigazgatási határa Szőgligethez került. Az egykori községhatár-vonalak magyarországi részei sok helyütt még ma is – egy évszázad után is! – jól látszanak, így például Jószafoától északra, a Lófej-forrástól északnyugat (a Dobos) felé haladva a Borzova és Szilice hajdani határvonalát jelző határkövek sorban megtalálhatók.

Szomorad Ferenc

Irodalom:

Az 1921. évi XXXIII. törvénycikk (A trianoni békeszerződés teljes szövege). –

<http://www.trianon.hu/>

JÁRÁSI L. (1998): Az erdőgazdálkodás múltja. In: BAROSS G. (szerk.): Az Aggteleki Nemzeti Park. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, p. 395–410.

RÉMIÁS T. (2010): A szádvári uradalom lengyel (góral) telepesei a herceg Esterházyak és a gróf Andrássyak földesurasága alatt. In: SZIRÁCSIK É. (szerk.): Uradalmak kora. (Discussiones Neogradiens 10.) – Nógrád Megyei Múzeumi Szervezet, Salgótarján, p. 173–218.

SUBA J. (2020): Magyarország trianoni határainak kitézése. – <http://www.rubicon.hu/>

TIMÁR G. (2020): A gömör-tornai határ. – <http://trianon100.hu/blog-cikk/>

**Adalékok a jósvafői izraelita közösség történetéhez
(1943–1944)**

A jósvafői állami halotti anyakönyvének 1949. évre vonatkozó, illetve a jósvafői református egyház 1943 évre vonatkozó születési anyakönyvének lapozgatása során néhány olyan bejegyzést is találhatunk, melyekből az izraelita közösségre vonatkozóan tudhatunk meg adatokat, információkat. Tekintsük át ezeket a bejegyzéseket!

A jósvafői állami halotti anyakönyv 1949. évi 11. bejegyzésében a következőket olvashatjuk: „bejegyzés ideje: 1949. december 7.; elhalálozás ideje: 1944. június 15., éjjel 12 óra. Veiszberger Mária, Jósvafő, izr., 5 hónapos. Szülei: Veiszberger Ödön és Spitzer Margit. Elhalálozás helye: Auschwitz. Halál oka: erőszak útján való megsemmisítés. Megjegyzések: bejegyezve az edelényi járásbíróság P.K.1212/1949-4. sz. alatt kelt jogerős végzése alapján”

*A jósvafői izraelita temető sírkövei, 2019. június
(Fotó: dr. Nahaj Balázs Ferenc)*

A jósvafői református egyház születési anyakönyvének 1943-ban kelt bejegyzései szerint három izraelita személy (Dávidovics Magdolna Margit, Klein Ágnes Erzsébet és Klein Éva Mária) keresztelésére került sor az alábbiak szerint:

Dávidovics Magdolna Margit

„születésének napja: 1919. május 19.; keresztelésének napja: 1943. november 22.; keresztelendő neve: Magdolna Margit; szülei: Dávidovics Ignác és Klein Gizella izr. malomtulajdonos; lakhely: Jósvafő; keresztelő személy neve: Varga Imre sajkóközi lelkipásztor; észrevételek: 1/1943. sz. áttérési anyakönyv alapján”

Klein Ágnes Erzsébet

„születésének napja: 1939. október 4.; keresztelésnek napja: 1943. november 22.; keresztelendő neve: Ágnes Erzsébet; szülei: Klein Károly izr. és Davidovics Magda ref.; lakhely: Jósvafő; keresztelő személy neve: Varga Imre sajkóközi lelkipásztor; észrevételek: 1/1943. sz. áttérési anyakönyv alapján”

Klein Éva Mária

„születésének napja: 1943. április 2.; keresztelésének napja: 1943. november 22.; keresztelendő neve: Éva Mária; szülei: Klein Károly izr. és Davidovics Magda ref.; lakhely: Jósvafő; keresztelő személy neve: Varga Imre sajkóközi lelkipásztor; észrevételek: 1/1943. sz. áttérési anyakönyv alapján”

dr. Nahaj Balázs Ferenc

*A jósvafői templom és környéke egy 1944-es katonai térképen.
A térkép érdekessége, hogy a református temetőt jelölték,
ugyanakkor az izraelita temető nem került feltüntetésre.
(dr. Nahaj Balázs Ferenc archívumából)*

Jósvafői mozaik, beszélgetések a falu idős lakóival II.

Beszélgetés Simon Lajosné - Erzsike néniel

Simon Lajosné (születési neve: Bak Erzsébet) – Erzsike nénit – 2010 januárjában kerestem meg, hogy mint a település legidősebb embere meséljen gyerekkoráról, a település első és második világháborús időszakáról. Simon Lajosné azóta már nincs közöttünk, visszaemlékezése részleteinek felidézésével is emlékezzünk rá, és őrizzük meg emlékét:

„Én 1911-ben születtem. A háború azután mindjárt kitört. Az édesapám katona volt, a Volfner gyárba dolgozott (Újpesten), mint cipész. Zárt kapu volt, jártunk édesanyámmal. Ez hat éves koromig történt nekem. Mert el-el mentünk. Mire iskolába mentem, már hazakerültünk.”

„Volt ott lakhely, ott laktunk, a Vörös-tói bejáratnál. Ott ilyen kis lakás volt, meg a barlangbejárat előtt volt vendégszoba. Mi ott laktunk, onnan vonult be apa. Majd ő végezte tovább a mesterségét. Édesanyám is lebetegedett, vagy három évig szenvedett szegény... negyvenöt évesen halt majd meg.”

*A „Veres tó” és a barlangbejárat a mellette lévő kis házzal egy 1944-es katonai térképen
(dr. Nahaj Balázs Ferenc archívumából)*

„Majd itt szó volt, hogy nyílik a barlang. Nem vállalta el apa. Ő volt harangozó, éjjeli őr, kisbíró. Az egyháznál is vállalta a teendőket, meg az úrbériségnél. De csinált ő bizony féltalpat is, meg amire ideje volt.”

„Apa idehaza volt, mert a Vöröstói bejárat mellett, ott volt a cipészsége. Regecz Andor bácsi, Klain, meg Győri Béla. Ezek hárman voltak barlangvezetők. Jósvafőre jártak turisták, sokan, addig is. Ilyen idegenforgalmi hely volt Jósvafő. Aggtelek a postájáért is ide járt Jósvafőre be, azelőtt. Gyalog jártak. A postás Bodnár József volt (aki most elveszett fiúcska, annak az édesapja). Az édesanyja járt be a postáért, két nő. Hol az egyik, hol a másik. Minden nap bejöttek. Thuróczyné volt a postahivatal vezető. Ott volt a régi posta, a mostani kultúrház mellett. Azok maguk építették azt az épületet, Petriből került ide Thuróczy Endre, gazdálkodó család volt. Itt volt postahivatal vezető idős nő. Aggteleken a Vidruska-posta volt. Ott volt a posta, a toronytól kellett oldalt elmenni. De azok elkerültek Pestre a második világháború után”. ... „Édesapám Jolsván született, nyolcvanhárom éves korában halt meg.”

„1935-ben esküdtem meg az urammal, Simon Lajossal (szülei: Simon Dániel és Tózsér Mária. Édesanyja Aggtelekről került ide).”

„A második világháború után az uram nem volt itt, azok akartak elhelyezni. Oda volt fogságba. Azok akartak Pestre a testvéréhez elhelyezni. Az én uram is Szinből horda a levelet. Ide jártak Aggtelekről batuval a postáért. Vitték ki, gyalogos posta volt. Mi meg Szinből hordtuk ide a postát. Amikor mi még beálltunk a postához, akkor még nem volt, hogy pénz, csak ki kellett kézbesíteni, se újságot, semmit, nem kellett. Mikor a férjem bevonult, postás volt.”

Beszélgetés Tarczali Istvánnal

Tarczali Pista bácsit (anyja neve: Béres Margit) 2018 márciusában kerestem meg, hogy meséljen gyerekkoráról, a település második világháborús időszakáról. Visszaemlékezései egyes részeit idézzük most fel.

„Ott voltak a gyerekek meg a felnőttek, hát az emberek nem, mert azokat befogták dolgozni. Az én apám is henteskedett éppen. De itt szembe ez zsidó épület volt (ami eladó), azokat elvitték. Spitzerék laktak itt. Azt tudom, mint gyerek, hogy szombaton nekik nem lehetett tüzet rakni, hogy ők raknak tüzet a sparheltba vagy valami. Aztán mindig mást hívtak szombaton, én mint hat éves gyerek, meg tudtam csinálni, meg apámat is sokszor hívták.”

„Apám hentes volt, mert Spitzernek mészárszéke volt. Neki itt egy ilyen pincéje, jégverme volt. Még annak idején jeget hozattak bele, azt nem tudom, hogy honnan, de hoztak bele jeget és abba rakták a húst, még akkor hűtő nem volt. Amikor az utat építették, és az út kijebb ment, szélesítették az utat, akkor elbontották azt. Volt neki két lánya, Bözsi meg Olga, hát azok nagyobbak voltak tőlem. Ők ki is mentek, azok megmaradtak. Elvitték őket, de megmaradtak, talán Amerikába kerültek. Azóta az

egyik volt itthon, talán még pénzt is adott, hogy a zsidó temetőt tartsa rendbe talán Berecz Béla. Nála hagyott, hogy rendbe tegyék, lekaszálják a zsidó temetőt. Majd vissza is ment Amerikába.”

„Édesapám, ha vágta valamit, borjút, vagy ilyesmit, akkor ő bontotta nekik széjjel. Pedig nem volt szakember, csak megtanulta, mert a rokonoknak is ő járt disznót ölni, úgyhogy megcsinálta ezeket a dolgokat.”

„Édesapám 1903-ban született, Jósvafőn, Tarczali Istvánnak hívták. Azt nem tudtam kibogozni, honnét kerültek ide, mert voltak ők hatan-heten testvérek. Ezt a házat a testvére építette fel, mert ő meg főmolnár volt, itt is a faluba is, meg a nagyobb malmokba is. Ő járt őrölni, itt laktak, gyerekük nem volt, hát nem építhetnek-e egy házat öregségükre. Apám mondta, hogy itt van ez a hely, ők ezt építették maguknak, majd ránk maradt.”

D. A vámörleszt végző malom igazolásai.

1. A vámörlesztre jogosult vagy megbízottja az alábbi vámörleéseket végeztette:

2	3	4	5
Az őrlés időpontja (év, hó, nap)	Az őrlésre behozott gabonamennyiség tisztítás előtti súlya kg	A vám-feljegyzési (vámcsere) könyv sorszáma	A malomtulajdonos (bérlő) vagy megbízottjának aláírása és a malom bélyegzője
1941. VIII. 17	116	473	July
1941. IX. 21	312	707	July
1941. XII. 21	93	1197	July
1942. I. 20	111	1301	July
1942. III. 12	107	1530	Ritó

Liszt elválasztó malom Jósvafőn
739. sz. szegély
Ritó Jósvafő

Körményi vámtörlesztő hivatal
Jósvafő
1942. évi
Ritó Jósvafő

„Vámörleszt végző malom igazolásai”. Az 1942. március 12. napján őrölt gabonamennyiségnél a malomtulajdonos (bérlő) vagy megbízottjának aláírása mezőben a következőket olvashatjuk: „Ritó Jósvafő”
(dr. Nahaj Balázs Ferenc archívumából)

„Még akkor itt voltak az oroszok, de már hazajöttünk, már akkor biztosan csendesebb volt, már keresztanyámmal is lejöttünk egyszer, amit meséltem. Meg bejött talán apám is, hogy hogy vagyunk, mint vagyunk, meg az emberek is a faluból”. ... „Tél volt, hó volt így nem tudtak menni kifelé.”

„Amikorra mi hazajöttünk a barlangból akkora már kihurcolkodtak a faluból. Nem tudom hány száz katona lehetett az orosz hadseregbe, meg a németek is hanyan voltak. Azt nem tudom.”

„A faluba itt főztek, itt volt konyha az udvarban. Fiatal asszonyok voltak pucolni, krumplit, meg zöldséget, jönni kellett nekik. Abba a másik házba, mert mi abba laktunk, volt egy csaj, ilyen felcser volt vagy mi, ki tudja, nem német volt, mert az oroszok közül volt egy fiatal nő, ott aludt bent a házban, a szobában. Mint fiú gyereket, nekem is azt mondta, hogy gyere már ide, ott kellett vele aludnom. Mert hiányzott neki a családja biztosan otthonról. Ki tudja, mikor eljöttek már Oroszországból. Úgyhogy az igen szeretett engem. Ez nem az a nő volt, akit a szilánk megsebesített”.

„A fele nép, azt még most se tudom, hiába jósvafői vagyok, még most se tudom hol van, a Juhász töbörbe volt. Az olyan védett hely volt. Itt a szomszéd asszony is, Kontra Pirinek az anyja is mindig emlegette, hogy a Juhász töbörbe voltunk. Ott laktak. Mert háborúkor félt mindenki, hogy mi lesz, hogy lesz. Ez a két hely volt a barlang, meg a Juhász töbör, ahol a népek voltak.”

„Itt nálunk katonák nem voltak, hogy így elfoglalták volna a házat. Éjszaka csak aludhattak valahol, bár nem nagyon aludhattak, ha a németek a temetőn voltak, az oroszok meg onnan jöttek. Csak védték magukat, akár a német, akár az orosz”... „A németek kevesebben voltak, az oroszok úgy jöttek, mint az oroszok.”

„Én ott nőttek fel a mezőbe, volt egy szénapajta csinálva. Abba csináltak nekem vászon hátra való hordozót, abba voltam, mint kis gyerek, amíg a szüleim az aratást végezték. Bak Alberték, meg ketten hárman voltak ilyen módosabb paraszt emberek. A segítségért fizettek, akkor az volt a megélhetőség.”

„Mikor nagyobb voltam, már nekünk is volt tehenünk, apám által, akkor háborúkor nem volt nekünk semmi, amit el tudtak volna vinni, vagy meg tudtak volna enni. Nekünk a ház berendezése megmaradt épen, nem is bántottak senkit sem. Nem is hallottuk, hogy a civil népet molesztálták volna.”

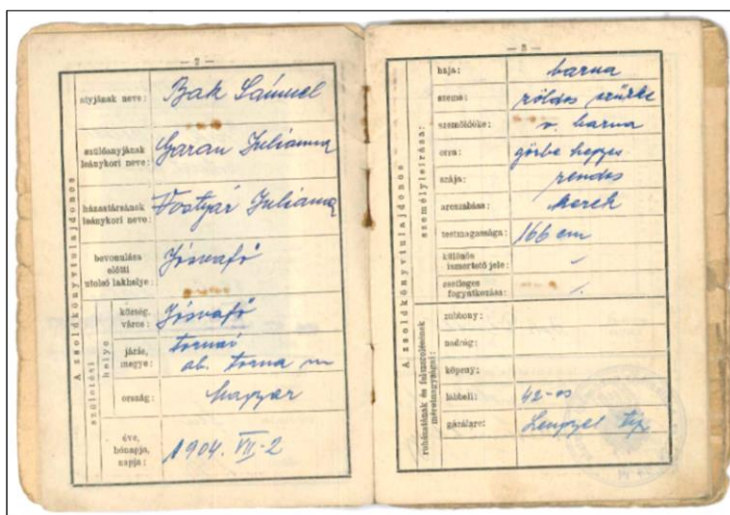
„Olyan színváltós elemlámpájuk volt az oroszoknak, ilyen színes plexik voltak benne, amiket lehetett húzgálni, lapos elemes volt. Zöld is, meg piros is volt rajta, elcsentem tőlük, de nem is keresték. Nem voltak azért olyan gonoszok. Még háború után is használtam sokáig.”

Beszélgetés Bak Gyulával

Bak Gyula bácsit (anyja neve: Vostyár Julianna) 2018 decemberében kerestem meg, hogy meséljen gyerekkoráról, édesapjáról, a település második világháborús időszakáról. Visszaemlékezései egyes részeit idézzük most fel.

„1904-ben született apám (Bak Dániel – a szerző), a bátyám 1938-ban született, utána jobban a paraszti sorsokat művelték. Más volt a kulák, meg más volt a paraszt. A kuláknak már lova volt, meg nagy gazdálkodási dolgai voltak, mint a jelenlegi helyzetben is. Itt az ember csak csodálkozik jelenleg is, hogy mi történt a területünkkel... Édesapám is volt katona, én is voltam katona, szakaszvezetőként szereltem le, akkor az ember megillette magát azzal, hogy a szüleimre nem vallok szégyent. Mert azt is meg kellett tenni, hogy katonasorban is felmutatni valamit, hogy valamire hajlamos az ember.” ... „Nem is szeretett ő (apám) dicsekedni, hogy volt. Sokat beszélgettek ők a kapuban lévő padon az idős szomszédokkal. Nem is igazán szerettem körülöttük lenni, amikor beszélgettek, mert az ember kicsit el is szégyellte magát. Mert voltam is katona, meg nem is, mert fegyverem nem volt. Laktanyaépítőknél dolgoztam.”

„Ungvárnál, meg valahol messzebb is voltak, fogságba voltak. Neki még nyugdíja se volt, nem hogy még a hadifogság idejét beszámolták volna neki. Paraszt volt, földműves volt, nem azzal foglalkoztak, hogy előléptetik.”

Bak Dániel 1943. október 1. napján kiállított zsoldkönyvének második és harmadik oldala
(Bak Gyula és Bak Gyuláné archívumából)

„Azt se halottam, tőlük, hogy valamilyen fegyverzetük lett volna. Mert csak a lapát volt a fegyver, a munkavégzés. Útépítés, meg a gátakat rendezték, vagy valami, hogy ne legyen helyzet változtatás azzal, hogy nem dolgoztatták őket...”

„Ő inkább a kiszolgáló alakulathoz tartozott nem a katonasághoz.”

„Nagybátyám is hadifogságban volt, mert az emlékoszlopon ott van a neve, Bak Sámuel. Ferenc bátyám meg itthon halt meg fiatalon tüdőgyulladásban, mert dolgozni kellett, nyári időszakban tüdőgyulladást kapott, el is vitte.”

„1956-ban mink is gyerekek voltunk, nyolc éves lehettem. Akkor jöttek a kőhorogtól befelé Aggtelekről harckocsival. Volt egy ember, aki leszökött onnan az 1956-os forradalom után és innen a ház mögül, a mogyorósból, meg a bokrok közül néztük, hogy merre hova megyen. Mert a feleségével ment, meg kicsi gyereket vártak, vagy nem is tudom mi. Jött a katonai kereskedő szolgálat rabszállító kocsival, négy öt katona ment utánuk. A Tohonyáról, a Kossuth barlang elől hozták lebilincselve, osztán lökték be a vagonba, és vitték. Mi azt a helyzetet nem éltük át.”

„A háborúkor, ahogy elő idézték, hogy a kőhorgon akartak kifelé menni a románok, ruszki katonák, meg a németek. A temetődombról puskázták a vendégeket, csak nem tudtak dűlőre menni, mert a helyre felmászni is meredek volt, akkor se tudtak. Ha harckocsik voltak azok se tudtak, a közúton ha akartak menni, de a haladást elcsinálták, elgátolták, mert volt egy fával beborított útszakasz, akkor se előre, se hátra. Nem hiszem, hogy nagyon igyekeztek volna, hogy átmentek volna Szlovákiának. Mert itten megállt az előrehaladás dolog. Nem tudom, hogy akkor Hidvégdó felé mentek-e, de akkor ez volt a célpont, de itt nagy hegyek, dombok voltak, nem ilyen jelenlegi helyzetű járművekkel mentek, de körmös harckocsik ha voltak, meg lóval, lovas szekérrel. Azt mindig mondták, hogy lóháton jöttek, mentek. De mindenütt az volt, hogy meg kellett állni hirtelen, akkor nem volt több igyekezetük.”

„Állítólag a Haragistyán ott maradtak lőszer, vagy mit tudom én mik. Csempészárú, vagy valamilyen bújtató helyen orvvadászoknak ilyen.”

„Ez a ház 1932-ben épült. Itt az első rész volt, a hátsó meg kamra volt, utána csinálódott az istálló.”

dr. Nahaj Balázs Ferenc

Visszatekintés hat évtizedre

Tizenkét éve jelent meg a Gömör-Tornai-karszt tájtörténeti monográfiája, Nagy Dezső kiváló írása. Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság részéről kedves barátom, Boldogh Sándor kért meg arra, hogy a könyv bevezetéseként írjam meg személyes gondolataimat, egyrészt mint az ANP Tanácsának az elnöke (akkor még volt ilyen...), másrészt mint ehhez a tájhoz kötődő kutató, aki már (akkor!) kerek ötven éve járta-járja ezt a vidéket. Azóta évek tucatja telt el, és éppen a koronavírus-járvány második hulláma zajlik. Eközben azon tűnődöm, hogy az idén már nem hallom a szarvasok bőgését a Nagy-oldalon, és nem láthatom az őszi színpompát a Szőlő-hegyen sem.

Legutóbb azokról az egyetemi hallgatókori élményekről írtam, amelyek elindítottak azon az úton, hogy számomra – ahogy akkor írtam – „több, mint térkép e táj”. Most azonban újra leárok az élményeimbe, talán még mélyebbre. Csak homályosan emlékszem rá, hogy nem sokkal a háború után, negyedik osztályos általános iskolásként jártam először a Baradlában. A villanyvilágítás még nem volt helyreállítva, a túravezetők petromax lámpákkal közlekedtek, így a barlang még sejtelmesebbnek, és az Óriások terme szinte beláthatatlannak tűnt. Hosszú szünet után jöttek az egyetemi éveim – a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem hallgatója lettem. Alighogy az első évem véget ért, 1958 nyarán az első éves biológiai-földrajzosok a másodéves történelem-földrajzosokkal együtt mentek Jósvafőre, kététes terepgyakorlatra. A fiúk az iskolában, egy kiürített tanteremben felállított tábori vaságyakon voltak elhelyezve, a lányok az iskolával szembeni kultúrházban, némileg „lakajosabb” viszonyok között lakhattak.

A terepgyakorlat vezetője Kádár László professzor volt, és három fiatalabb tanár, későbbi professzor volt még velünk, Borsy Zoltán és Pinczés Zoltán mint adjunktusok, és Justyák János, mint kezdő, éppen frissen nősült tanársegéd. A két adjunktus is velünk lakott a tábori szálláson. Általában arra ébredtünk, hogy kora reggel Pinczés Zoltán elkezdte szíjon fenni a borotváját, nagy csattogással. Volt köztünk egy idősebb, már katonaviselt zord férfiú is, akit csak Pali bácsinak szólítottunk, ő fel is mordult ilyenkor, lakonikus tömörséggel: „menjen ki!”. Az adjunktusok motorral jártak, mi pedig mindenhová gyalog; geomorfológiai térképezésre a Vörös-tóhoz, illetve térképezni és mikroklimát mérni a Baradlába. A hét vége szabad volt, ekkor megérkezett az évfolyamunkat patronáló ifjú tanársegéd, Juhász-Nagy Pál.

Nem voltunk egyedül, mivel a Tengerszem Szálló alatti kempingben (a mai játszótér helyén) volt egy KISZ-tábor, lakói minden reggel, menetoszlopban, mozgalmi dalokat énekelve vonultak. Mi viszont esténként a kocsmában, Juhász-Nagy Pál társaságában „zenei képzésben” is részesültünk, buzgón énekelve az erősen tájjellegű „Krasznahorka büszke várát”, és számos hasonló dalt. Fel is jelentettek bennünket a rektornál, szakállat viselő, idősebb hallgatótársunkra még a „Kossuth-szakállas

ellenforradalmár” jelzõt is ráaggatták. Szerencsénkre, Rapcsák András professzor, mint rektor is „helyén kezelte a dolgokat”, és a fegyelmi eljárás elmaradt. Esténként a kultúrház udvarán, gyér villanyfény mellett még kispályás focimeccsek is voltak – a bifõ/tõfõ barátság jegyében, ki tornacipõben, ki bakancsban, kinek éppen mije volt. Az utóbbinak egy alkalommal szenvedõ alanya voltam, mivel „letalpaltak”, és a „tettes” egy szögfejekkel kirakott talpú lábbeli, jobban mondva a tulajdonosa volt. Pinczés Zoltán rögtön motorra ültetett és Aggtelekre vitt, orvoshoz, aki elõször ezt kérdezte: „lórúgás?”, majd nemleges válaszomra megkönnyebbülten nyugtázta: „csak állati erõvel”.

Nagy szükségem is volt, hogy gyorsan rendbe jöjjek, mert teljesen váratlanul barátokra leltem. Egyszer néhány évfolyamtársammal kissé elcsellengtünk, a Tohonya-völgybe, ahová akkor még csak gyalogösvény vitt, a szekérút a Szelcepuszta felé vivõ dombháton haladt. Azt vettük észre, hogy a völgy oldalában egy magányos ház áll. Odakiváncsiskodtunk, és kitudtunk, hogy a nemrég létesült karsztkutató állomás melléképületében néhány felsõbb évfolyamos ELTE-s biológia-földrajzos hallgató lakik, akik közül az egyiket, Legány Bandit, a késõbbi nyíregyházi fõiskolai tanárt, kiváló ornitológust még Fazekas-gimnáziumi éveim idejébõl ismertem. Amikor megtudták, hogy vasárnapra nincs programunk, rögtön felajánlották, hogy menjünk el velük a Haragistyára.

A Haragistyai virág- és lepkégazdagsága lenyûgözött. Akkor láttam elõször nagy nyárfalepkét. Egy már kissé kopott, tépett hátsószárnyú nõstény éppen tojásait rakta egy alacsonyabb rezgõ nyárfakoronájába. Volt sokféle olyan lepke, amit akkor a hazai szakirodalom ritkának tartott, ilyen volt a ritkás gyertyános-tölgyesekben tömeges sápadt szemeslepke, a gyepekben pedig – nevére rácafolva – a lápi gyöngyházlepke nyüzsgött. Volt olyan faj is, amit addig csak a Bükk-hegységébõl ismertünk, így kapta a bükki boglárka nevet. Szép számmal láthattuk a haragistyai erdészház környékén. A ház akkor még lakott volt, ott élt a kemény kézfogásáról híres-hírhedt Balázs László, a „haragistyai erdész” és családja, szép számú „földszintes” disznófogó kutyájával. Akkor még, jórészt neki köszönhetõen, nem volt túltartott vaddisznó állomány. A Haragistyát az elsõ látogatás alkalmával olyannyira a szívembe zártam, hogy úgy gondoltam, az élményt meg kell osztanom néhány lepkészársammal.

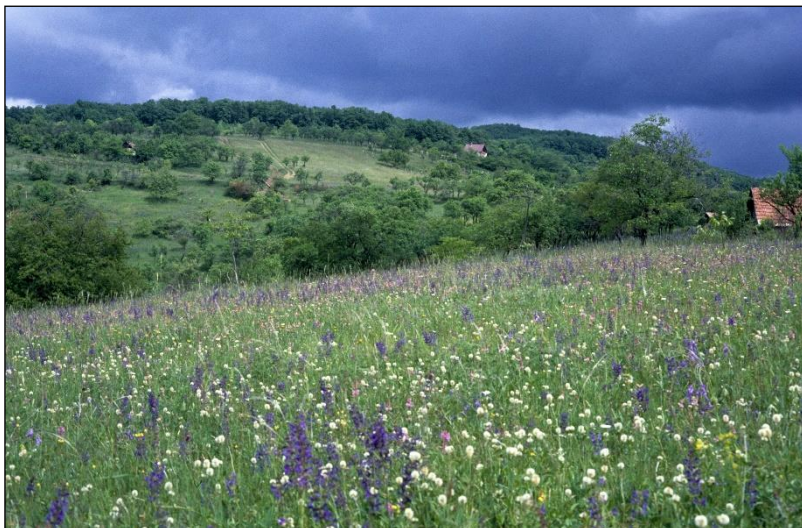
Elõször néhai mentoromnak, a Természettudományi Múzeum lepkészének, Kovács Lajosnak szóltam. Akkoriban õ volt a magyarországi nagylepkék legjobb ismerõje. Hívásomat némi önkritikával elhárította: „én egy ronda zsarnok vagyok, Zoli ne akard, hogy veled menjek”. Így aztán két ismert, idõsebb lepkész társult hozzám, a nagy turista Gyurovits László és a kitûnõ rovarászként ismert Szalkay József, az Állatkert rovarházának vezetõje és a mai lepkész-egyesület névadója. 1961 júliusát irtuk. Abban egyeztünk meg, hogy a miskolci állomáson találkozunk, és onnan már együtt vonatozunk Jósvafõre. Így is lett, július 11-e kora délutánján a pesti gyorsról egy vékonyabb és egy zömökebb férfi szállt le, mindenféle rovarász-felszereléssel teliaggatva, és kezükben az akkoriban nélkülözhetetlen petromax lámpákkal. Tudniillik, a Karsztkutató Állomáson még nem volt se villany, se vízvezeték. Ők még

aznap este kimentek a Kis-Galya tetejére a lámpáikkal, én pedig az akkor még egyetlen ház tornácán helyezkedtem el, az asztalra két maximámpát állítva, mögém pedig fehér lepedőt feszítve ki. Ennek és a következő néhány éjszakának az eredménye több, a hazai faunára új faj lett, és így vált Jósvafő a továbbiakban a lepkészek zarándokhelyévé.

Abban az időben Jósvafő még állattartó, takarmány- és gyümölcsstermelő önellátó község volt. A község legalább két, nagy létszámú csordát tartott. Az egyiket a Lófej-völgyön át hajtották ki, egészen a forrásig, ahol az állatok itatására favályúkat állítottak fel (korhadat maradványaik ma is láthatók). A másik csorda a Vörös-tónál éppen arrafelé legelt, ahol mi térképeztünk. Előfordult, hogy a szintező kis távcsövén át nem a mérőoszlop rovátkáit nézegettük, hanem például azt, ahogy egy-egy fiatal bika a teheneken éppen gyakorolgatni kezdi későbbi „hivatását”. Mindaddig persze, amíg a látótérben az ifjú bika helyett nem éppen Kádár professzor úr tekintélyes feje tűnt fel. Jósvafő környékén az volt a rend, hogy a jobb talajú hátaikat művelték, ezeken krumpli- és kukoricaföldek, zab- és bükkönyáblák voltak. Termésérés idején a csöszök kis kunyhókban kint éjszakáztak, és harsány kiabálással, „síp-pal-dobbal-nádihegedűvel” igyekeztek távol tartani a termést megdézsmáló vaddisznókat.

A legelők a silányabb fütermesű részeken voltak, a jobb minőségű réteket, a község közelében is, de főleg a fennsíkokon, évente rendszeresen kaszálták. Mivel a trianoni határ a Szilicei-fennsíkot kettévágta, és a szilicei gazdálkodók kaszálói, a „nyilasok” a magyar oldalra estek, így ők a határon szekerekkel átjárva, hagyományos módon, nyár eleji kézi kaszálással takarították be a réti szénát. Amikor elkezdtem a fennsíkot megismerni, és az akkor még „aktív” szekérutak labirintusában időnként utat tévesztettem, ők figyelmeztettek arra, hogy melyik út visz vissza Jósvafőre, míg a másik Szilicére, vagy éppen Szádvárborsára. Az akkori rendszerhez képest elképesztően szabad, barátságos viszonyok voltak, egészen 1968-ig. Sajnos, az a tény, hogy a „Prágai Tavasz” leverésében magyar egységek is részt vettek, súlyos ellenérzéseket és bizalmatlanságot szült, így a szomszédok látogatásai megszűntek. A borsodi iparvidék erőltetett fejlesztése pedig Jósvafőről is elvonta a munkaképes férfiakat, egyre több föld maradt parlagon, és a csorda létszáma is egyre fogyott.

Az önellátó gazdálkodás további forrásai a szőlőhegyek voltak. Minden községnek voltak szőlőhegyei, ezeken a délies lejtőkön a szőlők mellett ritkán telepített, kaszált aljú gyümölcsösök húzódtak, a hűvösebb oldalakon tölgyesek foltjaival. Nagyon otthonosan éreztem magamat errefelé, nemcsak azért, mert egy-egy pince tulajdonosa mindig megkínált egy (néha több) pohár borral, némelykor „Isten velünk van!” felkiáltással kísérvé. Eközben megtanultam, hogy ez a fajta ősi gazdálkodás, ami a középkortól folyamatosan fennállt, s csak napjainkban, a régi pincegazdák kihalásával (már „Ők vannak Istennel”) van megszűnőben, ez tartotta és tartja fenn, és őrzi a sokféleséget, növényekben, mindenféle tücsökben-bogárban-lepkében.

*Szőlőhegyi tájrészlet az 1980-as években
(Fotó: Dr. Varga Zoltán)*

*Szőlőhegyi kaszálás az 1980-as években
(Fotó: Dr. Varga Zoltán)*

*Jósvafői tájkép: a hegyekkel körülvett település látképe
(Dr. Varga Zoltán akvarellje, 1987)*

A régi szőlőteraszokon megtaláltuk a karsztvidék egyik ikonikus növényét, az osztrák sárkányfüvet, a gyümölcsösök kaszált alján ma is díszlik a piros kígyószisz, a sárga és a borzas len, a nagyfészű hangyabogáncs, a magyar aszat és még sokkal többféle színes virág; rajtuk megporzó vadméhek és a virágokkal kissé durvábban bánó magyar virágbogár. Mellettük ott vannak a bütykös vöröshangyák bolyaiban „szociálp parazitaként” fejlődő hernyójú boglárkalepkék, a bennszülött-alfaj magyar tarkalepke, a százakra rúgó fajszerű moly-, araszoló- és bagolylepkek; ritka szöcskefajok, mint például a nagy ragadozó, szűznemzéssel szaporodó fűrészlábú szöcske – mindez bővebben az ANP Füzetek XI. kötetében olvasható.

Azóta jelentős változások zajlottak. Bár az alaphelyzet ma is ugyanaz: a karsztvidéken a pannon erdőssztyepp egyik legészakibb és legreprezentatívabb szigetét látjuk, szinte a Kárpátok lábánál. Míg 1965-től néhány évig egy hűvösebb-csapadékosabb időszak tartott, a Lófej-forrás rendszeres „kitöréseivel”, a völgyön végigfolyó patakkal, barlangi árvizekkel és a Kárpátok magasabb részeire jellemző rovarfajok felbukkanásával, addig mára a karsztvízszint süllyedésének számos jele látható, és gyakoribbá vált a nyári, sőt tavaszi csapadékhiány.

*A Tohonya-bérc és a Szőlő-hegy növényritkasága: az osztrák sárkányfű
(Dr. Varga Zoltán akvarellje, 2002)*

*A tornai vértő Jósvafőn ugyan nem fordul elő, de a település címerébe bekerült
(Dr. Varga Zoltán akvarellje, 2002)*

Ennek a folyamatnak egy korábbi szakaszát követhettük nyomon akkor, amikor az 1980-as években volt egy „nemzeti parkok és védett területek feltárása” 5+5 éves program, Simon Tibor professzor koordinációjával. Ez folytatódott a Natura 2000 hálózat szakmai megalapozásával, „közösségi jelentőségű” fajok monitorozásával, védelmi programokkal. Több jó irányú változás is végbement, tönkrement tájidegen fenyevesek lecserélésével, invazív fajok visszaszorításával, őshonos nagyragadozók visszatelepedésével.

A fejlesztések ellenére is látok hiányokat. Mindenekelőtt hiányzik a biológiai sokféleséget őrző hagyományos gazdálkodási formák hatékonyabb támogatása, újraélesztése. Kétségtelen, hogy a Kárpátok vidékére nézve ősi, tájjellegű fajta a hucul ló. Sajnos a ló szelektíven legel, viszont intenzíven tapos és erősen gyomosít. Nem pótolja a hagyományos gyepgazdálkodást, ahhoz kellő mennyiségű szarvasmarhára és juhra is szükség volna. A vontatott gépek mellett-helyett pedig sokkal inkább a modern „önjáró” kaszálógépekre és kézi eszközökre lenne szükség. Ma már nemcsak Ausztriában, de az Erdélyi-medence Natura 2000-es területein is megjelentek azok a programozható modern eszközök, amelyekkel a hagyományos módszerű kaszáláshoz sokkal hasonlóbb eredményeket lehet elérni, mint az eddig használt gépekkel.

Ezek a feladatok azért is nagyon időszerűek, mert az errefelé velem együtt járt nyugat-európai barátaim, kollegáim határozottan állítják, hogy nálunk, és hasonlóképpen Erdélyben is, még távolról sincs az az élővilág-pusztulás, mint ami nyugaton, különösen Németországban bekövetkezett. Van mit megbecsülnünk, van mit megőriznünk! Ezek fényében úgy látom, hogy ha sikerül a koronavírus elleni védekezést megoldani, felértékelődnek azok a területek, ahol az ember a még többé-kevésbé érintetlen természet közelében, a természethez tartozás élményével feltöltődve újragondolhatja, újraértékelheti életét és felelősségét ezeknek a természeti értékeknek a megőrzésében és fiatalabb generációknak való továbbadásában. Ahogy Sir Partha Dasgupta indiai származású közgazdász megfogalmazta: a fenntartható jólét nem egy adott generáció jóléte, hanem a nemzedékeken átívelő jólét, amelyhez elengedhetetlen a biológiai sokféleség megőrzése, és a belőle nyerhető szolgáltatások fenntartása. Egy nemzeti park pedig e cél megvalósításának laboratóriuma kell, hogy legyen...

Dr. Varga Zoltán

Ajándék medvék Vologda megyéből

Kevésbé ismert, hogy Szelcepusztán a Horthy-korszak medvekeres története mellett volt egy másik „medvés” epizód is, s nem is olyan régen, az 1980-as és 1990-es évek fordulóján. Pedig az akkori medvetartás infrastruktúrája a mai napig látható a vadásztanya Patkós-völgy felé eső részén, csak a benn mozgó vaddisznók miatt ma a legtöbb látogató, turista nem fog gyanút, s nem ismeri fel, hogy a masszív kerítés valami méretesebb, erősebb, veszélyesebb állat miatt épülhetett. A kapcsolódó történet meglehetősen egyedi, fordulatokkal fűszerezett, így a JHF Jósvafő környéki erdészet- és vadászattörténeti írásainak sorába bízvást illeszkedik.

De hogyan is kerültek medvék újfent Szelcepusztára?

Borsod-Abaúj-Zemplén megye 1970-től testvérmegyei kapcsolatot ápolt az akkori Szovjetunió Vologdai területével (a szovjet, majd orosz közigazgatásban területi kiterjedéstől függetlenül a „terület” a magyarországi megyével analóg közigazgatási egység). A testvérmegyei kapcsolatnak a korabeli berendezkedésnek megfelelően nyilvánvalóan politikai gyökerei voltak. Az „internacionalista barátság” a többek között a különböző küldöttségek, delegációk oda-vissza látogatásában, az ipari és mezőgazdasági fejlesztésekkel összefüggő tapasztalatcserékben, a párttiszságot viselők, dolgozók és diákok „tanulmányút” jellegű utazásában testesültek meg. A kapcsolat következményének tudható be egyes, a megyeszékhelyen kiépített városrészek, illetve közterületek testvérmegyéről való elnevezése is, ezért találunk Miskolcon Vologda városrészt és Vologda utcát. A két megye közötti kapcsolat ténylegesen intenzívebb volt mondható, az Észak-Magyarország c. napilap szerint 1987-ben például legalább két alkalommal (júniusban, novemberben) járt borsodi pártdelegáció Vologda megyében, 1988-ban pedig Vologda megyei küldöttség érkezett Miskolcra és környékére.

A két megye közötti intézményes kapcsolat egyik spontán fejleménye lett, hogy 1988 nyarán Vologda megye két medvebocscsal lepte meg Borsod-Abaúj-Zemplén megye vezetését. A bocscok tehát – a korabeli sajtóhírek szerint és Dudla József, az MSZMP Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bizottsága 1988-ban hivatalban levő első titkára elmondása szerint – baráti gesztusként, a testvérmegye ajándékként érkeztek a borsodi megyeszékhelyre. A medvebocscok beutaztatásának részletei sajnos nem ismertek, erről dokumentumokat sem sikerült előkeríteni, illetve ezeket a mozzanatok három évtized távlatából már Dudla József sem tudta felidézni. A medvék elhelyezését a „megye” mindenesetre az erdőgazdaság, az akkori Borsodi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság (BEFAG) bevonásával oldotta meg és az állatok az Aggteleki-karsztra kerültek. A szelcepusztai erdészeti-vadászati szakszemélyzetet mint derült égből a villámcsapás érte a hír, miszerint az erdőgazdaság teherautóján a Ferihegyi Repülőtérrel hamarosan érkezik két medvebocsc, s az elkövetkező időszakban nekik kell gondoskodniuk az állatok elhelyezéséről.

MEDVÉK SZELCEPUSZTÁN. A szovjetunióbeli Vologdából ajándékként két medvebocscs érkezett a Borsodi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaságba. A bocscokat most Szelcepusztán tartják, míg további sorsuk eldől. Szóba került meghonosításuk, visszavadtításuk, valamint állatkerti elhelyezésük is

*Korabeli híradás a bocscok érkezéséről egy megyei napilapban
(Forrás: Fejér Megyei Hírlap, 1988. november 25.)*

Ajándékbecscok

A szovjetunióbeli Vologdából ajándékként két medvebocscs érkezett a Borsodi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaságba. A bocscokat most Szelcepusztán tartják, míg további sorsuk eldől. Szóba került meghonosításuk, visszavadtításuk, valamint állatkerti elhelyezésük is.

*Híradás egy országos napilapban
(Forrás: Népszabadság, 1988. október 19.)*

*Rövidhír a korabeli vadászlapban
(Forrás: Nimród, 1989. május)*

MEDVEIMPORT

A Szovjetunióból, Vologdából két medvebocscot kapott a Borsodi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság. A bocscokat Szelcepusztára vitték. Ott tartják őket, amíg további sorsuk el nem dől. Szóba került meghonosításuk, visszavadtításuk is.

*A két medvebocs nem sokkal megérkezésük után, 1988 augusztusában
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

A deszkaládákban érkezett bocsok azévi születésű, tehát legfeljebb 5–6 hónapos, anyjuktól igen fiatalon elválasztott, még szopós, apró jószágok voltak (az anyjukat valószínűleg lelőtték). Érkezésükkor küllemre és méretre közel azonos megjelenést mutattak, testvér mivoltukról, illetve alfaji meghatározottságukról viszont megoszlottak a vélemények. Liptai Gábor (1943–2019), a BEFAG Szini Erdészete erdészetvezetője és Buzetzký Győző, az Aggteleki Nemzeti Park igazgatója szerint csak az egyik bocs tartozott a barnamedve európai alfajához (*Ursus arctos arctos*), míg a másik bocs a kaukázusi alfaj (*Ursus arctos meridionalis*) képviselője volt. Mivel Vologda megye Moszkvától észak-északkeleti irányban helyezkedik el, utóbbi példány alfaji besorolása akkor lehetett helyes, ha a két bocs valójában nem volt testvér, hanem más-más régióból, vagy legalábbis (állatkerti eredet esetén) más-más alomból származott – utólag mindezt nem tudjuk ellenőrizni.

A bocsokat az első napokban a szelcepusztai vadászlak kertjében levő, drótfonatos kutyakennelben helyezték el, az állatok azonban innen rendszeresen kiszöktek (kiásták magukat), így gyorsan más megoldást kellett keresni. Ezután (még 1988 őszén) 15x15 cm-es lyukbőségű, masszív vashálóból (a 2,5 m magas oszlopokra befelé hajlóan is rögzített elemekkel) a vadásztanya Patkós-völgy felé eső részén felépítettek egy 6x12 m-es alapterületű ketrecet (binnen itatóhellyel, deszkakunyhóval, mászófával), majd 1989-ben közvetlenül mellette (illeszkedően), azonos kerítés-szerkezettel (föld alá leengedett vashálóval) hozták létre a nyíltabb részeket és zárt erdőt is magába foglaló, közel 1 hektáros, szintén jól felszerelt medvéskertet.

*A fiatal bocsok új helyükön, a frissen épített, itatóval, kunyhóval és mászófával felszerelt ketrecükben, 1988–1989 telén
(Fotó: Kanyok Zsolt)*

*A medvéskert dupla kapuja a kertbe való bejárást biztosította
(Forrás: <http://elbiferrum.blogspot.com/>)*

Bár a bocsok tartásának feladatát az erdőgazdaság kapta meg, a „medveügy” támogatására az Aggteleki Nemzeti Parkhoz is befutott egy-egy instrukció. A medvék érkezésének idején ugyanis történetesen az a Maróthy László volt a környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszter, aki egyébként rendszeresen járt Szelcepusztára vadászni, és akinek a nevéhez fűződik többek között a Százholdas nyugati végén, farkasvadászati céljából felállított magasles, mely a helyi névanyagba „farkasles” címen vonult be. Nos, Maróthy közbenjárása nyomán a medvék elhelyezésének és ellátásának támogatására – saját elmondása szerint – Buzetzky Győző, az ANP akkori igazgatója is kapott kisebb kéréseket, feladatokat. Liptai Gáborral közösen utazott fel például Budapestre, Szedzerjei Ákoshoz (1911–1991), a neves vadászati szakemberhez és vadászíróhoz, hogy a medvéskert kialakításának, valamint a medvék élelmezésének szempontjaihoz szakmai tanácsokat kérjenek. Szedzerjei megkeresése logikus lépés volt, hiszen 1944-ben (nem egész egy évig) ő volt a Szini Erdőgondnokság vezetője és ebben a minőségében a Horthy-féle időszak medve-visszatelepítési programjának háború előtti utolsó irányítója, 1967–1977 között pedig ő volt a Fővárosi Állat- és Növénykert főigazgatója. A medvék életvitelét és a zártkerti medvetartást illetően tehát sok tapasztalattal rendelkezett.

A helyi adottságok és Szedzerjei Ákos tanácsai figyelembe vételével a közel egy hektáros kert végül 1989-ben, az erdőgazdaság komoly anyagi áldozatvállalása mellett elkészült. A korábbi kis ketrecet kifogóketrecként megtartották, a nagy kert bejáratához pedig dupla kapuval ellátott „zsilipet” építettek, hogy a medvék élelmezése során való ki-bejárkáláskor a mackók meg ne szökhessenek. A kertbe – Szedzerjei javaslatára – bekerítették a patkós-völgyi útleágazás mellett álló idős kocsányos tölgy matuzsálemet is. A medvék a zárt erdőfoltba is be tudtak húzódni, de előszeretettel tartózkodtak a nyílt részekben, a kerítés mentén is, hátha az arra járó kirándulóktól valami finomságot lehet kicsikarni. Néhány kútgyűrűben ivóvíz, illetve a nyári melegekben fürdővíz is rendelkezésükre állott, téli szállás gyanánt pedig fektetett helyzetű gyűrűkből építettek számukra „barlangot” (ez utóbbi üreget végül is nem használták, amikor télen egy-egy időszakra elvackoltak, földbe ásott üreget fedtek be avarral és oda bújtak be).

A budapesti szakmai tapasztalatgyűjtés a medvék élelmezésének kérdéseit is hivatott volt tisztázni. Valóságos „menüsört” állítottak össze számukra, a visszaemlékezések szerint hús, gyümölcs, zöldség, hal stb. szerepelt a listán. A mindennapi élelmezésre ugyanakkor az erdőgazdaság (bár ellenkező tartalmú adat is akad) külön támogatást nem kapott a megvétől, azt saját forrásból, saját személyzettel kellett megoldania. A „hivatalos” étrend mellett és helyett épp ezért elsősorban a vadászat (zsigerelés) során keletkezett állati hulladékkal és belsősséggel, illetve a szezonálisan, helyben elérhető zöldség- és gyümölcsfélékkel (pl. almával) biztosították a medvék ellátását.

Mindkét medve kan volt, a hónapok múlásával szépen fejlődtek. Kiskorukban meg lehetett őket simogatni, de ahogy növekedtek, egyre inkább önállósodtak és (adott keretek között) függetlenedtek az embertől. Fordulat volt viszont a történetükben, hogy a kaukázusi alfajhoz tartozónak mondott állat körülbelül másfél éves korában

elpusztult. Bár a tetemet állatorvos is megvizsgálta, az elhullás pontos oka nem derült ki, a visszaemlékezések szerint talán veseelégtelenség vagy tüdőgyulladás lehetett a kiváltó ok. A megmaradt medve – Jóna Albert bácsi elmondása szerint az 1940-es évek ménes-völgyi nagy kanmedvéjéhez hasonlóan ezt is Kázmér névvel illették – viszont tovább gyarapodott és három éves korára már 250–300 kg-os testsúlyt ért el. Ezzel a mérettel és tömeggel nyilván nem jelentett gondot számára, hogy egy a nemzeti park ménesében elpusztult hucul lovat, amelyet a medvéskertbe szállítottak, egyszerűen beljebb, védettséget és nyugalmat jelentő helyre vonszolja.

A második szelcepusztai „medvekaland” végül sajnos szomorú epizód miatt ért véget. Kázmér, az immár három éves medve 1991. április 1-én, Húsvét hétfőjén egy Szelcepusztán kiránduló miskolci család 13 esztendő, kerítés mellett álldogáló gyermekének lábát a vasrácsra behúzta és súlyosan megmarta. A balesetből pereskedés is lett, de ennek részleteit sem ismerjük. Viszont a visszaemlékezések szerint a per egyik szereplője maga a társadalombiztosítás volt, amely a felmerült kórházi-kezelési költségek miatt összesen 150.000 Ft-ra perelte az erdőgazdaságot. A vétkes medve ezt követően karanténba került, az otthonául szolgáló kertet pedig egy újabb balesettől való állandó félelem vette körül. Végül döntés született arról, hogy az erdőgazdaság a Magyar Természettudományi Múzeum (MTM) számára múzeumi-kiállítási célra felajánlja, illetve 30.000 Ft-os vételáron eladja az állatot.

A medve kilövésére 1992. március 19-én, az MTM munkatársai jelenlétében került sor. Az akkor négy éves állatot a kifogókertecbe csalták, majd a csontváz, illetve a koponya kímélete érdekében kis kaliberű golyósfegyverrel lötték le. Az elejtett medvét előbb terítékre felkészítették (erről fotó is készült), aztán a helyszínen kizsigerelték, majd Izsák Imre vezetésével az MTM munkatársai haladéktalanul Budapestre szállították. Nyúzás után a gerezna szúcshöz került (a tél végi időpont miatt a medve igen dús szőrben volt), annak felhasználásával Sipos György múzeumi preparátor 1992 őszén készített egy álló testhelyzetű preparátumot. A kitömött medve azóta a Természettudományi Múzeum állandó kiállításán, a Természetbúvártermében áll (a múzeumi blog szerint ő a „teremőr”), csontjait és koponyáját – a golyóvágtá lyukkal – pedig a múzeum emlősgyűjteményében őrzik.

A vologdai medvék emlékéért Szelcepusztán ma már csak az erős vasrácsokból összeállított, még szinte valamennyi berendezését őrző medvékert őrzi. A kertben 1992 óta változó létszámban, élvefogó csapdával befogott vaddisznókat tartanak. Az utóbbi évek viharai miatt az erdős részen számos idős fatörzs kidőlt és letört, ami a keleti oldalon helyenként erősen megrongálta a masszív vasrácsokat.

Az újabb kori szelcepusztai „medvekaland” történetének felgöngyölítését sokan segítették. A főbb adatközlők Buzetzký Győző, id. Jóna Albert, Kanyok Zsolt és Sipos György voltak, de a feltáró munkát segítette még Dr. Boldogh Sándor, Dr. Csorba Gábor, Dudla József, ifj. Jóna Albert és Szabó Ádám is. Köszönet érte!

A terítékre felkészített medve, és elejtője, id. Jóna Albert (1992. március 19.)
(Fotó: MTM munkatársak, Kanyok Zsolt archívumából)

Egy igazi relikvia: a medvéskertből megmaradt figyelemfelhívó tábla 2012-ben
(Forrás: <https://forum.index.hu/>)

*A kitömött medve az MTM Természetbúvár-teremben
(Forrás: <https://mttmuzeum.blog.hu/>)*

Szmorad Ferenc

Irodalom:

KISPÁL I. (évszám nélkül): Kázmér, a Természetbúvár-terem biztonsági őre. – <http://www.nhmus.hu/> (dátum nélkül)

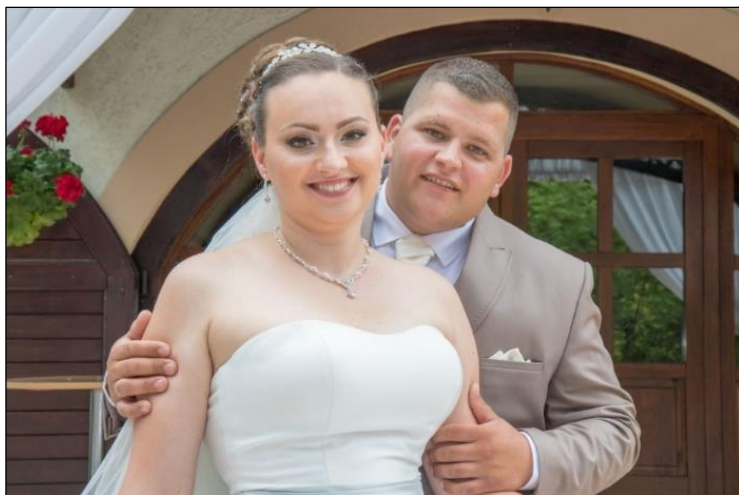
KISPÁL I. (2016): A Természetbúvár-terem. – <https://mttmuzeum.blog.hu/> (2016. december 14.)

KISPÁL I. (2020): Kázmér, a múzeum barnamedvéje. – <https://mttmuzeum.blog.hu/> (2020. március 4.)

Anyakönyvi bejegyzések
(az elmúlt év örömteli eseményei)

*Kocsis Benett György 2019. november 7-én született
Szülei: Kocsis Gabriella (szül.: Maurnyi Gabriella) és Kocsis György*

2019. december 10-én volt Putnoky Nagy Mária és Jóna Gábor esküvője

Házasságkötés és gyermekáldás a Gál családban

Gál Zalán Tamás, született: 2020. június 8-án

*Gál Zalán Tamás szülei: Gál Éva és Gál Tamás
Házasságkötésük 2020. március 5-én volt*

2020. augusztus 7-én kötött házasságot Papp Zsófia és Porcs Péter

Szívből gratulálunk a házasságkötésekhez és a kisbabák születéséhez.
Sok örömet és boldogságot kívánunk!

Két keresztelő is volt 2020-ban:

Nyíró Ádám Artúr

Született: Pécs, 1987. 07. 25.

Keresztelés: Jósvafő, 2020. 08. 23.

(Felnőtt keresztelés.)

Jósvafőn a Béke u. 2. szám alatt laknak.

Takács Flóra

Született: Kazincbarcika, 2006. 08. 18.

Keresztelés: Jósvafő, 2020. 10. 11.

Édesanyja: Sütő Krisztina, édesapja: Takács Attila

Jósvafőn a Petőfi S. utca 8. szám alatt laknak.

A keresztelő lelkész mindkét esetben Mező Arnold volt.

Holtak emlékére

Garan Barnabás, élt 59 évet.

Jósvafőn született 1960. szeptember 27-én, meghalt 2019. december 16-án.

Búcsúztatta 2019. december 27-én Jósvafőn Szűcs Edina bodrogkeresztúri lp.

Textus: Máté 11, 28: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, és én megnyugvást adok nektek.”

Bak Józsefné szül: Tóth Piroska, élt 89 évet.

Jósvafőn született 1931. október 18-án, meghalt 2020. március 31-én.

Búcsúztatta Mező Arnold Jósvafőn, 2020. május 30-án. **Textus:** Jób 2, 10 b-c: „Ha a jót elfogadtuk Istentől, a rosszat is el kell fogadnunk. Még ebben a helyzetben sem mondott Jób olyat, amivel vétkezett volna.”

Szeli Józsefné szül: Busch Judit, élt 48 évet.

Sajószentpéteren született 1972. június 11-én, meghalt 2020. szeptember 2-án.

Búcsúztatta Mező Arnold Jósvafőn, 2020. szeptember 16-án. **Textus:** Ézsaiás 51,6: „Emeljétek szemeteket az égbe, tekintsetek le a földre, mert az ég szétfoszlik, mint a füst, és a föld szétmállik, mint a ruha... De az én szabadításom örökre megmarad, és igazságom nem rendül meg.”

Dávid Károly, élt 84 évet.

Poroszlón született 1936. november 16-án, meghalt 2020. november 10-én.

Búcsúztatása polgári szertartás szerint Jósvafőn, 2020. november 21-én volt.

(Fotó: Tóth György)

Elhunyt szeretteink nyugodjanak békében!

Szablyár Péter Emlékplakett

A Magyarországi Tájházak Szövetsége 2015. október 1–3. között, tizenharmadik alkalommal rendezte meg Országos Szakmai Konferenciáját és Találkozóját a Nógrád megyei Terényben, ahol az előző évekhez hasonlóan az „Év tájháza” szakmai elismerés átadására is sor került. A szakmai konferencia idején megtartott elnökségi ülésen a Tájházzövetség emellett egy új elismerés (egy emlékplakett) alapításáról is döntött. A plakett névadója Szablyár Péter (1948–2013), a Jósvafői Tájház alapítója, a Magyarországi Tájházak Szövetsége alapító ügyvezető elnöke.

*Az emlékplakett fotója
(Fotó: Deim Péter)*

Az elismerés alapításával és kétévente tervezett odaítélésével a Tájházsövetség egyrészt az alapító ügyvezető elnök tájházmozgalom terén végzett áldozatos munkája előtt kíván tisztelegni, másrészt a magyarországi tájházak ügyéért dolgozó, elhivatott kollégák (tájházvezetők, etnográfusok, pedagógusok) hosszabb időszakon keresztül végzett kitaró és elkötelezett munkáját ismeri el.

A plakett alkotója Györfi Balázs, a fiatal és tehetséges építész-tervezőművész. Az emléklakett egy népi lakóház homlokzatot stilizáló márványlapon elhelyezett, kör alakú bronzplakett, utóbbin a Jósvafői Tájház lakóházának homlokzatával és kerítésével, ezek felett pedig az alapító Szablyár Péter portréjával. Az emléklakettet első ízben 2016-ban, az éves közgyűlésén, Szablyár Péter özvegye és leányai jelenlétében adta át a Tájházsövetség, majd ezt követően – az előzetes terveknek megfelelően – kétévente, mindig az éves közgyűlések alkalmával (legutóbb 2020. szeptember 4-én) került sor a díj kiosztására. Az eddigi díjazottak:

2016 – Juhász László pedagógus, a Mezőcsáti Tájház tulajdonosa és vezetője

2018 – Kispálné Dr. Lucza Iona pedagógus, a kiskőrösi Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum, illetve a Szlovák Tájház igazgatója

2020 – Novák Lászlóné pedagógus, etnográfus, a Szadai Tájház vezetője

*Az emléklakett első, 2016. évi díjazottja: Juhász László (középen)
(Forrás: <https://www.szentendre.media.hu/>)*

*Az emléklakett második, 2018. évi díjazottja: Kispálné Dr. Lucza Ilona (jobb szélen)
(Forrás: <http://www.tajhazszovetseg.hu/>)*

*Az emléklakett harmadik, 2020. évi díjazottja: Novák Lászlóné (középen)
(Forrás: <http://www.tajhazszovetseg.hu/>)*

Dr. Bereczki Ibolya – Szmorad Ferenc

Tájházi találka, kicsit másképp... (2020. július végi szombat)

Mottó: „Hogy ne csak a temetéseken találkozzunk!”

A 2019. év végén megjelent 44. Jósvafői Helytörténeti Füzetek beköszöntőjében fogalmazódott meg, hogy kellene legalább évente egy olyan nap, amikor bemutathatjuk értékeinket, találkozhatunk kedves vendégeinkkel, meghallgathatunk érdekes előadásokat, vagy régi történeteket stb. Főleg az együttlét volt az elképzelésünk.

A 44. JHF-ben jelent meg Eszterhás tanár úr visszaemlékező cikke az 1964–65-ös tanévről, amikor feleségével kezdő tanárként a faluban oktatták az általános iskolásokat. Ez adta az ötletet a meghívásukhoz, hogy találkozzanak a régi tanítványok és a tanár házaspár. Már januárban meghívtuk, kértük, jelezze, ha el tud jönni. Nagy örömmel vállalkozott az útra, és újabb cikket is küldött az idei újságba. Úgy döntöttünk, hogy a vendéglátást július utolsó szombatján fogjuk megtartani, és köré szervezzük a többi, látni- és hallani valókat.

*A régi iskola néhány növendéke, akik eljöttek a találkozóra
(Fotó: Izápy Zsóka)*

A szervezés márciustól kicsit lecsendesedett, a vírus miatt sok volt a bizonytalanság, ami minket is óvatossá tett. Nem lehetett tudni, szabad lesz-e ilyen nagyobb sokadalmat tartani. Amikor már szabad jelzést kaptunk, véglegesítettük a programot, megkerestük a még Jósvafőn élő tanítványokat is. Sajnos a találkozás nem sikerült, mivel a tanár úr az előző héten nagybetegen került kórházba, amikor már idevártuk őket. A tanítványok végig lelkesen segítettek a szervezésben, többen eljöttek úgy is, hogy a tanár úr végül nem tudtak eljönni.

A másik régi tervünk volt, hogy a faluhoz sok szállal kötődő, a Kossuth utcában lakó, és ott gyakran időző Sohár-Wehovszky Valéria képeiből kiállítást rendezzünk. 2020. július 25-én 10 év terméséből gazdag anyagot tudtunk bemutatni a Tájházban. A kiállítás anyagát nagyrészt horvátországi és jósvafői tájképek alkották, de barlangi témájú festmény és portré is szerepelt a különböző technikával készült képek között. Klasszikusok képeit is láthattuk az ő másolatában, mert a festőiskolában, ahová jár, ez is feladat volt.

Műkedvelőként, csak hobbiból fest, bár már zsűrizett képe is van, de képeladásra nem gondolt eddig. Nyugdíjazása utáni első szabad napján beiratkozott egy festőkörbe, ahol szakember segítette a festési technikák megtanulásában. Már gyerekkorában kitűnt tehetsége, de később, a munka és a család mellett nem maradt ideje arra, hogy képezze magát. Most van ideje is, kedve is, témája is, mi pedig gyönyörködhetünk a képeiben.

Sohár-Wehovszky Valéria
(Fotó: Tóth György)

*Egy kiállítás képei
(Fotó: Sohár István)*

A kiállítást Székely Kinga nyitotta meg, és mondott méltatást Vali festményeiről, ismertette a festési technikák rejtelmét is.

*Székely Kinga nyitotta meg a kiállítást
(Fotó: Izápy Zsóka)*

Társ-kiállítással jelentkezett a jósvafői kutatóállomás egykori dolgozója, Kutas Tamás is, akinek az édesapja, Kutas István (1919–2002) sok falusi témát faragott fába 50 évvel ezelőtt. A faragványokról és édesapjáról, Tamás is szólt néhány mondatot:

„Amikor itt dolgoztam, édesapám sokszor meglátogatott, és a természet szeretete miatt is nagyon kedvelte ezt a vidéket. A látogatások során megismerte a falubelieket, és mivel SZTK-főellenőr volt, igyekezett segíteni ügyes-bajos dolgaikban. Kölcsönös szimpátia alakult ki közöttük. Szabad idejében hobby szinten fafaragással foglalkozott és mind az emberek, mind a táj által ihletetten alkotott egy-egy szobrot, vagy készült egy kis akvarell. Szeretett beszélgetni, találkozni, eszmét-, véleményt cserélni. Idősebb korában, amikor nekem házam volt Jósvafőn, nagy élvezettel tartózkodott ott főleg családi összejövetelek alkalmából. A Kossuth utcában látható emlékkeresztet is ő faragta.”

*Kutas Tamás az édesapja faragványaival
(Fotó: Kutasné Nikázy Tímea)*

A kiállítás megnyitása után az elmaradt tanár-diák találkozó program helyett dr. Boldogh Sándor, az ANPI zoológus szakreferense tartott egy érdekes kiselőadást a denevérek életéről, viselkedéséről, hasznosságáról. Eredetileg csak egy poszter-kiállítást terveztünk a Tájházban, ami a denevérek életéről mutatta volna be azt, amit tudni érdemes. (Boldogh Sándor többek között egy pályázat keretében ezzel a vándorkiállításával, -posztereivel járta az iskolákat, és felkérésre előadást tartott, népszerűsítve az emberek által általában nem ismert, és ezért nem nagyon kedvelt

denevéreket. Ugyanennek a pályázatnak a keretében valósult meg a Szinpetri református templom denevércolóniájának helyet adó templomi tetőszerkezet denevérbárát felújítása is. A Tájházban is bemutatott kiállítási tablók a szinpetri templomban kerültek elhelyezésre, amelyek bejelentkezés után a későbbiekben is megtekinthetők az érdeklődők, iskolás csoportok számára.)

*Boldogh Sándor előadja, amit a denevérekről tudni kell
(Fotó: Kutas Tamás)*

A nap közepén, a Szmorad Ferenc főzte ebédnél pihentünk kicsit. Egyik régi tanítvány felesége, Ruszó Béláné Magda felajánlása volt a sok házi sütésű fánk, amit a gulyás után ettünk. Kicsit boroztunk, beszélgettünk és közben a parókia ebédlőjét átalakítottuk „mozivá”. A „moziban” megnéztük a hajdani Jósvafői Színjátszó Kör első szerepléséről, a „Karnyóné” c. színdarabról készült filmet Az az elképzelésünk, hogy évente megnézzünk egy-egy régi előadásról készült felvételt. Most is, és annak idején is nagyon jól szórakoztunk. Mindenki jól érezte magát, jól esett kicsit lazítani, a tavaszi sok bezártság után szabadon beszélgethettünk egymással.

A szervezésben, a tájházi kiállítás berendezésében és vendéglátásban nagyon sokan segítettek: Mező Arnold, Silye István, Ruszó Béláné Magda, Pecze Imréné Éva, Porcs Benjaminszék Anita, Boldogh Sándor, Szmorad Ferenc, Sz. Tóth Erika, Gáti Eszter,

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 45.

Dyga Tadeusz (Rysiek) és Újvárosy Antal. A találka megszervezésében támogatóra is találtunk a Jósvafőért Alapítványban, amely szervezet a felmerülő költségeket vállalta magára. Az ügyintézésben Berecz Béla segített sokat. A Jósvafői Önkormányzat a szállást biztosította volna térítésmentesen, de sajnos ezt nem tudtuk kihasználni a tanár úr betegsége miatt, de azért köszönjük a felajánlást. Mindenkinek köszönetet mondunk a segítségért és a támogatásért. Bízunk benne, hogy a jövő évi alkalom vírus- és betegségmentesen zajlik majd 2021. július 24-én.

*A közös ebéd a parókia közösségi helyiségében
(Fotó: Izápy Zsóka)*

Izápy Zsóka

A Jósvafőért Alapítvány közleménye

A Jósvafőért Alapítvány a Jósvafői Helytörténeti Füzetek megjelenetését, valamint az általa szervezett programok és vállalt közcélú feladatok megvalósítását az SZJA egy százalékának felajánlásaiból, illetve az adományozók által befizetett támogatásokból tudja biztosítani.

Az alapítvány számlájára 2020-ban az 1%-os felajánlásokból 443.995 Ft, az adományozói befizetésekből pedig (lapzártától-lapzártáig) további 118.000 Ft utalás érkezett. (Köszönet érte!)

Az adományozók névsora:

Berez Valéria 10.000 Ft, Gáti Istvánné 5.000 Ft, Dr. Hatala Pál 10.000 Ft, Dr. Havas Péter 10.000 Ft, Dr. Jakucs Lászlóné/Jakucs Mária 10.000 Ft, Jerkelné Dely Piroska 10.000 Ft, Dr. Miklós Anna 40.000 Ft, Szabó Lajosné 10.000 Ft, Szabó Andrea 8.000 Ft, Szilvay Péter 5.000 Ft

Amennyiben Önök továbbra is fontosnak tartják a helytörténeti kiadványsorozat további megjelenését, s magánszemélyként, vagy cégvezetőként lehetőségük van azt támogatni, a Jósvafőért Alapítvány bankszámlaszámára történő utalással segíthetik munkánkat (egy szám kiadásának nyomdai költsége terjedelemtől függően 150–180 ezer Ft, így néhány ezer forintos támogatás is számottevő tétel lehet). Utalás esetén a közlemény rovatba kérjük feltüntetni: „JHF”. A támogatók névsorát az adott számban feltüntetjük! Ezen kívül köszönettel vesszük a magánszemélyek által befizetett személyi jövedelemadó 1 %-ának felajánlását is!

A Jósvafőért Alapítvány adószáma: 18402122-1-05

Bankszámlaszám: Takarékbank 55400352-16928008-00000000

Alapítványi kapcsolat: Berez Béla (bb.josvafo@gmail.com)

Köszönettel: a Jósvafőért Alapítvány kuratóriuma

A Jósvafői Helytörténeti Füzetek szerzőket keres

A JHF – a települési értékmentés és értékteremtés ügyét szolgálva – továbbra is szeretné a Jósvafőhöz kapcsolódó értékeket (településtörténet, helyi ipartörténet, gazdálkodástörténet, család- és lakóháztörténet, tájtörténet, barlangok, stb.) nyomtatott formában megjelentetni. Emellett a továbbiakban teret kívánunk biztosítani olyan jelenkori események rögzítésének is, amelyek néhány éven belül már „történelemmé” válhatnak. Ha tehát önöknek régi, közérdeklődésre számot tartó jósvafői fénykép, vagy egyéb dokumentum van a birtokukban, érdekes történetet ismernek, valamilyen témakörben átfogóbb tanulmány vagy visszaemlékezés megírására vállalkoznak, kérjük, keressenek bennünket! A szerzőknek a kéziratok összeállításához vázlatos útmutatót biztosítunk!

Szerkesztői kapcsolat: Izápy Zsóka (izapy.zsoka@gmail.com)

Köszönettel: a JHF szerkesztőbizottsága

Tartalomjegyzék

Beköszöntő	1
IZÁPY ZSÓKA – IZÁPY GÁBOR: Miért éppen Jósvafő?	2
SZÉKELY KINGA: A Baradla-barlang felelős vezetői II. – Dr. Jakucs László	14
ADAMKÓ PÉTER: Nekünk a Nagy-oldal volt a Himalája	44
ESZTERHÁS ISTVÁN: A Kossuth-barlang kéziratban maradt első felmérése	64
TARSOLY PÉTER: Nekrológ – Eszterhás István	69
KOLESZÁR KRISZTIÁN: Az Apafi Miklós hagyatéki birtokösszeírásában (1863) szereplő urbárium Jósvafőt érintő részletei	71
NAHAJ BALÁZS FERENC: Jósvafői születésű katonák a Nagy Háborúban	78
SZMORAD FERENC: Trianon 100 – Határváltozások Jósvafő környékén	86
NAHAJ BALÁZS FERENC: Adalékok a jósvafői izraelita közösség történetéhez.....	91
NAHAJ BALÁZS FERENC: Jósvafői mozaik, beszélgetések a falu idős lakóival II.....	93
VARGA ZOLTÁN: Visszatekintés hat évtizedre.....	99
SZMORAD FERENC: Ajándék medvék Vologda megyéből	107
IZÁPY ZSÓKA: Anyakönyvi bejegyzések	115
IZÁPY ZSÓKA: Holtak emlékére	118
BERECZKI IBOLYA – SZMORAD FERENC: Szablyár Péter Emlékplakett	119
IZÁPY ZSÓKA: Tájházi találka, kicsit másképp... ..	122
Közlemények	128

